

POMEN
REVOLUCIONARNOSTI

Revolucionarnosti v naših sedanjih razmerah daje pomen boj za nadaljnji razvoj demokratičnih, samoupravnih socialističnih odnosov, za nenehno poglobljanje bratstva, enotnosti in enakopravnosti za krepitev gospodarske moči in obrambne sposobnosti, za nadaljnjo afirmacijo neodvisne in neuvrščene politike. To hkrati terja, da se bojujemo proti vsemu tistemu, kar ogroža hitrejši in progresiven razvoj naše družbe, proti vsem oblikam nacionalizma in šovinizma, ozkosrčnosti in zapiranj v lokalne okvire.

Iz izjave predsednika Tita
glasilu ZZB NOV Jugoslavije
»4. jul«

ŠKODA, TRIKRAT ŠKODA!

Film »Maškadara«, ki je prišel na javna platna, je menda tretja inačica izvirne verzije. S krajsanjem in rezanjem je izgubila celo nit zapleta in nadaljnjih razreševanj v drami akterjev in v celotnem nekakšnem ideologiziranju o morali sodobne buržoazne družbe. Ostalo ni nič. Ko bi bil film vsaj pornografski in namenjen za privatna prikazovanja, na katerih bi se morda kdo celo zabaval, tedaj bi bilo nekaj ljudi morda zadovoljnih in ne bi razmišljali o finančnem polomu! Ker pa je film takšen, kakršen je, namenjen javnemu prikazovanju in ker ni ne tič ne miš — celo škodljiv ni — se sprašujemo tudi o velikih vsotah denarja, ki so šle v nič (česar sicer ne počenjamo pri drugih slabih filmih, predvsem, ker niso naši). Škoda denarja za ta filmski debakl, škoda časa, ki ga je toliko ljudi posvetilo nič, škoda vseh besed, ki so bile, so in morda še bodo posvečene skrajno neodgovornemu delu. Naši razgledi — 25. VI. 1971

NENADOMA
»VELIKA POTREBA«

Mnoga gostinska podjetja so v zadnjem času naenkrat občutila »veliko potrebo« po uvozu dragih pijač in to v takih količinah, ki bi jim sicer zadostovala za šest ali sedem let. Tako je te dni »Agrarija« iz Kopra zaprosila pri zvezni gospodarski zbornici za uvoz 3500 zabojev viskija (v vsakem zaboju je 12 steklenic), ki je menda potreben hotelu »Liburnija« v Opatiji.

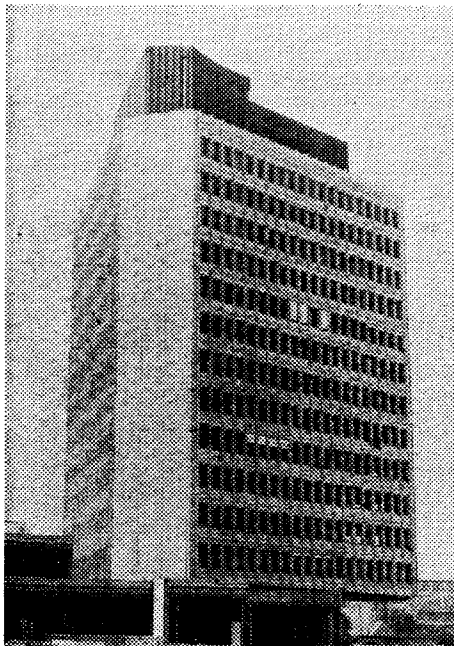
Borba — 1. VII. 1971

VIŠJA STOPNJA INFLACIJE

Medtem ko je letošnja rast proizvodnje v Sloveniji približno enaka lanski (v prvih petih mesecih je bil poprečni indeks 110,2, medtem ko je bil lani 9,9%) — ugotavlja republiški sekretariat za gospodarstvo v svojem zadnjem gradivu o letošnjih gospodarskih gibanjih — je letos stopnja inflacije, če jo merimo z indeksom cen življenjskih potrebščin (lani 10,6%, letos 13,1%), višja kot je bila lani.

Gospodarski vestnik — 2. VII. 1971

LJUBLJANSKA BANKA

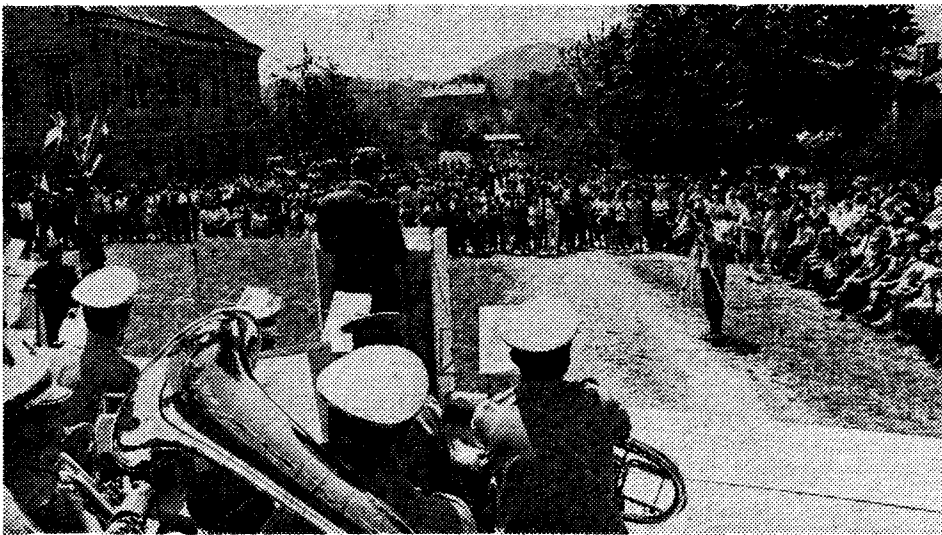
PRAVI NASLOV
ZOU DENARNE ZADEVE

TV-15 GLASILO ZZB NOV
IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 28

8. julij 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borac v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. — Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišaji ČGP »Delo«, Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Posnetek z letošnje osrednje proslave dneva borca, 4. julija, v Brestanici (pri gradu), posvečene srečanju nekdanjih slovenskih pregnancev. O tem berite članek na 3. strani.

Naš glavni cilj: okrepitev pravic
delovnih ljudi

Dne 2. julija je bila v Beogradu svečana akademija v počastitev obletnice sklepa CK KPJ o začetku vstaje. Na akademiji je govoril tovariš Marjan Cvetković, predsednik ZZB NOV Jugoslavije.

Ko je tovariš Cvetković govoril o vzrokih, zakaj je bila naša osvobodilna vojna uspešna in zakaj smo se mogli obdržati sredi sovražnikovih stokratne premoči, je dejal:

V prvi vrsti smo si zastavili pravilne cilje: ne samo osvoboditev izpod okupacije, ampak tudi nov družbeni red, ki je vedno bolj zorel v ljudski zavesti. Z drugimi besedami, leta 1941 se je v Jugoslaviji v obliki osvobodilne vojne začela socialistična revolucija. Ta je postajala vedno bolj očitna, pa tudi razvijala se je vedno uspešneje.

Druga pomembna prvina je bil pravičen odnos raznih narodnosti in narodov v boju ter vztrajnost pri ustvarjanju bratstva in enotnosti. To je bilo velikansko delo, opravili pa so ga člani Partije.

Tretje, velik pomen je imel uspešen boj proti okupatorjem. Porazi in težave, ki smo jih doživljali, niso na nas trajno slabo vplivali. Poseben pomen je imel odnos vojske do ljudstva. Naša vojska je varovala in spoštovala imetje ljudi in dostojanstvo osebnosti. Celo proti zapeljanim sovražnikom — kadar so jih ujeli, če niso bili hudodelci — smo imeli človeške odnose.

Nikoli nismo izlivali besa nad nedolžnimi družinami naših sovražnikov. Na vse možne načine smo preprečevali bratomorno vojno in maščevanje, pri tem pa ljudstvo vsestransko ščitili.

Četrto: komunistična partija je uživala brezmejno zaupanje množic, ker so njeni člani vodili boje in pri tem sami vsak dan padali. Partija je negovala občutek za pravico in resnično ljudsko poštenje. Postavljala je na odgovorne položaje ljudi, ki so se izkazali z junaštvom in človečnostjo. Vanje so tako komunisti kot drugi brezmejno zaupali.

O našem poveljnem razvoju pa je tovariš Cvetković dejal:

Ko smo uvedli delavsko samoupravljanje, je naša Partija odločno prenehala z birokratsko-etatistično teorijo, ki je malikovala vladanje »v imenu delovnega ljudstva«. Začelo se je novo razdobje boja za razvijanje socialistič-

nih družbenih odnosov. Pojavi in težnje birokratizma so, kot se zdi, stvarne in nujne posledice sodobnega družbenega in gospodarskega ustroja v svetu nasploh, v posebnih oblikah pa tudi v sodobnem socialističnem sistemu. Toda značilnost naše družbe in naše Partije je prav v tem, da je naša Partija zelo odkrito o odločno napovedala boj temu pojavu ter pokazala pravo pot in sredstva za zmago nad njim.

V nasprotju z jalovimi osebnimi in demagoškimi kritikami birokratizma je Partija birokratizmu napovedala boj tam, kjer je edino mogel doživeti poraz. Udarila je po državno-lastninskem monopolu in njegovih centralističnih oblikah ter po skupinsko-lastninskem tehnokratskem monopolu v delovnih organizacijah in prešla na ideološki in politični boj proti nosilcu takšne nazadnjaške družbene usmeritve.

Birokratizem je pritiskal, onemogočal samoupravljanje ter spreminjal Zvezo komunistov v izvrševalca državno-lastniškega monopola. Drugi pritisk je bil s položajem malomeščanskega lažnega liberalizma ter zavestnega ali stihijanskega anarhizma pritisk meščanskih ideologij. Ta je hotel doseči, da bi Partija oziroma Zveza komunistov izgubila vodilno vlogo.

Nosilci takih pritiskov so začeli kritiko usmerjati proti Partiji, proti vodilni vlogi delavskega razreda in sistemu oblasti in proti temeljem socialističnega samoupravljanja.

Is vsebine:

Odmev iz Brestanice (3. stran)

Humana akcija (3. stran)

V Leskovici (6. stran)

Nagrade ZZB NOV Jugoslavije (7. stran)

V bunkerjih Siegfriedove linije (8. stran)

ZZB NOV in splošni ljudski odpor (9. stran)

Fotoreporterska služba med NOB (14. stran)

Zvezni organ
za borce

Poslanci socialno-zdravstvenega zbora Zvezne skupščine, odbora za vprašanja borcev in vojaških invalidov so na seji 29. junija odločno zahtevali, naj bo v prihodnje za borčevsko in invalidsko varstvo v zveznih organih določeno posebno mesto. Zavzeli so se za ustanovitev ustreznega zveznega resora, bodisi uprave, sveta ali morda sekretariata. S tem so odklonili predlog, naj bi bila borčevsko in invalidsko varstvo v okviru sekretariata za delo in socialno politiko, kar se je doslej omenjalo kot možno. Poslanci so naglašali, da enotni sistem borčevskih in invalidskih pravic, kakršen je predviden v ustavnih dopolnilih, terja tudi ustrezno mesto v bodoči administraciji.

In dalje: Naša družba se ne razvija premočrtno. Razvoj se nadaljuje v družbenih nasprotjih, ki so večja, če je razvoj hitrejši. Vsaka revolucionarna Partija se tega mora zavedati in mora biti sposobna za prilagajanje novim razmeram glede politike in organiziranosti, pa tudi svojih načinov dela.

Tovariš Cvetković je proti koncu svojega govora napovedal tudi, kaj bo treba uveljaviti v bližnji prihodnosti in kakšne so v zvezi s tem naloge vseh naših ljudi, ki hočejo nam vsem dobro. Dejal je:

Vztrajno se je treba truditi za uresničenje pravic delovnih ljudi in njihovih organizacij, da razpolagajo s sredstvi in rezultati svojega dela. Truditi se je treba za krepitev vpliva združenega dela na družbene premike in politiko družbe, za bolj dosledno delitev po delu, za krepitev gospodarske in obrambne moči države, za gospodarsko stabilizacijo, krepitev gospodarskega sistema in njegove učinkovitosti. Prav tako moramo tudi doseči, da bomo bolj disciplinirani in da se bomo manj zadolževali v tujini, da ne bo več ljudi, ki si brez dela prisvajajo delo drugih. Nadalje bo treba odpraviti neupravičene socialne razlike in onemogočiti krepitev moči tistih političnih in gospodarskih sil, na katere delovni ljudje nimajo vpliva. Prav tako bomo morali preprečiti podrejanje politike družbe ozkim ali celo osebnim koristim. Zdaj se v ta boj vključujejo nova pokolenja: močan in zelo zavezan delavski razred, številčno močno izobraženstvo ter drugi delovni ljudje, kar jamči, da bomo uspešno prebrzeli vse težave in dosegli nove uspehe pri uresničevanju neprekinjenosti naše revolucije. To je naloga, ki so jo Partiji zadali naši narodi.

DOGODKI TEDNA

● Po vsej domovini so na najbolj slavnosten način proslavljali dan borca. Predsednik republike Josip Broz Tito je ob 30-letnici vstaje jugoslovanskih narodov izjavil med drugim za »4. julij« tudi, da je Jugoslavija že med NOB dala svetaj zgled in velik prispevek k zmagi svobodoljubnega človeštva nad fašizmom in si pridobila ugled in simpatije po vsem svetu. Zdaj naši ljudje vedo, da je predvsem od njih odvisna svoboda, napredek in prihodnost.

● Sovjetski komite vojnih veteranov in zveza sovjetskih društev za prijateljstvo ter kulturno sodelovanje s tujo sta priredila v Moskvi večer, posvečen 30-letnici oboroženega upora v Jugoslaviji proti fašističnim zavojevalcem. V nabito polni dvorani so bile jugoslovanske in sovjetske državne zastave, na steni pa je bilo geslo v srbohrvaščini: »Živelo večno in nerazdružljivo prijateljstvo ter sodelovanje sovjetskega in jugoslovanskega ljudstva«. Več govornikov je govorilo o skupni borbi Jugoslavije in ZSSR med drugo svetovno vojno.

● V zvezi s posvetovanji novega mandatarja za sestavo zveznega izvršnega sveta Džemala Bijedića je zvezni sekretar za informacije Dragoljub Budimovski izjavil naslednje: »Normalno je, da se mandat za predsednika ZIS posvetuje po republikah in pokrajinah o sestavi novega federalnega telesa. To dela sedaj tudi mandat novega ZIS Džemal Bijedić. Žele bi obvestiti javnost, da so neke informacije v zvezi s tem samovoljne in tudi nepopolne, hkrati pa tudi netočne. V tem momentu je treba predvsem upoštevati, da se mandat še posvetuje ter ima stike z nekaterimi osebnostmi v republikah in pokrajinah. Zaradi tega bi bilo prezgodaj delati kakršnekoli kombinacije ali predvidevanja o bodočem sestavu zveznega izvršnega sveta.

● Mednarodna banka za obnovo in razvoj je odobrila Jugoslaviji 45 milijonov dolarjev posojila za gradnjo velikega hidroenergetskega načrta Ibar — Lepenac na Kosovu. Namen posojila je pospešiti gospodarski razvoj Kosova, zlasti industrijsko-surovinске baze in kmetijstva.

● Član izvršnega komiteja stalnega prezidija in sekretar CK romunske KP Paul Niculescu Mizil se je pogovarjal v Bukarešti s članom izvršnega biroja predsedstva ZKJ Stanetom Dolancem, ki je bil na prijateljskem obisku v Romuniji. Med pogovori, ki so bili v toplem prijateljskem ozračju, sta se Niculescu-Mizil in Dolanc seznanila z aktivnostjo ZKJ oziroma RKP, pogovarjala pa sta se tudi o nekaterih aktualnih mednarodnih vprašanjih.

● CK ZKS je na svoji seji obravnaval nekatera dogajanja v svetu in mednarodni položaj Jugoslavije. V razpravi, ki je sledila uvodni besedi predsednika CK ZKS Franceta Popita, je sodelovalo več članov centralnega komiteja in gostov. Ocenili so, da je Jugoslavija s svojo dosledno politiko neuvrščanja, zavzemanja za mir, svobodo in enakopravnost narodov in aktivnim povezovanjem z miroljubnimi silami v svetu uspela okrepiti njen mednarodni položaj in ugled. Vendar sedanji svetovni položaj, zlasti nadaljevanje krize na Bližnjem vzhodu in tekmovalnost velesil za vpliv v Sredozemlju vnašajo nemir in negotovost tudi na balkansko področje in pomenijo stalno nevarnost, zlasti za neuvrščeno Jugoslavijo, da postane žrtev raznih pritiskov in poskusov podrejanja »strateškim interesom blokov — še posebno v primeru njihove konfrontacije ali pa tudi sporazumevanja o delitvi interesnih področij.

● Zbor narodov je na svoji seji sprejel predloge amandmajev k zvezni ustavi od XX. do XLII. Predsednik zbora Mika Spiljak je nato predložil odlok o razglasitvi ustavnih amandmajev, ki so ga poslanci sprejeli z dolgotrajnim ploskanjem. S sprejemom tega odloka so amandmaji začeli veljati in postal sestavni del ustave Socialistične federativne republike Jugoslavije. Zbor narodov je sprejel tudi predlog ustavnega zakona za uvedbo ustavnih amandmajev. Obenem z njim so sprejeli tudi poseben odlok zvezne skupščine o razglasitvi tega ustavnega zakona.

● Ameriški strokovnjaki za vesoljske polete menijo v prvem komentarju o tragični usodi sovjetskih vesoljcev, da je eden možnih vzrokov nesreče okvara v zaščitnem mehanizmu za zagotovitev normalne temperature in pritiska v kabini vesoljske ladje med pristankom. Po mnenju ameriških strokovnjakov verjetno ni bilo nekaj v redu s pritiskom v kabini Sojuz 11, o čemer pričata podatka, da vzrok smrti ni bil takoj očiten in da se Sojuz 11 ni rahlo spustil na Zemljo.

● Ameriško vrhovno sodišče je z večino glasov sklenilo, da časopisa »New York Times« in »Washington Post« lahko objavljata članke na podlagi tajnih dokumentov Pentagona o vietnamski vojni. Večina sodnikov sodi, da vlada ni dala dovolj dokazov, ki bi opravičevali prepoved nadaljnjega objavljanja članov v omenjenih časopisih.

● Dr. Daniel Ellsberg, ki pravi, da je »New York Times« izročil tajne dokumente Pentagona, je obtožil Belo hišo, da je s čuvanjem teh tajnosti povzročila smrt 50.000 Američanov. Na tiskovni konferenci je izjavil: »S prikrievanjem teh informacij 20 let je izgubilo življenje 50.000 Američanov in na stotine Vietnamcev. Zato sem izročil dokumente.«

POLITIČNI RAZGLEDI

Italijansko poletje

»Obstaja krščanska demokracija, ki je pripravljena spraviti komunistično partijo na oblast. Pripravlja se nekaj takšnega kot v Čilu,« je pred kratkim izjavil Giorgio Almirante, generalni sekretar MSI (Movimento Sociale italiano — Italijansko socialno gibanje), neofašistične stranke, ki je na delnih volitvah sredi prejšnjega meseca presenčila tako domače kot tuje opazovalce, predvsem pa »porazila« krščanske demokrate.

Volitve naj bi bile preizkus, ki naj bi pokazal, kako Italijani reagirajo na vladno politiko, se pravi, ali so se politično preusmerili v prid demokrščanske, socialistične ali komunistične stranke. Potemtakem vladajoči demokristjani niso pričakovali kakšnega vidnejšega uspeha neofašistov. Na zadnjih volitvah je MSI namreč dobila le 5 odstotkov glasov, tako da ima 35 predstavnikov v parlamentu in senatu ter nad 3.000 svojih ljudi v pokrajinskih in občinskih skupščinah. MSI navsezadnje ni bila močna stranka, saj je imela okoli 70.000 vpisanih članov, 4.335 sekcij in 102 federacij.

Toda letošnje volitve so bile pravi šok. Šlo je za volitve v novi parlament na Siciliji, v pokrajinske svete Rima in Foggie ter v občinske svete v 150 mestih, med katerimi so tudi Rim, Genova in Bari. Navsezadnje bi lahko rekli, da je volilo dobrih sedem milijonov volivcev s klasičnega italijanskega juga. Ravno na tem predelu države pa se je dosedanja vlada slabo odrezala. Zato so neofašisti v Catani dobili 21 odstotkov glasov in prišli na drugo mesto, v Palermu 20 odstotkov, v Rimu 15,7 odstotka itd. Vseposvobod so neofašisti dobivali glasove na rovaš demokrščanske stranke.

Razlag za uspeh MSI je veliko in slišati jih je na vseh straneh. Tako na primer generalni sekretar demokrščanske stranke Forlani trdi, da so vsega krivi skrajni levičarji, ki so s svojimi akcijami izzivali MSI, ki se zavzema za »red KPI, sindikate, ki venomer organizirajo in mir«. Krivdo je potem razširil še na jo stavke, pa tudi na levo usmerjene kolege iz svoje stranke, ki da se spogledujejo s komunisti.

Zanimivo je, da je krščanska demokracija pomagala neofašistom, dasiravno je nastopila z odkrito antikomunističnimi gesli. Še bolj zanimivo pa je vedeti, v katerih slojih prebivalstva se je zakoreninila MSI. Napak bi bilo namreč misliti, da je MSI prava fašistična stranka, v kateri so stari fašisti, ki ne morejo pozabiti velikega »duceja«. Res je, da so v stranki tudi prekaljeni fašisti, vendar ima večino simpatizerjev druge: v srednjem in malem meščanstvu, pri srednjih in malih trgovcih, obrtnikih, pripadnikih svobodnih poklicev, med birokrati, državnimi uslužbenci, v »podproletariatu«, med malimi kmeti, ponekod pa tudi med delavci in kmeti.

MSI tudi ne primanjkuje kapitala, ki ga dobiva od velike industrije. Tako so na Siciliji imeli na razpolago pol milijarde lir za plakate, letake, mitinge in kupovanje glasov.

Neofašisti so na jugu — Mussolinijev fašizem je poglavitno na severu — izkoristili predvsem poglavitno slabost demokrščanske vladavine: nezaposlenost, revščino, zaostalost, pokvarjenost režimskih uslužbencev, mafijo itd. V zadnjih desetih letih se je števi-

lo zaposlenih na Siciliji zmanjšalo za 136.000, število izseljencev pa se je povečalo za 400.000. Kakšnih 100.000 Sicilijancev še zmerom živi v barakah, ki so jih postavili po katastrofalnem potresu pred tremi leti. Mafija še zmerom gospodari, dasiravno so v parlamentu na povedali spektakularno akcijo »antimafija«: v akcijo pa niso šli, ker bi baje razkrinkala ravno demokrščanske politike (pa tudi politike drugih strank).

MSI je izbrala v svoj prid tudi vladne zakonske predloge o kmetijskih delavcih in lastnikih zazidalnih površin, predvsem pa je volivcem obljubljala »red in mir«, vladavino centra ali vsaj desnega centra ter v daljni prihodnosti režim neofašizma. Tako so vsi tisti volivci, ki so dolga leta verovali demokrščanski stranki, potem pa izgubili iluzije, v letošnjem juniju oddali svoj glas za MSI. Tako italijanski kot tuji komentariji so poudarili, da je tega seveda kriva sama krščanska demokracija, ki se je uspavala, ki je pripeljala kmetijstvo v krizo, ki je »pozabila« na nerazviti jug in ki je med predvolivno kampanjo pljuvala v lastno skledo: »Desna krščanska demokracija je po trgih kričala, da je stanovajska reforma konec zasebnega lastništva, v polemiki s sindikati pa je prikazovala delavske organizacije kot najhujšo nevarnost. Tako sta antikomunizem in antisocializem dobila oblike iz leta 1948 ter logično in neizogibno je postalo, da bo veliko ljudi glasovalo za MSI, ki daje najbolj prepričljiva jamstva za antikomunizem in režim pritiska,« je zapisal socialistični dnevnik »Avanti!«

Zdaj se seveda vsi sprašujejo, kaj storiti. Krščanska demokracija se lahko reši edinele z močnejšo usmeritvijo na levo, se pravi s tesnejšim sodelovanjem s socialistično stranko, pa tudi s takšno politiko, ki bi uživala podporo KPI, najmočnejše komunistične partije na Zahodu.

Pri vsem tem se je treba zavedati, da MSI igr zelo prebrisano igro; igro, ki ji kljub ustavnim določilom omogoča obstoj. Po ustavi iz leta 1946 in še posebej po zakonu iz leta 1952 v Italiji ne bi smelo biti fašizma. Se pravi, da je zdaj protizakonito uzakonjen... MSI se izogiba okritemu sklicevanju na Mussolinija in fašizem, dasiravno Almirantejev »Secolo d'Italia« kdaj pa kdaj objavi diktatorjevo sliko. Vzpona MSI so krivi predvsem odgovorni ljudje iz demokrščanske stranke, ki so mislili, da bo neofašizem kmalu trčil ob oviro. Kaj pa bodo storili zdaj, ko je MSI uspela na volitvah in ko je Almirante ukazal privržencem, naj se vzdržijo »zmagoslavnih karnevalov«? Takšna pomirjena podoba MSI naj bi namreč pritegnila tiste neodločne volivce, ki so doslej povezovali Almiranteja z Mussolinijem. Kot pravi imenitni poznavalec italijanskih razmer Jacques Nobécourt, pa resnični Almirantejev vzornik ni Mussolini, marveč zahodnonemški politik Franz Josef Strauss. Toda Strauss vodi izredno močno krščansko demokratsko stranko (CSU) je najmočnejša stranka na Bavarskem, že je bil minister v raznih nemških vladah. Almirante nima teh izkušenj ne tako močnega zaledja. Navsezadnje je treba upoštevati tudi to, pravi Nobécourt, da so v Italiji še zmerom zelo močna odporiška gibanja iz druge svetovne vojne, ki se bodo ob naraščajoči nevarnosti zaradi MSI združila v antifašističnem boju.

KOMENTATOR

Osrednja proslava 30-letnice vstaje slovenskega naroda

22. JULIJA 1971 V LOKVAH PRI ČRNOMLJU

Začetek slavnostnega sporeda bo ob 11. uri. Po slavnostnem govoru predsednika Izvršnega sveta Staneta Kavčiča bo koncert zbora in orkestra Doma JLA iz Beograda. Sodeluje tudi vojaška godba iz Ljubljane. Po slovesnosti bo vse popoldne zabavni program, v katerem sodeluje ansambel Lojzeta Slaka in zabavni orkester Doma JLA iz Ljubljane ter drugi.

Na proslavo vabimo partizane, aktiviste, mladino in sploh vse, ki se čutijo povezane s slavno zgodovino našega osvobodilnega boja in naših današnjih naporov za uresničenje idealov naše osvobodilne in revolucionarne borbe.

Organizacije SZDL in Zveze borcev so poklicane, da organizirajo čimvečjo udeležbo iz vse Slovenije, prav tako pa vabimo delovne kolektive in vse delovne organizacije, da organizirajo za ta dan svoje izlete na proslavo v Beli krajini.

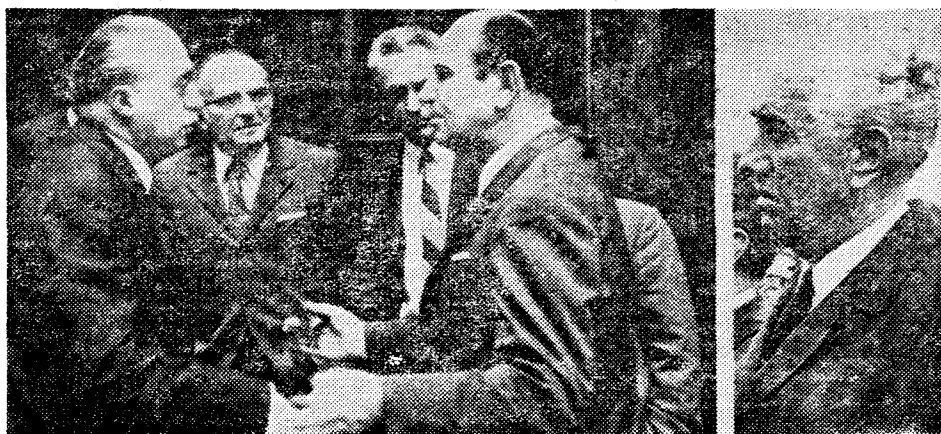
Pripravljalni odbor se je dogovoril z železnico, ki je odobrila 50 % popusta na vseli slovenskih progah. Iz Ljubljane bo peljal na postajo Otovce pri Črnomlju poseben vlak. Vozovnica bo veljala 14,00 din na obe strani. Odhod bo 22. julija ob 6,40 iz Ljubljane, vračal pa se bo ob 17,32. Poleg tega bodo okrepilni vlaki na vseh progah, kolikor bo pač prijavitelcev. Vozovnice bodo v predprodaji na vseh postajah do vključno 19. julija t. l.

SAP in Ljubljana-Transport organizirata posebne avtobusne vožnje s Trga revolucije v Ljubljani z odhodom ob 7. uri na dan proslave 22. julija. Povratna vozovnica s popustom velja 25,00 din. Avtobusi se bodo vračali proti Ljubljani istega dne od 17. ure dalje. Vozovnice so v predprodaji prav tako do 19. julija t. l.

Opozorjamo vse organizacije, kolektive in ustanove, ki bodo iz svojih krajev organizirale posebne avtobusne prevoze, da se pravi čas prijavijo avtobusnim podjetjem in njihovim poslovalnicam v domačih krajih, da ne bi zaradi zamude ostale brez avtobusov.

Prosimo vse organizatorje potovanj v Belo krajino, da javijo do petka, 16. julija t. l. število avtobusov na republiško konferenco SZDL Slovenije v Ljubljani, Komenskega 11, tel. 323-967, zaradi zagotovitve uspešnega prometnega režima v Črnomlju.

Odbor je razposlal vsem organizacijam SZDL v Sloveniji lepake. Prosimo, da jih takoj izobesijo na vidnih krajih ter zainteresirajo čimveč ljudi za udeležbo. Odbor posebnih vabil ne bo razpošiljal. Vabljeni so prav vsi, ki žele ob jubileju tako znamenitega zgodovinskega dogajanja, kakor je bila vstaja slovenskega naroda proti fašizmu in za narodno osvoboditev, izpričati tudi danes svojo zvestobo idejam osvobodilnega boja, revolucije in samoupravnega socializma.

Trije z jugoslovanskega vrha: na levi sedanji in prejšnji predsednik ZIS Mitja Ribičič in Mika Spiljak, na desni novi mandatar ZIS Džemal Bijedić

Odmev iz Brestanice

O letošnji osrednji proslavi dneva borca, združeni s srečanjem nekdanjih slovenskih pregnancev v Brestanici, moramo zapisati predvsem to, da je bila vsestransko primerna, pravilno uglasena in lepo izvedena. Mračno grajsko poslopje, ki se dviga visoko nad savskim koritom, je bilo pred tridesetimi leti simbol smrtnih obsodbe nad slovenskim narodom — in prav to, kamor so pred tridesetimi leti gestapovci zganjali žrtve te nacistične obsodbe in jih potem kakor garjevo čredo vlačili v tuje dežele, prav to, da se na letošnji dan jugoslovanske vstaje zbrali preživeli pregnanci in z njimi vred še nešteto drugih ljudi od blizu in daleč, prav to, da je odmevalo, da je bilo slišati daleč naokrog: še smo tu, gorje nas ni ugonobilo!

Ko se po strmi poti povzpneš do stranskih grajskih poslopij, kjer je bila proslava, se ne moreš načuditi: kako lep svet je to razgrnjen! Kakšna je morala biti bolečina v srcih trpinov, ki so se od njega poslavljali!

In kakšno je bilo zdaj njihovo veselje, ko so se zbirali na lepo urejenem prireditvenem prostoru! Pristrčno so se pozdravljali in objemali, njihove oči so povedale več kot besede. Med slovensko govorico različnih narečij si slišal tudi pogovore v srbskohrvatskem jeziku. Na srečanje so namreč prišli tudi predstavniki Srbov in Hrvatov, ki so pred tridesetimi leti sprejeli slovenske pregnance kot rodne brate in jim v nesreči nesebično pomagali, česar slovenski narod ne bo nikoli pozabil.

V grajskih sobanah, kjer je zdaj muzej o slovenskih pregnancih, se je zlasti v urah pred proslavo gnetlo toliko obiskovalcev, da si se stežka prerinil skoznje. Radovedne oči so se pomikale od eksponata do eksponata, od slike do slike. Muzej, ki ga je uredil z znanstveno preciznostjo dr. Tone Ferenc, bomo opisali posebej v eni prihodnjih števil — ker pač zasluži posebno pozornost.

Točno ob enajstih se je začela proslava.

Po pozdravnem govoru predsednika občinske skupščine Krško je množica prisluhnila besedam predsednika RO ZZB NOV Janka Rudolfa, ki je nanizal neizpodbitna dejstva o vstaji jugoslovanskih in slovenskega naroda ter vodilni vlogi Komunistične partije v njej. Še posebej je omenil prispevek, ki so ga v tem boju dali slovenski pregnanci povsod tam, kamor so jih bili izselili — v Srbijo, na Hrvaškem in v Bosni, zlasti pa kasneje na sremški fronti. Veliko slovenskih pregnancev se je vključilo v partizanske vrste, mnogi so s krvjo utrjevali bratstvo in enotnost v boju za osvoboditev domovine in socialno preobrazbo družbe.

Očitno je — je dalje poudaril govornik — da je samo brezkompromisen boj zagotovil slovenskemu narodu enako pravno mesto med drugimi narodi, le z bojem je ta narod postal subjekt zgodovinskega dogajanja, ki se zaveda svoje vloge in je svojo usodo v resnici vzel v svoje roke. Primer Slovencev v osvobodilni vojni jugoslovanskih narodov nam prepričljivo govori, da ni bistven in odločujoč element številčnost naroda, temveč njegova enotnost, trdnost in

odločenost, da se bojuje za pravično stvar. Narod, ki se je pripravljen boriti za svojo svobodo, je nepremagljiv!

Iz nadaljnjih Rudolfovih besed se mi zdi vredno podčrtati zlasti misel, da prav tako kot v preteklosti velja tudi za sedanjost, da ni nikoli nič nastalo samo od sebe; zato bodo tudi sedanja prizadevanja za uresničenje ustavnih sprememb lahko uspešna samo tedaj, če jih bo spremljalo revolucionarno nezadovoljstvo z že doseženim in če se nikoli ne bomo ustavili ob samovšečnem povečevanju doseženih uspehov. Boj za čim doslednejše samoupravljanje pomeni kontinuiteto naše revolucije, ki tako postaja last najširših množic, zlasti pa mlade generacije, ki mora z vsakim dnem prevzemati odgovornost za razvoj v prihodnosti.

Tovariš Rudolf je na kratko orisal tudi sedanjí položaj v svetu, ki nam narekuje, da je treba stalno krepiti našo obrambno sposobnost, obrambne sile, ki s sedanjimi ustavnimi spremembami postajajo še bolj ljudska vojska. S krepitvijo vseh oblik splošnega ljudskega odpora moramo doseči, da bo vsak morebitni napadalec našel na vsakem koščku naše domovine na silovit odpor. Zgodovinske izkušnje nas namreč uče, da je pripravljenost na obrambo poglavito jamstvo za to, da ohranimo svojo svobodo in neodvisnost.

Tako je govor predsednika RO ZZB NOV Slovenije izzvenel v odločen poziv, da čimbolj strnemo svoje sile na braniku svoje svobode in samoupravnega socializma, da gremo še naprej dosledno po poti z Zvezo komunistov na čelu.

Po slavnostnem govoru so pozdravili zbrane predstavniki pregnancev: dr. Ema Lovše-Petrovič v imenu pregnanih žena, Lovro Kramar v imenu pregnancev iz Koroške, Albin Škerk v imenu tržaških pregnancev in Franc Šetinc v imenu nekdanjih pregnancev v Šlezijo. Še posebno so bile pretresljive besede tovarišice Lovšetove.

Nato so vsi napeto prisluhnil ing. Pavletu Zaucerju, ki je prebral listino o razglasitvi 7. junija za spominski dan slovenskih pregnancev. Tega dne 1. 1941 je namreč odšel iz okupirane Slovenije prvi transport pregnanih Slovencev. V očeh mnogih navzočih se je ob tem sklepu zrcalilo zadoščenje in zahvala. Z navdušenim ploskanjem so potrdili tudi pozdravno pismo, namenjeno predsedniku republike Josipu Brozu Titu.

Proslava je bila sklenjena z lepim kulturnim sporedom. Nastopili so recitatorji, mladinski, ženski in moški zbor, partizanski invalidski pevski zbor ter združeni godbi na pihala krških papirničarjev in senovskih rudarjev.

Naj na koncu omenim še to, da je bilo srečanje tudi v »prehrambnem« oziroma dobro pripravljeno in da cene na stojnicah niso bile previsoke. Nešteto znancev se je po proslavi zbralo okrog dolgih miz, pod zelenim drevjem in ob kozarcu pijače obujalo spomine na minule dni.

F. Š.

Ob dnevu borca je bilo razen osrednje še mnogo drugih proslav, o katerih pa v današnji številki ne moremo še poročati.

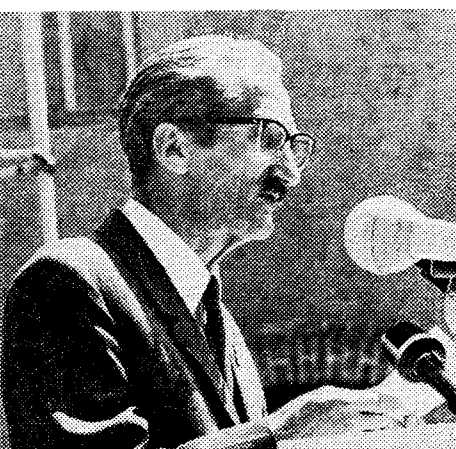

S sestanka članov nekdanjega kamniškega vojno-revolucionarnega komiteja. Od leve na desno: Roman Potočnik, dr. Marijan Dermastia, Mirko Jerman, Stane Žerovnik in Tone Šturm.

Pogovor s člani kamniškega vojno-revolucionarnega komiteja

Pripravljalni odbor kamniške občine za proslavo 30-letnice vstaje je pretekli teden organiziral pogovor z nekdanjimi člani vojno-revolucionarnega komiteja za kamniško-domžalsko področje. Pogovor sta vodila Franc Svetelj, sekretar občinske konference socialistične zveze, in Vinko Gobec, predsednik kamniške občine. Pred zbranimi novinarji tiska in televizije so preživeli voditelji vstaje obujali spomine na dogodke pred tridesetimi leti. Morda je pri nas edinstven primer, da so vsi nekdanji člani kamniškega vojno-revolucionarnega komiteja še živi.

Znano je, da je bil vojno-revolucionarni komitej za kamniško-domžalsko področje ustanovljen že maja 1941. leta. Sestavljali so ga dr. Marjan Dermastia, Stane Žerovnik in Tone Šturm (ta živi v Kobariidu). Vsi trije so se udeležili sestanka v Kamniku, poleg njih pa sta spomine obujala še znana voditelja vstaje Roman Potočnik (živi v Gozd Martuljku) in Mirko Jerman (narodni heroj, živi v Ljubljani).

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf med govorom v Brestanici

Že v prvih dneh okupacije je vojno-revolucionarni komitej organiziral več pomembnih akcij (trosilne, napisne, odstranjevanje nemških napisov in letakov ter podobno). Najpomembnejši sestanek vojno-revolucionarnega komiteja je bil 25. julija 1941. leta v gmajni blizu opekarne pri Volčjem potoku v kamniški občini. Tedaj je pokojni Tomo Brejc prinesel ukaz CK KPS o začetku oborožene vstaje. Določili so dan splošnega upora, ki naj bi se začel v noči od 27. na 28. julij 1941. Natanko so določili sabotažne akcije, ki bi jih morala izvršiti v tej noči. Sklenjeno je bilo, da se po izvršenih akcijah vse skupine zberejo na naslednjih mestih: domžalska na Lazah pri Krumpku, črna, dupliška in kamniška na Kratni, mengeška pri kamnolomu v Mengšu in radomeljska v kolovških gozdovih. Tako je bil že prvi dan vstaje ustanovljen kamniški bataljon. Za poveljnika bataljona je bil imenovan dr. Marjan Dermastia, za komisarja Tone Šturm, za intendanta Mara Dermastia in za orožarja Lojze Bergant. Romanu Potočniku je bilo naloženo, da prevzame partijsko delo na terenu. Mirko Jerman je bil imenovan za komandirja čete v kamniškem bataljonu.

Kako prijetno je bilo poslušati voditelje vstaje o zaslugi komunistične partije, ki je že pred vojno kovala revolucionarni kader sposoben, da vodi ogorčen boj s podivjanim fašizmom! Pa o razočaranjih v prvih dneh okupacije, o omahovanju nekaterih dobrih državljanov, o ljudeh brez izkustva za vodenje oboroženega, političnega in organizirnega odpora...

Ce po pravici zapišem, moram priznati, da sem se čudil, kako so tem voditeljem vstaje na kamniško-domžalskem področju ti dogodki pred tridesetimi leti še vedno sveže zasedrani v spominu. (Sicer pa nameravam o tem pogovoru — o tem, kaj so povedali nekdanji člani vojno-revolucionarnega komiteja — za »TV 15« napisati še kaj več.)

JOŽE VIDIC

OB TABORNEM OGNJU

Humana akcija

Ugotovljene pereče potrebe so bile povod, da danes lahko ugotovimo lep uspeh pomoči, ki je prišla ob pravem času.

Anketa, izvedena konec lanskega leta med vojaškimi vojnimi invalidi I. in II. skupine s tujo pomočjo, je pokazala, da jih je med njimi 46, ki nimajo urejenih stanovanjskih zadev. Čeprav je bilo med temi nekaj takih, ki živijo v zelo slabih stanovanjih, je pri večini šlo le za to, da dobijo svoji invalidnosti primerna stanovanja, čeprav njihove stanovanjske razmere niso bile ravno slabe. Toda kaj pomeni invalidu, ki se giblje lahko le z vozičkom, dobro stanovanje v drugem ali tretjem nadstropju, če iz njega ne more priti niti pred hišo!

To pa je zadeva, ki jo je bilo treba urediti.

Bilo je letos v februarju, ko je republiški odbor ZZB NOV Slovenije na svoji seji obravnaval poročilo stanovanjske komisije in sklepal o tem, kako porabiti preostala sredstva v višini 1.127.528,70 din za gradnjo stanovanj za borce. Sklenil je, naj se ta denar uporabi za ureditev stanovanjskih zadev navedenih invalidov

I. in II. skupine. Komisiji za vojaške vojne invalide in stanovanjski komisiji pa je zaupal nalogo, da to izvedeta. Danes lahko ugotovimo, da je to delo res uspešno opravljeno.

Predstavniki obeh komisij so si v sodelovanju z občinskimi odbori ZZB NOV ter občinskimi skupščinami — skлади za gradnjo stanovanj za udeležence NOB — ogledali stanovanjske razmere 32 invalidov I. in II. skupine v šestnajstih občinah. Druge invalide iz navedene ankete so obiskali predstavniki komisij za vojaške vojne invalide občinskih odborov ZZB in občinskih skladov za gradnjo stanovanj za udeležence NOB. Tako so urejali vsak primer povsme individualno in se hkrati sporazumeli o načinu njegove ureditve. Uspeh vsega tega pa je takle:

Dvaindvajset invalidov bo dobilo nova udobna stanovanja. Petnajst jih dobi posojilo za gradnjo hiše z vrtom, devet pa jih je dobilo posojilo za dograditev in za svoji invalidnosti primerno ureditev lastnih stanovanjskih hiš.

Stanovanja so nekateri že dobili, za druga pa so sklenjene pogodbe o gradnji oziroma nakupu stanovanj. Posojila za nakup stanovanj, gradnjo ali preureditev oziroma dokončanje hiš so invalidom že nakazana razen dvema, katerih slabe stanovanjske razmere so bile ugotovljene šele pozneje.

Za tako hitro in tako uspešno ureditev te zadeve, gre vse priznati uvidenosti prizadetih občinskih skupščin — skladov za gradnjo stanovanj za udeležence NOV,

ki so morali prispevati še precejšnja sredstva. Komisija za vojaške vojne invalide in stanovanjska komisija republiškega odbora sta lahko razpoložljivi znesek razdelili le med devet občin kot delni prispevek za ureditev perečih stanovanjskih primerov vojaških vojni invalidov s tujo pomočjo.

Pri urejanju opisanih stanovanjskih zadev sta komisiji ugotovili, da posamezne občine urejajo stanovanjske zadeve vojaških vojni invalidov po različnih merilih. Ponekod upoštevajo le tiste invalide, ki imajo status borca, drugod samo invalide NOB, po večini pa ne urejajo stanovanjskih zadev vseh osebnih in družinskih invalidov, ki so zaščiteni z zakonom o vojaških vojni invalidih. Sklicujejo se pač na določila republiškega odloka in temu prilagojenih občinskih odlokov, v katerih vojni invalidi niso posebej navedeni. Ker pa je med osebnimi vojaškimi vojnimi invalidi, zlasti tistimi z nižjo skupino invalidnosti in med družinskimi invalidskimi upravičenci, še precej takih, ki živijo v neurejenih stanovanjskih razmerah, menita komisiji, naj bi republiški odbor ZZB NOV Slovenije predlagal, da komisija za zadeve borcev in invalidov skupščine SR Slovenije predlaga vsem občinam, da pri urejanju stanovanjskih zadev upoštevajo tudi vse osebnih in družinskih invalidskih upravičence, ki so zaščiteni z zakonom o vojaških vojni invalidih. Vsekakor pa bi morali biti le-ti navedeni tudi v zakonu o urejanju stanovanjskih zadev občanov, ki ga sedaj pripravljajo in ki naj bi veljal od 1. januarja 1972.

V. M.

DOPISNIKI NAM POROČAJO

MARIBOR
ZAHVALA JUBILANTU FRANCU RANTU

Franc Rant, zaslužni družbenopolitični delavec iz Maribora, je nedavno praznoval 60-letnico. Ob tej priložnosti sta mu v imenu družbenopolitičnih organizacij izrekla voščila in zahvalo za njegovo dolgoletno delo v raznih organizacijah predsednik občinske skupščine Maribor Mirko Zlender in predsednik občinske konference SZDL Maribor Stane Gavez.

Jubilant se je rodil v Godešiču pri Škofji Loki. Od leta 1941 do 1945 je sodeloval v OF v Mariboru. Dobro se spominja Milosa Zidanška, Karla Rebrška in drugih. — Bil je tudi v Celovcu in Soči, kjer je opravljal naloge obveščevalne in oskrbovalne službe. Trpel je v zaporih — v Mariboru, v gradu

na Borlu, v Gmündu, pa tudi v taborišču v Dachauu.

Po osvoboditvi je opravljal številne odgovorne družbenopolitične funkcije. Med drugim je bil predsednik agrarne komisije za Maribor, poverjenik za graditve pri LO Maribor, komandant prostovoljnih delovnih brigad med obnovo Maribora, poslanec zvezne in republiške skupščine itd. Prejel je več odlikovanj. Še zmeraj je zelo delaven, čeprav je upokojen — zdaj je član občinske konference SZDL, član mestne konference ZKS, predsednik krajevne organizacije SZDL terena »Maks Durjava« itd.

Se na mnoga leta!

DRAGO MIKLAVEC

LJUBLJANA-KOLEZIJA
OB SPOMENIKU VLADIMIRU GORTANU

Združenje borcev NOV Kolezija v Ljubljani je priredilo dvodnevni izlet svojega članstva po Istri. Z dvema avtobusoma je potovalo 84 članic in članov.

Najprej smo se pomudili v Hrastovljah, da smo si ogledali znamenite freske v stari cerkvi. Pot smo nadaljevali v Opatju, istrsko mesto, ki je zdaj popolnoma zapuščeno; izselili so se prebivalci tudi drugih narodnosti, ne le Italijani. Motovun, kjer smo se tudi ustavili, je doživel podobno usodo. Vendar je to mestece s čudovito lego doživelo preporod. Vanj so se priselili slikarji in si v praznih hišah uredili ateljeje. Drugi prišelci pa so si uredili letovišcarske hišice. Praznih hiš je že premalo, tako da zdaj zdajo nove. V vasi Rakotole smo si v kapelici ogledali freske, umetnine slikarja Giottove šole. Potovanje smo nadaljevali po razmeroma dobri makadamski cesti v Beram, rojstni kraj narodnega heroja Vladimira Gortana.

Beram je na gričku. Ob cesti, ki drži iz Poreča v Pazin, v dolini, pa so Gortanu postavili spomenik, ki je viden že od daleč.

Ob spomeniku nam je Danica Lovrečičeva opisala narodni boj Istranov in junaško smrt Vladimira Gortana. Potem so borci zapeli žalostinki in položili venec na spomenik.

Nato smo obiskali še Pazin in si ogledali njegove znamenitosti. Končno smo se ustavili v vasi Lindar, kjer smo obiskali grobove padlih borcev. Romana Vrviščar je ob grobu 17-letnega dijaka, partizana Borisa Lovrečiča opisala kratko in junaško življenje borca, ki je padel leta 1943 za svobodo. Udeleženci so počastili padle z borbeno pesmijo.

Prehočili smo v Rabcu, nakar smo si naslednji dan ogledali Labin, potem pa smo nadaljevali pot ob istrski obali in se nato vračali skozi Ilirsko Bistrico in Postojno proti Ljubljani.

LJUBLJANA-DRAVLJE
IZLET V BOLNIŠNICO »FRANJO«

Združenje borcev NOV v Dravljah prireja po programu izlete v partizanske kraje. Letos je izbralo, da si udeleženci izleta ogledajo partizansko Cerkljansko in znamenito bolnišnico »Franjo«. Izleta se je udeležilo 80 članov.

Najprej so obiskali bolnišnico. Občudovali so iznajdljivost in požrtvovalnost naših borcev, ki so omogočili zdravljenje ranjencev v najhujših razmerah. Seznanili so se na kratko z zgodovino bolnišnice. Prvi zdravnik je bil dr. Viktor Volčjak (od 23. decembra 1943). Januarja 1944 pa je bolnišnico prevzela dr. Franja Bojc-Bidovec. V bolnišnici se je zdravilo 582 bolnikov, izmed njih jih je 61 umrlo. Hkrati je našlo zavetje v bolnišnici celó do 100 bolnikov.

V Cerknem so se najprej pomudili ob glavnem spomeniku borcev. Sprejel jih je domačin Viktor Jereb, upokojeni učitelj, ki je po vojni začel orati ledino slovenskega šolstva na Cerkljanskem. Spomenik upodablja cerkljansko mater, ko daje partizanu kruh. — Izletniki so si ogledali tudi spomenik 47 padlim partizanom, gojencem partijske šole. Jereb je opisal napad 138 Nemcev na šolo v obkoljenem Cerknem. — V Cerknem je tudi partizansko pokopališče, kjer je pokopanih okrog 900 borcev. — Izletniki so se vračali skozi rudarsko Idrijo in dalje na Logatec v Ljubljano.

STANKO SKOČIR

IZOLA
INVALIDI NA IZLETU V PLITVICAH

Dne 21. junija se je 50 vojnih invalidov iz Izole odpeljalo na izlet v Plitvice. Mnogi še niso videli krajev na poti do Plitvic, spet drugim pa se je izpolnila želja, da so po dolgem času videli kraje, kjer so se nekoč bojevali ali tudi, kjer so izgubili prenekaterega tovariša.

Prvi večji postanek je bil v Žužemberku. Položili smo venec in se poklonili spominu padlih borcev. Popotovanje smo nadaljevali skozi Dolenjske Toplice, Otočec, Čateške toplice in Brežice v Kumrovec. Ogledali smo si rojstno hišo tovariša Tita. V Plitvice pa smo se odpeljali skozi Zagreb, Karlovac in Slunj. Bila je že noč, ko smo prispeli do počitniškega doma. Bilo je prepozno, tako da smo šli spat za večerjo.

Naslednji dan smo si ogledali lepote Plitvičih jezer. Potem smo se odpeljali čez Crne vlasti in Vrhovine v Otočac v Liki.

ZADVOR
PRED PRAZNIKOM OBČINE MOSTE-POLJE

Pripravljalni odbor in občani krajevne skupnosti Zadvor in občani Ljubljana Moste-Polje pripravljamo za 18. julij 1971 ob 10. uri osrednjo proslavo za počastitev praznika občine Ljubljana Moste-Polje, 30-letnice vstaje slovenskega naroda in 30-letnice ustanovitve partizanske Molniške čete, ki je bila 30. julija 1941 leta ustanovljena v gozdovih na Molniku.

Proslava bo v Zadvoru na koncu Ceste

13. julija, neposredno pod obronki Molnika. Odkrili bodo spomenik partizanski Molniški četi, posvečen pa bo tudi predvojnemu delavskemu gibanju v Zadvoru in okolici, kakor tudi vsem tistim občanom, ki so od 1941 pa do 1945. leta kjerkoli sodelovali ali padli za zmago naše revolucije.

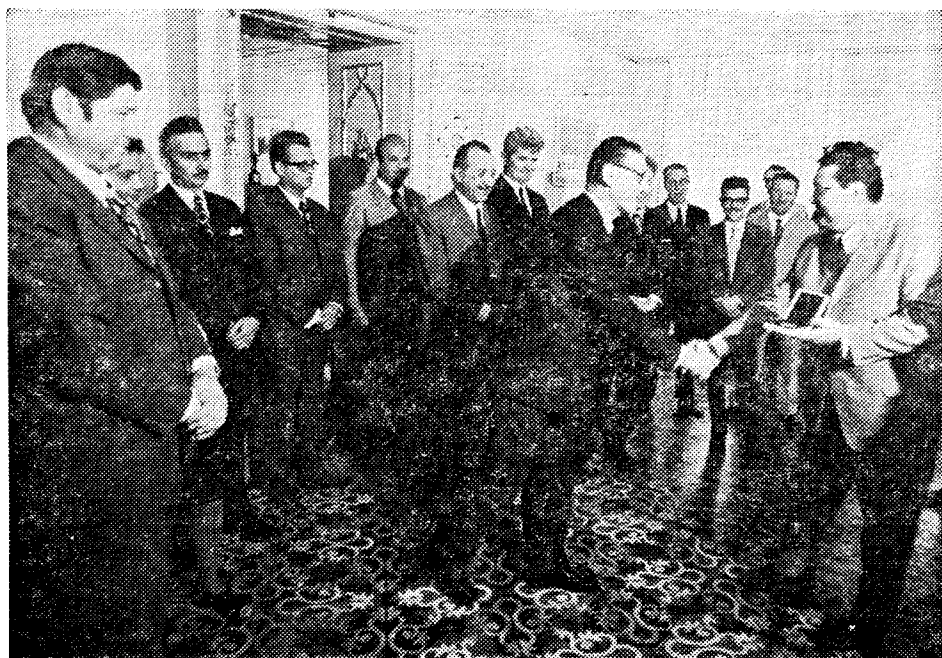
S tem obveščamo vse tiste bralce, ki jih veže kakršenkoli spomin na Molniško četo ali naš kraj, naj se proslave ta dan udeleže.

SODRAŽICA
GASILSKI DOM — SPOMENIK PADLIM GASILCEM

Prebivalci Vinic in Zapotoka pri Sodražici so letos posebno lepo proslavili dan borca. Združili so proslavo 30-letnice ustanovitve OF in 50-letnico gasilskega društva. Proslava je dosegla višek z izročitvijo novega gasilskega doma namenu. Novi eno-

nadstropni dom je lep spomenik padlim gasilcem-partizanom in aktivistom.

Dom so zgradili domači gasilci s prostovoljnimi delom, s prispevki — z denarjem in gradivom — v letu dni. Cenijo ga na 20 milijonov Sdin. Dom stoji v vasi Zapotok.

ODBOR ZA POHOD »PO POTEH PARTIZANSKE LJUBLJANE« JE 30. JUNIJA PREJEL ZLATO PLAKETO ILEGALCA, NAJVIŠJE LJUBLJANSKO PRIZNANJE (na sliki).
Foto: EDI SELHAUS

V njem bodo dobile poleg gasilcev svoje prostore tudi družbenopolitične organizacije, kar je še zlasti pomembno, ker doslej niso imele svojih prostorov.

Proslava 4. t.m. v Zapotoku je bila občinska. Na nji so se zbrali gasilci in prebivalstvo iz vse občine, seveda pa tudi članstvo množičnih organizacij, bivši borci in člani SZDL. Na sporedu je bila med drugim gasilska parada, nastopil je moški pevski zbor iz Nove Štife, šolarji osnovne šole iz Sušja, folklorna skupina z narodnimi nošami iz Sodražice itd.

Prebivalstvo si je že dolga leta želelo, da bi dobilo gasilski dom. Tik pred vojno so imeli že zbrano gradivo. Leta 1942 se je v teh krajih razplamtel oborožen upor proti okupatorju. Partizani in domačini so z gradivom, namenjenim za gasilski dom, ovirali promet na cesti Sodražica — Zlebič. Tedanji gasilci iz teh krajev so bili prvi netilci upora proti okupatorju v teh krajih. To so bili Alojz Tanko in Alojz Prijatelj iz Vinic ter Anton Govže iz Zapotoka. Vsi trije so padli.

Imeli smo ljudi

FRANC BIZJAK

Rodil se je leta 1907 v Potočah v Vipavski dolini. Zelo mlad si je moral začeti služiti kruh. Izučil se je za krojača. Bil je še mlad, ko je odšel za zaslužkom v Argentino. Po vrnitvi v domovino je ostal v svojem poklicu. Leta 1942 se je vneto lotil organizacijskih nalog NOB v sodelovanju z Ivanom Kosovelom, poznejšim narodnim herojem. Bil je vojaški referent do aretacije in izgnanstva v Nemčijo. Po vojni je bil odlikovan z medaljo za zasluge za narod. Zapustil je ženo in tri mladoletne otroke. — Naj mu bo lahka slovenska zemlja!

VOJKO DOBRILA

Umril je tragično, ko mu je bilo šele 53 let. Pokopali smo ga na pokopališču v Hrneljah. — Vojko je bil borec istrskega odreda. Po osvoboditvi je bil dolga leta poštni uslužbenec. Vojna mu je zapustila hude posledice. Zaradi živčne izčrpanosti je moral opustiti službo. Nedavno je bil invalidsko upokojen in mu ni bilo dano, da bi užival pokoj. — Naj mu bo lahka domača zemlja!

ALFONZ MARUŠIČ

Bil je član ZB NOV Opatje selo. — Rodil se je leta 1897 v Opatjem

selu. Ni mu bilo še osemnajst let, ko se je začela prva svetovna vojna in je moral k vojakom. Prav kmalu so ga poslali na rusko bojišče. Kot ruski ujetnik je preromal prostrane ruske dežele od Karpatov do Sibirije. Po zmagi revolucije se je vrnil v domovino. Toda brž so ga spet vtaknili v vojaško suknjo. Leta 1918 je sodeloval pri vojaškem uporu v Radgoni. Pozneje se je uvrstil med Maistrove prostovoljce in se bojeval za našo severno mejo. — Med drugo svetovno vojno je vsa njegova družina podpirala narodnoosvobodilni boj. V najhujših časih je bil vojaški referent v odboru OF in član gospodarske komisije. — Bil je odlikovan z medaljo za zasluge za narod. Bil je zelo spoštovan in priljubljen. Domači pevski zbor mu je zapel v slovo, žalne koračnice pa je igrala gasilska godba iz Nove Gorice. Ob odprtem grobu se je poslovil od pokojnika njegov prijatelj Štefan Pahor.

OLGA CASAGRANDE

V Kopru, kjer je v družini z možem in dvema hčerkama živila zadnjih 14 let, je — zadeta od srčne kapi — umrla Olga Casagrande, roj. Ščekič, doma iz Šumadije.

Na njeno poslednjo željo so jo prepeljali in pokopali v Topoli pod Oplencem, kjer se je razvil veličasten pogreb ob udeležbi njenih rojakov, predvsem partizanskih tovarišev iz Kosmajskega odreda, 2. šumadijske brigade ter 31. srbske udarne brigade, s katerimi se je skupaj bojevala od leta 1941 dalje. Ob grobu je njen bojni tovariš, polkovnik JLA, obudil legendo o njenem požrtvovalnem tovarištvu iz časa, ko je bila bolničarka, in izročilo o njenem navdušujočem junaštvu, ko je bila pogostoma kot četna komisarka prva na čelu bombašev in jurišačev. Zastopnik ZBZ iz Kopra pa je orisal njeno vneto družbo, no politično aktivnost v Kopru, kjer je bila pokojna Olga tudi članica obč. odbora ZBZ, dokler je bila še zdrava, poslednje slovo pa je sklenil s Prešernovimi besedami:

»Ena se tebi je želja spočila, v zemlji domači da truplo leži.«

UTRINKI IN ODMEVI

Pismo partizanski materi

Draga tovarišica Marjeta Poje!

Po vsej naši domovini smo slovesno proslavili 4. julij — praznik vstaje narodov Jugoslavije — a vi pa ste tega dne slavili svoj osemdeseti življenjski praznik. In povsem razumljivo, da ste ob tem dnevu obudili spomine na prehojeno življenjsko pot. O, mati, saj predobro vem, da je tam v Babnem polju na Notranjskem, tam ob Vražjem vrtcu, razsuta vaša mladost. Tam v stoletja stari hišici ob potoku je »čarovniška« gore sta živela z možem. In sledili so udarci usode. Bil je decembrski dan leta 1924. Iz vaše hiše so ponesli malo belo krsto, v kateri je bilo spokočno obličje štiriletnice hčerke prvorojenke Ljudmile. Pa je za njo šel tudi mož Franc Poje, nekdanji podčastnik cesarske vojske, ki mu je prva vojna močno načela zdravje. In razen tega je privršel ogneni vihar in vam upepelil gospodarsko poslopje. Oj dolga, predolga je pot od parne žage na Milanovem vrhu pa do železniške postaje na Rakeku, kamor ste s konjem vozili rezane lesene izdelke, pa še iz snežniškega lesovja hlode in trame in drva. Hud je bil boj za življenjski obstanek starih še nedoletnih otrok in njihove matere. Vojna! Vojna! Trideset let je že od tega. Tedaj vam je bilo pol stoletja. Vaš dom ob robu gozda je bil tedaj pomembna partizanska postojanka. In vaše tri hčere: Amalijska, Frančiška in Pepca so delovale v Zvezi komunistične mladine. In prav za prvo nikakor ne smem prezreti, da je bila še pred ofenzivo leta 1941 članica prvega terenskega odbora OF v Babnem polju (za naselje Bukovico). Potlej pa je prišel tisti najmračnejši trideseti julij 1942. Tik ob vaši hišici gresta v smrt tudi vaša dva ožja sorodnika: Jakob Poje in njegov sinko Edvard. Strelji, kriki,

in zaječal je v bolesti tisočletja stari Vražji vrtec... Vojna pa se je vlekla v nedogled.

Skoraj izkrcavalo vas so zapustile morilske enote laškega generala Fabbrija. Potlej je vse delo slonelo na ramenih v črno zavrtih žena in deklet.

Kaj naj bi vam še pisal? Še živita dva nekdanja borca Notranjskega odreda, inž. Ivan Zabukovec in državni matičar Milan Janež, katerima ste rešili življenje. Še so pri življenju mnogi tovariši, ki se s hvaležnostjo spominjajo vas in vaših hčera in vašega skupnega delovanja za srečnejše in veselejše dni. Vem: vaš sin France je bil tedaj še mladoletnik, bil je v pionirski organizaciji, in smelo je opravljati kurirske in druge naloge v vasi, ki je dala osemdeset žrtev za zmago nad mračnim fašizmom.

Zahvala

Podpisana Justina ZLOBEC-SAVA iz Krajne vasi na Krasu čutim dolžnost, da se lepo zahvalim vsem, ki so mi prišli čestitat in prinesli darila ob mojem 80. rojstnem dnevu, ki sem ga praznovala na domu v Krajni vasi 22. VI. 1971.

Tako se še posebno zahvaljujem občinskemu odboru ZZB iz Sežane ter vsem drugim predstavnikom družbeno-političnih organizacij iz Sežane, ki so me prišli obiskat, izrekli čestitke ter prinesli lepa darila.

Prav tako se moram zahvaliti vaščanom Krajne vasi, ki so mi prišli čestitat in prinesli darila, pa ženskam, ki so pomagale pri strežbi. Še enkrat prav vsem prisrčna hvala.

JUSTINA ZLOBEC — SAVA

Stanko Dodič

Alojz Klanjšček

Ponesrečil se je ob hudi prometni nesreči 31. maja v Hrpoljah. Bil je predsednik ZB NOV Obrov. — Rodil se je leta 1916 v Obrovu v revni družini. Izučil se je za kovača pri očetu in s trdim delom služil kruh. Leta 1942 je začel sodelovati v NOV kot aktivist na terenu. Naslednje leto so ga Italijani prijeli in ga poslali v kazenski bataljon. Toda med potjo je pobegnil, nakar se je pridružil partizanom. Za požrtvovalno dejavnost je bil sprejet v KPS. Bil je odlikovan z redom za zasluge za narod s srebrnim vencem in z medaljo za hrabrost. — Ohranili ga bomo v najlepšem spominu!

Alojz Bizjak

Ob častnih vojaških salvah, govornih in godbi se je na kranjskem pokopališču poslovila množica borcev, prijateljev in znancev od rezervnega majorja Alojza Bizjaka-Luke. Bilo mu je 58 let. Rodil se je v Raki pri Krškem. Preživel je hudo mladost. Šele 26-leten je dobil redni zasluge kot železničar. Kot razredno zaveden delavec je bil že leta 1941 aktivist med železničarji. Bil je med svojo dejavnostjo celo ranjen. Ko je leta 1942 okrevaval, se je uvrstil med partizane. Kot hraber borec je prevzemal čedalje težavnejše naloge v dolenskem odredu, Cankarjevi in 15. brigadi, v 7. korpusu in IV. armadi. — Tudi po vojni na Gorenjskem je nadaljeval boj proti ostankom razrednega sovražnika v službi državne varnosti, v kriminalistični službi in drugod. Po upokojitvi leta 1963 je deloval vestno in marljivo kot upravnik počitniškega doma borcev NOV v Novigradu in kot član vseh množičnih organizacij. Hvala mu za vse, kar je storil za nas!

Rodil se je leta 1914 v zaselku Sveto na Banjšici pri Grgarju v številni kmečki družini. Ko je odrasel, so ga italijanske oblasti večkrat mobilizirale zaradi njegove narodne zavednosti. Ob razpadu fašizma je kot zaveden primorski Slovenec našel pot v NOV. Kot neustrašen borec in človek z velikimi vrlinami je bil vselej pripravljen žrtvovati vse svoje moči ranjenim tovarišem. Zato je bil izbran za člana osebja konspirativne bolnišnice. Njegov pogum ob napadih na bolnišnico in požrtvovalnost so cenili tako ranjenci kot njegovi sodelavci; bil je zelo priljubljen. — Po vojni je delal kot železničar. Leta 1950 je pri železniški nesreči v Postojni izgubil obe nogi. Vendar ga tudi to ni strlo — ostal je vever in delaven. Z življenjsko družico si je ustvaril dom v okolici Matulj pri Opatiji.

Marija Semič

Umrla je v svojem 89. letu. Bila je znana partizanska mama, doma v Gor. Brancici. — Vse njeno življenje je bilo trdo delo na kmetiji. Rodila je devet otrok in jih vzgojila v zavedne Slovence.

Vsa njena družina se je med vojno uvrstila med aktiviste OF. Sin Pavle je bil partizan do osvoboditve, hčerki Anica in Branka pa sta bili požrtvovalni aktivistki. Morali sta zapustiti dom, Semičeva mama pa je potem prevzela še njuno nalogo. Veliko ur je stala na straži, ko so bili na njenem domu zbrani aktivisti ali partizani. Po italijanski okupaciji je Semičeva domačija postala pravo središče partizanskega upora. Tam so bile nekaj časa stalno partizanske enote, pa celo komanda mesta Sežane in večkrat celo Ajdovščine. Tudi ranjenci so imeli tam zavetišče. Semičeva mama so spoznali in vzljubili kot mater številni partizani. Zaupali so ji lahko najtežje naloge — vse je vselej uspešno opravila. — Odšla je od nas tiho, kakor je bilo tiho in skromno njeno življenje. Na zadnji poti pa ji je množica pokazala spoštovanje in hvaležnost. KM

Osemdeset let matere Marjete Poje, osemdeset rdečih nageljnov za vaš življenjski jubilej — in srčne želje za vse dobro v prihodnosti.

Pa še mnogo trdnega zdravja, osebne sreče in zadovoljstva naj vam nakloni vaša življenjska jesen!

JOŽE JANEŽ

Za borce ni prostor-čka ob morju?

Naj najprej kratko omenim, s kakšno težavo so si borci NOV v žalski občini pripravili montažne hišice za počitniško kolonijo v Rovinju! — Takratni občinski odbor ZZB NOV Zalec si je zastavil nalogo, da bo zbral sredstva za štiri lesene hišice. Denarja ni bilo mogoče zbrati dovolj, zato smo zbirali les, ki so ga kmetje borci radi darovali v upanju, da bodo tudi sami kdaj preživeli nekaj dni prepotrebne počitke ob morju. Podjetje »Smreka« v Gornjem gradu je hišice kmalu naredilo in postavilo v Rovinju. Med občinski odbor je zelo dobro uredil letovanje v popolno zadovoljstvo borcev. V koloniji so letovali predvsem socialno šibkejši člani — delavci, kmetje in upokojevalci.

Nikakor se nismo mogli sprijazniti, da so hoteli odgovorni ljudje v rovinjski občinski skupščini izrinuti iz Rovinja prav borce NOV; bili smo prvi, ki smo začeli v Rovinju s svojo udeležbo pospeševati turizem. Vse prošnje in dogovarjanja so bila zaman. Občinska skupščina v Rovinju je izdala »multum«, da je treba počitniško kolonijo takoj odstraniti, in lotili so se že zemljskih del na zemljišču kolonije. Nastopila je letoviška sezona in borci so se začeli obračati na združenja in na občinski odbor z vprašanjem, kaj je z letovanjem. Niso mogli razumeti, da bi ne smeli bivati v montažnih lesenih hišicah sprčo tega, ko je ob morju toliko različnih počitniških hišic, šotorov, barak... Očitno se je pokazalo, da nismo več zaželeni in ne vredni, da bi naša počitniška kolonija smela ostati v gozdiču ob obali. Izjavili pa so, da si lahko postavimo počitniški dom nekaj sto metrov od obale na skalnati puščobi, ki je komunalno še popolnoma neurejena — brez vsake napeljave. Povrh vsega bi morali zemljišče kupiti po »dnevnikih cenah«.

Vsako lahko potrdi, kdor je videl borčevsko počitniško kolonijo v Rovinju, da je bila res urejena, snažna, z vsemi predpisanimi sanitariji in pritliklino. Razumljivo je, da si vsi borci s celjskega področja ne morejo privoščiti počitnic v sodobnem počitniškem domu. Saj ni »strica«, ki bi dal milijone za to.

Medobčinski odbor, ki je upravljal počitniško kolonijo, je menda že prodal vso opremo. Borci menimo, da je ta forum še zmeraj odgovoren pred članstvom in dolžan urediti drugo medobčinsko počitniško kolonijo za borce NOV ob morju. Če pa tega odbora ni več, mora občinski odbor ZZB NOV z občino poskrbeti za letovanje borcev, ki jih je kljub starosti in veliki umrljivosti še zmeraj kakšnih 2000 v žalski občini Res je, da nimamo deviz, prepričani pa smo, da našemu turizmu koristi tudi dinar, za katerega smo se borili.

RADO CILENSEK, predsednik ZB NOV Griže

Srečanje borcev škofjeloškega odreda

Odbor škofjeloškega odreda je na željo mnogih nekdanjih borcev te enote pripravil vse potrebno za srečanje, ki bo na škofjeloškem gradu v nedeljo, 18. julija ob 10. uri. Prav tako bo ob tem tudi srečanje borcev vojnega področja, srečanje pregnancev in internancev iz vse Gorenjske, kar je dogovorjeno z vsemi občinskimi organizacijami ZZB tega območja, in srečanje vseh borcev, aktivistov in sodelavcev v odporniškem, naprednem gibanju. Prav tako organizatorji vabijo mladino in druge občane k tej počastitvi 30. obletnice vstaje na tem območju.

K. M.

PRAVNA POSVETOVALNICA

PRAVICA DO STAROSTNE POKOJNINE

Ž. A., Ljubljana

Vprašanje: V dopisu sprašujete, ali izpolnjujete pogoje za starostno pokojnino in kakšen odstotek pokojnine vam pripada. Stari ste 49 let, imate pa priznanih 31 let pokojninske dobe. Zaradi udeležbe v NOV imate priznana dvojna leta od 15. 8. 1942. Po poklicu ste šofer, vendar zaradi bolezni hrbtnice in astme težko opravljate svoj poklic. Prav tako vas zanima ali bo pokoj-

nina obračunana od vašega dejanskega zasluga, ki je višji od borčevskega dodatka.

Odgovor: Za zdaj še ne izpolnjujete pogojev za dosego starostne pokojnine. Za borce NOV pred 9. 9. 1943 velja, da morajo imeti 35 let pokojninske dobe, če hočejo dobiti starostno pokojnino. Leta starosti pri tem niso važna. Odločilna je doba 35 let. Lahko pa dobe starostno pokojnino, ko dosežejo starost 55 let, imajo pa najmanj 20 let pokojninske dobe. Vi nimate niti 35 let pokojninske dobe, niti niste še 55 let stari, tako da niti ena niti druga možnost ne prihaja v poštev. Za predčasno pokojnino tudi nimate možnosti. Prav tako tudi ne za pokojnino po splošnih pogojih pokojninskega zakona, ki veljajo za vse. V poštev prihaja izjemna starostna pokojnina, ki jo borem NOV pred 9. 9. 1943 lahko prizna posebna republiška komisija, če smatra to za potrebno glede na zdravstveno stanje prosilca. Ali pa prihaja v poštev invalidska upokojevalnica.

PRAVICE UPKOJENEGA ŽELEZNIČARJA

A. J., Gorje

Vprašanje: Tovariš, za katerega sprašujete, je leta 1941 prenašal municijo, pri tem ga je dobila nemška patrolja in ga obostrela. Istega leta je bil odpeljan v taborišče, kjer je bil med vojnimi ujetniki do konca vojne. Po osvoboditvi se je zaposlil na železnici, kjer je bil pred šestimi leti upokojen kot invalid I. kategorije. V času, ko je bil v bolnišnem staležu, mu je podjetje odpovedalo delovno razmerje. Ali je to sploh mogoče? Prejema majhno pokojnino 610 dinarjev. Ali mu pripada invalidski dodatek? Ali lahko sproži upravni spor pri javnem tožilstvu? To so mu odsvetovali že pred leti, češ da je vse zastarano. Kratijo mu tudi pravico do režijskih kart.

Odgovor: Odpoved delovnega razmerja ni možna v času, ko je delavec v bolnišnem staležu. Vendar pišete, da je bil delavec invalidsko upokojen. Torej mu delovno razmerje ni prenehalo zaradi odpovedi? Invalidski dodatek je urejen v zakonu o vojaških vojnih invalidih, ki seveda za upokojevalce ne prihaja v poštev. Po zakonu o invalidskem zavarovanju poznamo varstveni dodatek, dodatek za pomoč in potrebo, invalidnino in invalidsko pokojnino, ne pa invalidski dodatek Železniški invalidski upokojevalci imajo pravico do režijskih kart, ne glede na trajanje zaposlitve pri železnici. Obrniti se morajo na najbližjo železniško postajo zaradi ureditve tega. V dopisu sploh niste pojasnili, kdo mu režijske karte odreka? Upravnega spora sploh ni mogoče sprožiti, najmanj pa pri republiškem javnem tožilstvu. Upravni spor se sproži s tožbo pri Upravnem sodišču SRS, vendar v 30 dneh po prejemu drugostopne upravne odločbe. V poštev bi prišla obnova postopka za upokojevalce, vendar bi zato morali obstojati kakšni razlogi, teh pa očividno ni, saj sploh ničesar takega ne omenjate.

PRIZNANJE DVOJNE DOBE

ZB, Kamnik

Vprašanje: Od julija 1942 do julija 1945 je bila v internaciji zaradi sodelovanja cele družine z NOV. Ta čas ji je štet v posebno dobo enojno. Ima živa še dva brata, ki sta bila borca NOV od leta 1941. Ali ima pravico vložiti zahtevek za priznanje dvojne dobe?

Odgovor: Zahtevek za priznanje dvojne dobe je bilo mogoče vložiti do konca 1966 oz. 1967. Vendar pa to niti ne prihaja v poštev. Ker je bila v internaciji, ima že priznana to dobo le enojno. Zaradi tega, ker sta bila brata v NOV, še ne morete imeti priznanega dvojne dobe.

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Lilkozarjeva—Tomičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne kliseje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstodnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

V Leskovici

Prav gotovo ni nobenega bivšega borca Prešernove brigade, ki ne bi vedel za Leskovič, prijazno vasico pod Blegošem. Prešernova brigada se je v tej vasi pogostokrat zadrževala, odkar je jeseni 1943 zavzela sovražno postojanko in Nemce pregnala iz vasi v dolino. Vaščani so zadihali v prostosti in se z borci veselili na mitingih. Od tlej so bili prešernovci v Leskovici stalni gostje: v dežju ali snegu in mrazu so borci tu našli streho nad glavo in se pogreli, v poletni pripeki pa so se v sencah sadnih dreves odpočili za nove boje. Skratka, prešernovci so se v Leskovici udomačili.

Od tistih dob se je v Leskovici marsikaj spremenilo. Otroci, ki so se tedaj napol oblečeni s partizani vred gnetli po dvoriščih in v tesnih izbah ter se veselili mitingov, so že zdavnaj resni ljudje, matere in očetje. Veliko jih je med njimi, ki jih je skrb za boljši kos kruha pregnala iz domačega kraja: odšli so v dolino, bliže tovarnam, ali pa celo čez mejo v tuje kraje. Od starejših je že marsikateri legel k večnemu počitku. Vendar je Leskovica samo ena, še vedno tako lepa v partizanskih srcih, kot je bila nekoč. Zato so jo pre-

pa je bil neugnan, če je pogledal, kaj piše na dnu steklenice. Doma je bil s Tolminskega, to pa sem zvedel šele pozneje, ko nam je njegova žena, Bevkova mati, kakor smo ji rekli, povedala, da se je priguškal s Tolminskega z majhnim kovčkom v rokah, pa je znal tako lepo in sladko govoriti, da mu je zaradi tega padla v objem. Bila je majhna, s črnimi lasmi in kot oglje črnimi očmi. Včasih se je na vso moč razjezila nad svojim možem, hropla in pihala, toda Bevk se ji je dobrohotno smejal in uganjal neumnosti, da je na koncu njena jeza splahnela. Tudi tedaj, kadar se je najbolj jezila in si z rokami zakrivala obraz, sem videl, da ga gleda skozi prste in se mu po tihem smeji. Zaradi teh plemenitih lastnosti sem oba imel rad in ju cenil. Imela sta dve hčerki in tri sinove. Hčerki sta bili doma. Za sinove vem, da je bil eden v partizanih, drugi v nemški vojski; ko se je vrnil na dopust, je pa prišel k nam.

Nekaj korakov od gostilne stoji cerkev, zraven nje veliko župnišče in mežnarija. V župnišču je bila prej nemška orožniška postojanka, ki pa jo je prav Prešernova stolkla še pred ofenzivo.

Del 1. bataljona Prešernove brigade nekje nad Škofjo Loko.

šernovci tudi izbrali za kraj letošnjega srečanja, ki bo 11. julija 1971 ob 11. uri.

Odkar so bili prešernovci marca 1945 nazadnje v Leskovici, je do svobode preteklo še precej krvi. Marsikateriga borca ni več. Koliko jih je leglo v grob zaradi vojnih posledic! A vseeno je borcev Prešernove ostalo še precej, spomini na Leskovič pa so vsakemu dragi in sveži, kakor da je bilo včeraj. Pridite, obudite in poživite jih! V ta namen in ob tem slavlju prešernovcev objavljamo odlomek iz druge knjige »Križpotja«, ki jih je napisal Karel Leskovec.

Naš drugi bataljon se je utaboril v Leskovici. Vas leži tik pod zelenim in mogočnim Blegošem. Vaščani so nas sprva gledali postrani. Pred vojno je šla tod italijanskojugoslovanska meja, zato so bile razmere približno take, kot povsod ob meji. Pozneje so se nas nekako privadili in začeli verjeti v našo zmago. Postali smo si kar dobri prijatelji.

Sredi vasi stoji gostilna »Pri Bevk«. Imela je samo še napis, drugega tako niso premogli ničesar, vse je kot povsod odnesla vojna. Bevkova hiša je postala središče partizanskega življenja.

Tisto jutro smo se ugnezili v gostilniški sobi. Soba je bila precej velika s parketom po tleh. Na spodnjem koncu je samevala točilna miza. Oče Bevk je bil daleč naokrog znan šaljivec. Pod visokim čelom so se mu smejale majhne oči in rad je pogledal v kozarec. Levo roko je imel pohabljen, bil je invalid iz prve svetovne vojne. Ranjen je bil v Galiciji, med revolucijo pa je bil v ruskem ujetništvu. O tem nam je pripovedoval, pozneje sem pa vse te stvari vedel na pamet, tolikokrat mi jih je povedal. Ko smo se ga privadili, se je z nami veselil in bril noro iz Nemcev, nikdar ga nisem videl slabe volje ali pa da bi se jezil na kakšno stvar. Vse je prenašal z lahkoto in šalo, še posebno

Nemci so pobegnili, mi pa smo dobili poslopje nedotaknjeno. Ostalo je precej opreme in vse postelje. V župnišču je prebivala tudi mežnarjeva družina, ker so mežnarijo Nemci že prej požgali.

Takoj ko smo prišli, smo morali postaviti zasede, da nas Nemci ne bi razveselili s svojim obiskom. Zavarovali smo se proti Hotovljam, na greben nad vasjo Studorjem. Tik nad potjo se prepenja oster greben, pod njim drži pot iz Leskovice proti Poljanski dolini. Po tej poti so največkrat prišli Nemci. Tudi proti Volaški grapi in proti Kopačnici smo se morali zavarovati. Le proti zahodu je bilo že osvobodeno ozemlje. Mi smo bili najbližje sovražniku. Medtem ko nas ni bilo, so Nemci skoraj vsak dan obiskali vas.

Življenja v brigadi sem se že kar navadil. Vesel sem bil, da sem se iztrgal iz kurirske samote. V ofenzivi sem si nabral precej izkušenj in se prepričal, da boj z Nemci ni tako strašen, kot smo si ga v Dolomitih zamišljali. Največ strahu so nam pognali v kosti tisti, ki so pribežali čez mejo na našo stran in povedali marsikaj takega, kar je človeka prepiralo, da se z Nemci ne splača točiti. Pozneje pa sem spoznal, da zapuščajo enoto le strahopetci.

V štabu sem se zelo dobro razumel s komandantom Milčetom, ki je bil pravo živo srebro. Živ in vesel, če ga je pa kaj razjezilo, je sikal kakor gad, vpil in preklinjal, toda ni bil hudoben. Rad je dajal duška svojemu živahnemu temperamentu. Komisar Vojko je bil njegovo pravo nasprotje. Umirjen in vedno prijazen. Včasih se je kar preveč zaprl vase, kot bi bil neobčutljiv za vse okrog sebe. Vedno se je smejal, če je bilo smešno ali ne. Pač človek svoje vrste. Oblečen zelo preprosto, zdelo se mi je, da kar preveč. Od vseh članov štaba samo on ni imel škornjev. Nosil je dolge temne sive hlače iz italijanske vojaške odeje. Suknjič, več ko pol prevelik, je bil iz kosmate bele in rjave volne. Na glavi največkrat ni imel ničesar, čez rame pa mu je na dolgem

jermenu visela velika »parabela«, ki jo je bil zaplenil ob napadu na orožniško postajo v Leskovici. Na to orožje je bil zelo ponosen. Puške ni nosil. Bil je zelo nemiren duh. Kar naprej je nakaj tuhtal. Kakor hitro smo se kje ustavili, že je imel v glavi načrt. Včasih je kar sipal predloge in načrte, da sem se pošteno razjezil. Po navadi je Milče potegnil z mano, ali pa jaz z njim. Kar je prav, sem pomislil, saj vendar ne bo že čez nekaj dni konec vojne, da bi nam kaj ušlo, že tako sem komaj ujel kak dan počitka.

Drugi bataljon je bil na glasu kot eden izmed najboljših. Da je dobil tako priznanje, je bila precej komisarijeva zasluga. Dopoldne so iz brigadnega štaba sporočili, da bo zvečer nekakšen sestanek. Udeležila sta se ga samo komandant in komisar. Zadovoljen sem bil, da nisva bila tudi midva s pomočnikom klicana, nisem imel rad takih sestankov, posebno ne tistih, ki so se vlekli brez konca in kraja. Rad sem šel tedaj, kadar so jasno in kratko kaj povedati. Torej sva ostala s komisarijevim pomočnikom sama »doma«. Z Mitjo sva bila velika prijatelja. Doma je bil nekje iz Škofje Loke. Pred vojno je napravil nekaj razredov gimnazije. Bil je majhne postave in resnega značaja. Nosil je nemški vojaški plašč, ki mu je segal skoraj do tal. Z nama je ostal tudi operativni oficir. Pred vojno je bil podoficir v kraljevi gardi. To zadnje je bilo dovolj, da ni imel tiste veljave, kot bi jo moral imeti. Kolikokrat smo se pogovarjali o teh ljudeh, če bi bili kaj vredni, ne bi v nekaj dneh zapravili svoje vojske. Imeli so vojsko in so jo prodali Nemcem in Italijanom. Bil je velik in raven fant, črnih las in črnih oči. Imel je nežen obraz. Kadar je govoril, sem imel občutek, da se boji govoriti. Trudil se je, da bi se čimprej vživel v novo življenje. Vsi v štabu so ga imeli za nepotrebnega. Tisto malo taktike, ki si jo je bil pridobil v podoficirski šoli, je imel za edino zveličavno. Dokler je bil pri nas, se ni mogel znajti, kaj še, da bi nam koristil.

Ob treh popoldne je nenadoma zaregljalo v zasedi nad Studorjem. Zdaj so pa tu, sem pomislil. Bila sva sama. Tu ni bilo treba nikogar obveščati. Mitja je ostal v štabu, jaz pa sem z operativnim odšel proti zasedi. Da bi samostojno ravnal, prav gotovo še nisem bil dovolj izkušen. Enota je bila preveč razdeljena, toda držati smo morali, Nemci niso smeli naprej. Če bi brez boja pustili Nemce v vas, kaj bi vaščani rekli o naši vojski, še tako je bilo toliko dvomljivcev. Skoraj vso pot sva tekla proti zasedi, da bi čimprej prišla do nje; če bi popustili, potem bi se branili samo še v vasi. No, kaj takega nismo smeli dovoliti, ker bi ogenj uničil vas. Med potjo mi je operativec kazal greben, na katerem bi zavzeli položaje, če bi se morali umakniti. Bataljonsko obrambo je razporedil globinsko. Če bi le malo upošteval njegov nasvet, bi se kmalu znašel blizu brigadnega štaba. Nisem vedel, bi se mu smejal ali kaj. Kakor sem že rekel, delal je svetovno vojno. »Pusti neumnosti!« sem mu ježno rekel. »Naravnost na položaj, to je najina dolžnost!«

Prav zadnji hip sem prišel, da smo jih zadržali. Nemci so se še nekajkrat zagnali proti našim položajem, potem pa so se umaknili proti Gorenji vasi, odkoder so bili prišli. Ni jih bilo dosti,

Pavel Jelovčan — Kožuh z vnukinjo Drago pred svojo hišo v Leskovici, ki je bila stalno zatočišče partizanov, pa jo Karel Leskovec v Križpotjih pogosto omenja in opisuje.

pa smo upali, da so prišli le pogledati, če je brigada res v Leskovici. Tako je bilo šestkrat, da so z manjšimi skupinami vohljali, kje smo in koliko nas je. Kadarkoli smo bili okrog postojank v Poljanski dolini, so nas vedno preganjali. Ko so spet zbrali dovolj vojske, so sunili proti nam in »očistili« ozemlje. Take sunke pa so imenovali »lokalne ofenzive«.

Po dveh urah boja sem se vrnil v vas, kjer so ostale le še zasede. Sredi vasi, tik pod Bevkom, se je zbralo več vaščanov, ki so še malo prej v skrbeh čakali, kdaj bodo Nemci prišli v vas. Ko so prenehale regljati strojnice, so se oddahnili. Čeravno so se že prej lahko prepričali, da imamo trdo pest, je ofenziva prestrašila prebivalstvo. Nemci so povsod surovo ravnali z ljudmi, kradli in požigali hiše ter zagotavljali, da je z banditi za vselej konec. Leskovica jo je še kar poceni odnesla; čeprav so se motale tu okrog naše in nemške enote,

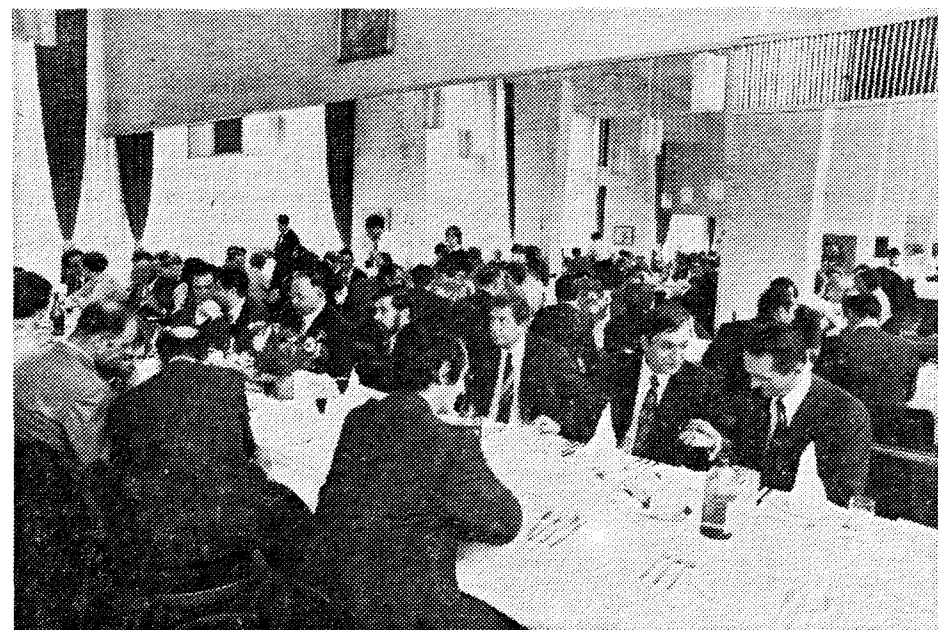
KAREL LESKOVEC

Milijon za šolo v Cerknem

Za šolo — spomenik NOB v Cerknem so Združena borcev iz občine Ljubljana — Šiška zbrala 10.000 din. Večje pa tudi manjše zneske so zbrala Združena borcev: Milan Majcen — Hinko Smrekar, Ljubo Šerčer, Zgornja Šiška, Dravljje, Litostroj, Sentvid — Podgora, Stanežiče — Medno, Smartno — Tacen, Gameljne — Rašica, Skaručna, Bukovica — Šinkovturn, Medvođe in Smednik.

Na 10.000 (milijon starih) dinarjev je s svojim prispevkom zaokrožil občinski odbor ZZZB NOV.

Z nakazilom 10.000 dinarjev je občinski odbor ZZZB NOV Ljubljana Šiška pridobil pravico, da bo ta prispevek vklesan na marmornati plošči šole.

DVE DESETLETJI DNEVNIKA. Podedjše Ljubljanski dnevnik je slavilo dvajsetletnico svojega obstoja. Dne 1. julija leta 1951 je namreč izšla prva številka tega ljubljanskega časnika. Ob tej obletnici je bila v soboto, 26. VI. v hotelu Slon slovesnost, na kateri je delavski svet Dnevnika podelil priznanja (zlate kolajne) vsem članom kolektiva, ki so že 15 let z njim v delovnem odnosu, in vsem bivšim glavnim oz. odgovornim urednikom Dnevnika — s pravico, da po upokojitvi prejamejo list brezplačno do smrti. Vsekakor lepa in humana poteza! Kolektiv Dnevnika za pomembni jubilej iskreno čestitamo. — Na sliki: člani kolektiva in povabljeni na slavnostnem kosilu.

KULTURNI OBZORNIK

OB DNEVU BORCA

Nagrade ZZB NOVJ

Ob dnevu borca je bila v domu JLA v Beogradu slovesna podelitev nagrad in plaket ZZB NOV Jugoslavije, ki jih poseben svet sklada vsako leto podeljuje avtorjem za pomembne stvaritve s tematiko narodnoosvobodilnega boja. Plakete so dobili vojni muzej v Beogradu, galerija doma JLA v Beogradu in Center za družbene dejavnosti republiške konference Zveze mladine Hrvatske. Denarne nagrade za književnost so prejeli Mladen Oljača, Veljko Kovačević in Koce Solunski, za publicistiko Djordje Radišić in Ivan Šibl, za zgodovino uredniški odbor knjižnice NOV in POS (Lado Ambrožič, Tone dr. Ferenc, Zdravko Klanjšček, Ivan Križnar, Stanko Petelin, Miroslav dr. Stiplovšek, Milko Štolfa, Julij dr. Titl in Milan Ževart), Gojko Nikoliš in Dušan Plenča, za glasbeno ustvarjalnost Radovan Gobec in Petre-Kočku Bogdanov ter za dramaturgijo Ksenija Jovanović.

UREDNIŠKI ODBOR »KNJIŽNICE NOV IN POS«

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije je že leta 1965 sklenil organizirati bivše borce brigad in odredov, hkrati pa je tedanji odbor za zgodovino komisije za razvijanje tradicij NOV pri republiškem odboru izdelal program monografskih del zgodovine posameznih enot. Najprej je predsednik odbora pripravil temeljito analizo dotedanjega zgodovinopisja, nato je odbor sklenil vzpodbujati bivše komandante in komisarje ter druge borce, večje pisanja, naj pišejo zgodovino enote kot amaterji, vendar z znanstvenim pristopom. Tako se je začelo veliko delo, ki je bilo prvotno zamišljeno kot zbirka okrog 50 del, ob natančnejšem pregledu in zato, ker so se pojavili avtorji še drugih problemskih del, pa je program narasel na okrog 76 del. Ker tako imenovani problemski del zbirke še ni določen, je možno, da bo »Knjiž-

avtorjem opravlja res veliko delo, kajti vsi avtorji niso vajeni znanstvenih metod proučevanja gradiva, niti nimajo vse možnosti za tako težaško delo, kot je zbiranje in obdelava zgodovinskega gradiva. Vredno je omeniti, da je omenjeni komisiji za zgodovino pri republiškem svetu za razvijanje tradicij uspešno mobilizirati za zbiranje zgodovinskega gradiva tudi komisije za zgodovino, ki so pri odborih posameznih enot. Nekateri odbori enot oziroma njihove komisije so zbrali celo precej izvirnih dokumentov, ki so izredno dragoceni, skoraj vse pa so zbrale zelo dosti bogatega spominskega gradiva. Odbori enot se zavzemajo za zbiranje gradiva, ker skoraj vsi nameravajo obdariti s knjigami svoje borce. Če upoštevamo, da je obdaritev borcev s knjigami o zgodovini njihove enote izredno dragoceno in občuteno priznanje posameznemu borcu, ima knjižnica tudi pomemben mo-

ljajo v likovni in glasbeni komisiji, vključene v »Knjižnico NOV in POS« kot likovna in glasbena zbirka pod enotnim naslovom »Revolucija in umetnost«. Doslej sta izšli dve taki deli, in sicer izbor partizanske grafike ter izbor risb iz zaporov in taborišč ter ponatis Kozinove »Simfonije«.

Celotna »Knjižnica NOV in POS«, zgodovinski in umetniški del skupaj, vsekakor pomeni obsežno poljudnoznanstveno in kulturno pridobitev, ki bo vsestransko utemeljila osvobodilni boj slovenskega naroda in to na način, ki mu ni primera ne v Jugoslaviji ne drugod!

PROFESOR RADOVAN GOBEC

Že kot partizan-skladatelj je postal znan po nekaterih skladbah, ki so jih prepevali partizani. Njegov sloves skladatelja se je izredno povečal po osvoboditvi zaradi plodovitosti popularnih slovenskih umetnih pesmi ter skladb s partizansko in borbena tematiko. Kot skladatelj se je sicer začel uveljavljati že pred vojno, toda glavno dejavnost je razvil od leta 1944 do danes. Od okrog 190 njegovih skladb in glasbenih del je skoraj tri četrtine nastalo v zadnjih dvajsetih letih. Med njegovimi glasbenimi deli so nekatere kompozicije, ki so bile nagrajene kot najboljše v Jugoslaviji (nagrada za pesem »Mladi bataljonik«), medtem ko je v ožji domovini Sloveniji njegova popularnost še večja (nagrada MLO Ljubljana za skladbe »Pesem delu«, nagrada LR Slovenije za »Slovensko plesno suito«, Kajuhova nagrada za kantato »Pohorski bataljon« in druge). Med njegovimi skladbami so tudi umetniško zelo zahtevna dela »Mladinska simfonija«, »Šest kantat« in druge. Večina njegovih del se v radijskih oddajah ali koncertno izvaja po vsej Jugoslaviji in nekatere tudi v tujini.

Z glasbenim delovanjem prof. Radovana Gobca je najtesneje povezana ne samo izvirna partizanska skladba in instrumentalna glasba, temveč je z vsem svojim delovanjem edini med najbolj plodnimi slovenskimi glasbeniki sploh, v partizanski glasbeni umetnosti pa so njegove skladbe sestavni del umetniškega vrha partizanske glasbene umetnosti!

Vso glasbeno ustvarjalnost in tudi delo dirigenta, najprej akademskega pevskega zbora »Tone Tomšič« in sedaj Partizanskega invalidskega pevskega (Nadaljevanje na 10 strani)

BELEŽKE

ČRTANI BRECHT

Tudi znani komunistični dramatik Bertolt Brecht je na Češkoslovaškem doživel cenzuro, in sicer s

Brechtova junakinja »Mati Korajža«

svojem delom »Mati Korajža«. Pacifistične replike Brechtove junakinje iz tridesetletne vojne so gledalci v Pragi pozdravljali z živahnim ploskanjem, pa so jih črtali. Nič boljše se ni godilo odlomkom o švedski okupaciji iz 17. stoletja, ker nekateri spominjajo na dogodek v letu 1968. Bertolt Brecht, ki je umrl leta 1956, res ni mogel slutiti dogodkov dvanaest let pozneje!

»DAN« V TRSTU

V Trstu je te dni izšla prva številka nove družinske mesečne revije, ki nosi ime »Dan«. Izdaja jo Založništvo tržaškega tiska, njen glavni urednik pa je umetniški vodja slovenskega gledališča v Trstu Miroslav Košuta. Revija »Dan« namerava s svojo vsebino posegati na vsa področja človeškega udejstvovanja, s posebnim poudarkom na naši nacionalni zamejski problematiki — in bo kot taka gotovo obogatila slovensko primorsko revialno življenje v Italiji, ki so ga doslej predstavljali predvsem »Zaliva«, »Most« ter mladinski reviji »Galeb« in »Mladika«.

Scena iz »Rdečega ženskega odreda«, prvega kitajskega filma v Jugoslaviji. Ustvarili so ga leta 1970 in je prvi film po kulturni revoluciji, predstavlja pa baletno suito o revnem kmečkem dekletu Vu-Cing-Hua, ki se rešena suženjskih okovov priključi kitajski osvobodilni armadi in postane borka znamenitega rdečega odreda. »Kar zadeva našo filmsko proizvodnjo, ji je postal smer Mao Ce Tung: Umetnost mora služiti delavcem, kmetom in vojakom — to je naša generalna smer v kulturi in držijo se je tudi naši filmski delavci!« je v pogovoru za TT in pred premiero »Rdečega ženskega odreda« v Ljubljani izjavil prvi sekretar kitajske ambasade v Beogradu Vang Čin.

nica NOV in POS« postala trajna knjižna zbirka in da bo v njej izšlo še več knjig, kot jih predvideva program. Doslej je v »Knjižnici NOV in POS«, ki jo ureja komisija za zgodovino pri republiškem odboru ZZB NOV, izšlo petindvajset knjig. V tisku sta še dve knjižni deli, tik pred sklepanjem o sprejetju prav tako dve, proti koncu pa gredo tudi priprave za dokončno oblikovanje nadaljnjih dvanaest knjig.

Za dobro kvaliteto del skrbi komisija za zgodovino NOB pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Komisija je določila enoten koncept zbirke in izdala posebna programska načela za pravo knjig imenovane knjižnice. Posameznim avtorjem dodeljuje mentorje, skrbno izbira recenzente in bedi nad tem, da ne bi izšlo kakšno politično delo. Ob vodenju knjižnice in pomoči

ralno-politični učinek. Ker vemo, da mladina najraje prebira spomine in zgodovinska dela, moramo priznati, da ima »Knjižnica NOV in POS« tudi pomembno vlogo pri seznanjanju mladega rodu z NOB in revolucijo.

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije je predlagal »Knjižnico NOV in POS« za nagrado z namenom, da bi tako bilo izrečeno priznanje za hvalevredno samoniklo akcijo, ki jo je začela skupina ljubiteljev slovenske herojske polpreteklosti in podprla množica bivših borcev, ki si prizadevajo zbirati gradivo, ga obdelanega izdati v knjigi in s knjigo obdariti vse pripadnike te ali one enote. Z nagrado bodo dobili priznanje ne samo zgodovinarji, pač pa tudi umetniki, ki izbirajo in urejajo umetniška dela, nastala med NOB, in ki so želeli, da bi bile izdaje, ki jih priprav-

„Borec“ po novem konceptu

Proti koncu manulega meseca je izšla letošnja 5. številka Borca, s katero je ta revija prešla iz dosedanje oziroma vmesne, trajajoče od leta 1964 (revija izhaja od leta 1949) v novo vsebinsko smer. Začrtala sta ji jo uredniški svet (Rudi Janhuba, Franc Konobel-Slovenko, Tone Svetlira, dr. Lojze Krakar, dr. Julij Titl, Vera Višočnik) in uredniški odbor (dr. Aleš Bebler, dr. Tone Ferenc, Ljuban Jakše, Slava Mihevc-Mira, Radko Polič, Zima Vrščaj). Številko je uredil novi glavni in odgovorni urednik Ordo-mir Sinkovec. Po obsegu je tanjša od številke prejšnjih letnikov, približno taka, kot so bile poprečne številke do leta 1964. Izdajatelj — zavod Borec — se je namreč v pogledu izdajanja postavil na tla realnih zmogljivosti in s tem zagotovil reviji nadaljnje življenje.

V uvodu beremo, da je Borec revija »za zgodovino in ohranjanje revolucionarnih tradicij«. S tem je na kratko izražen njen novi koncept, ki je bil sicer nakazan že na sestankih lanj ustanovljenega založniškega sveta zavoda Borec in temeljito preraštetan na sejah prej omenjenega uredniškega sveta in uredniškega odbora.

Ce si zdaj ogledamo vsebino oziroma posamezne prispevke po vrsti, lahko rečemo, da ni nobeden izmed njih zunaj začrtanega koncepta. Prispevki so razmeroma kratki in zvečinoma zanimivi, le da je v nekaterih malo preveč ponavljanja že velikokrat povedanih in zapisanih resnic (za primer v uvodnem sestavku Revolucionarni in vsenarodni značaj OF).

Članek Uvedba italijanske okupacijske uprave v Ljubljanski pokrajini, katerega avtorica je Nada Kobal, obuja bralcu spo-

min na najmračnejše obdobje slovenske zgodovine in plastično razgrinja pred njim podobo okupatorskega starta v tako imenovani Ljubljanski pokrajini. V tem oziru ga lahko primerjamo s člankom Nemška oblast v Posavju, ki ga je napisal Stanko Skaler. Pod obrobim naslovom Dogodki — spomini beremo o desantu na Drvar in drugih pomembnih dogodkih, kot se jih spominja član sveta federacije Edvard Kardelj. Malo dalje se seznanimo z delčkom tragične usode pesnika in pisatelja Josipa Vandota (gre za odlomek iz njegovih neobjavljenih spominov na izgnanstvo), ki bi v naši kulturni javnosti zaslužil več pozornosti. Zelo prav je, da je dobil v reviji prostor odlomek iz diplomske naloge Antona Avseca, ki je doživel okupacijo kot otrok v Loški dolini in »civilnem« lagerju, zdaj pa je profesor zgodovine. V odlomku pod naslovom »Pomlad 1941 v Loški dolini« se zrcali temeljita znanstvena zavzetost za objektivni zapis usodnih dogodkov po aprilu 1941 na tem lepem koščku slovenske zemlje. Izmed preostalih sestavkov se mi zdi vredno omeniti zlasti zanimivo in tehtno razpravo Emila Cesarja pod naslovom Slovenska književnost v prvem letu NOB, in polemični sestavek Francija Strleta »O ustanovitvi Loške brigade«, ki utegne zbuditi zanimive odmeve.

Letošnja 5. številka Borca kot prva številka po novem konceptu nemara še ni čisto taka, kakršno bi si želeli njegovi kreatorji, toda nekaj je gotovo: to številko je marsikdo ne samo prelistal, marveč tudi z zanimanjem prebral.

FRANCE SUSTERSIČ

ZANIMIVOSTI

NOVO AMERIŠKO OROŽJE

Ameriški obrambni minister Laird je pred kratkim izjavil, da v Združenih državah Amerike pripravljajo nov tip jedrske podmornice, namenjene za napad na druge ladje z izstrelki, ne da bi jim bilo pri tem nevarno sovražnikovo protipodmorniško orožje. To naj bi bila najtišja od vseh doslej zgrajenih podmornic.

Zanimivo je, da Sovjetska zveza take podmornice že ima. To so podmornice tako imenovanega C razreda, ki lahko pod vodo izstrelijo projektil na skoraj dvesto kilometrov oddaljene nasprotnikove ladje ali kopenske cilje.

Poleg tega Američani razmišljajo tudi o novem tipu jedrske podmornice, ki naj bi bila večja od dosedanjih »polaris« in »poseidon« podmornic. Medtem ko doseg raket, s kakršnimi so oborožene sedanje podmornice, znaša približno 6.000 kilometrov, naj bi projektili, ki bi jih imela nova podmornica, leteli do 11.000 kilometrov daleč.

Med novo orožje, ki ga načrtujejo v ZDA, spada tudi bombnik B-1, s katerim naj bi nadomestili bombnik B-52. Novi bombnik bo oborožen z raketami in bo lahko letel na zelo majhnih višinah. V oborožitve pa ga bodo uvedli šele čez kakih deset let. Prvi poskusni polet bo opravil čez tri leta.

Kar zadeva druge načrte, so predstavniki ameriške mornarice izjavili, da se ne vedo povsem zagotovo, če bo njihova vojna mornarica imela čez pet let tudi te ladje, ki bi po velikosti ustrezale rušilcem in ki bi plule s hitrostjo kakih 180 km na uro.

NOVE AMERIŠKE BOMBE V VIETNAMU

Združene države Amerike uporabljajo v Vietnamu novo vrsto »aerosol« bomb. To priznavajo tudi ameriške oblasti: »Ameriške sile so v omejenem obsegu uvedle orožje z gorivom novega tipa, mečejo pa ga iz zraka«.

Predstavniki ameriškega vojaškega poveljstva je izjavil, da te bombe vsebujejo nekatere konserve, iz katerih se pri padcu na tla širi eksplozivna para in pokrije precejšnjo površino. Pri tem se pomeša z zrakom. Ko se vžge, nastane močna eksplozija. To orožje imajo za »zelo učinkovito pri čiščenju min, prav tako pa ga uporabljajo tudi za odkrivanje bunkerjev in podzemeljskih utrd«.

Neki ameriški predstavnik opisuje delovanje nove bombe takole: »Ko konserva pade na tla, se razbije, tekočina v njej pa pride v stik z zrakom. Pri tem nastanejo kapljice, ki so tako drobne, da se nekaj časa zadržijo v zraku. Podobne so kapljicam spraya za lase. Zmes goriva in zraka vžgo s posebno napravo. Čeprav je bomba po eksplozivni moči enakovredna 250 kilogramski letalski bombi, ob eksploziji ne nastajajo niti drobci niti jama, kot je to značilno za druge letalske bombe ali artilerijske granate.«

Američani nečesto povedati, s kakšnim gorivom je bomba napolnjena. Iz drugih virov je znano, da je eksplozivni postopek te bombe zelo podoben mešanju bencina in zraka v avtomobilskem karburatorju, kjer se eksplozivna zmes vžge z iskro svečke. Poročajo, da ta bomba »gori mnogo hitreje kot napalmska bomba«, ki ni nič drugega kot želatinizirani bencin, prilepiti pa se na vse, na kar pade.

Čeprav to orožje uporabljajo v obliki bombe prvič šele sedaj, so ga pripadniki ameriške mornariške pehote v obliki min metalni iz posebnih metalcev že leta 1947.

ALI KITAJCI GRADE JEDRSKO PODMORNICO?

Predstavniki ameriškega obrambnega ministrstva priznavajo, da po podatkih njihove obveščevalne službe vse kaže na to, da Kitajci grade svojo prvo jedrsko podmornico. Menijo, da gre za jurišno podmornico, ne pa za podmornico tipa »polaris«. Namenjena naj bi bila za napade na ladje in druge podmornice, ne bi pa bila oborožena z balističnimi izstrelki. To sodojo po izgledu podmorničnega trupa. Američani trdijo, da Kitajci v tem desetletju brzkone še ne bodo imeli take podmornice, ki bi bila namenjena za izstreljevanje balističnih izstrelkov.

Bilo je 23. marca 1945 ob deseti dopoldne. Mercedes, ki je imel oznako nemške 5. oklepne armade, se je le s težavo prebijal po od bomb raztrgani cesti. V oklepem avtomobilu so sedeli polkovnik, dva majorja, štirje naredniki in kaplar, ki je bil hkrati tudi voznik. Vsi so nosili esesovske uniforme.

Človek ne bi na avtomobilu, ki je iz notranjosti Nemčije vozil proti najbolj zavarovanim utrdam v osrčju Nemčije, na prvi pogled našel nič sumljivega. Toda potniki niso bili Nemci, ampak — Američani. Samo kaplar je bil pravi Nemec.

Severno in južno od ceste se je raztezala sloviata Siegfriedova linija z nešteti bunkerji in podzemeljskimi utrdami, ki jim ni bilo moč priti do živega niti s tal niti z zraka.

Ko je avtomobil pripeljal do prvega stražarja, je narednik Krugger — polkovnik Schieldman — izstopil in stražarju v nemščini dejal: »Pokličite varnostnega oficirja!« Vrata bunkerja so se kmalu zatem odprla in skozi njih je prišel kapetan srednjih let. Krugger, ki je bil po poreklu Prus, je znal zadeti ne le pruski naglas, ampak tudi prusko osornost. Nemškemu oficirju je brez nadaljnega ukaza, naj jih čez minska polja pelje do utrd, »kjer je pričakovati napad Američanov«.

Kapetan sprva ni vedel, kaj naj stori. Ali naj zahteva dovolilnico, brez katere se utrdam ne sme nihče približati? Ker pa je vedel, da utegne izgubiti čin ali celo glavo, če bi se esesovcu upiral, je sklenil, da ne bo prav nič tvegati. Polkovniku je odstopil nekega svojega kaplarja in mu ukazal, naj spremlja »nemške oficirje«.

Hodili so po dolgi podzemeljskih hodnikih. Na obeh straneh so videli udobne sobe, namenjene posadki. Kaplar je pojasnil, da se vojaki zadržujejo v njih do trenutka, ko je dan znak za alarm in ko pohite vsak na svoje mesto. Kmalu so prispeli do bunkerja, ki je bil po kaplarjevih besedah komandno mesto za ves sektor. Krugger se je ustavil in kaplarju dejal, naj se vrne, ker ga ne bodo več potrebovali. Brž ko je ta odšel, je Krugger potolkel po vratih.

»Odprite! Tu je polkovnik Schieldman iz 3. SS divizije!«

Vrata so se odprla, med njimi pa je stal mlad poročnik, pripravljen, da raportira. Kakih dvajset mož je stalo okrog mize, polne raznih jedil.

»Prišli smo na pregled vašega sektorja. Postavite se v vrsto!«

Ko so se nemški vojaki razvrstili, je Krugger po angleško ukazal dvema svojima spremljevalcema:

»Preštejte jih!«

To sta storila z dvema dolgima rafaloma iz brzostrelk...

Vrnimo se nazaj. Zavezniki so vedeli, da bo Siegfriedova linija trd oreh in da bi za njeno zavzetje potrebovali mnogo časa in morali žrtvovati mnogo človeških življenj. Linija je bila globoka od 10 do 40 kilometrov, med posameznimi obrambnimi položaji pa so bila minska polja.

Zavezniško poveljstvo je sklenilo, da bodo nemško obrambno črto prebili južno od Aachna, kjer je bila najtanjša. Ta del nemških položajev so zavezniški bombniki in najtežji topovi obstreljevali 22 ur. Devetnajstega marca 1945 ob petih zjutraj so zavezniki krenili v napad. Proti bunkerjem, za katere so bili prepričani, da so povsem razbiti, se je bližal val za valom angleških, ameriških in kanadskih vojakov. Svojo veliko zmoto so kmalu ugotovili: Nemci so jih pričakali s tako močnim mitralješkim in topovskim ognjem, da je po vsem tem ostalo pri življenju le pol napadalcev.

Naslednje jutro so napadli s tanki. Proti nemškemu položajem so poslali 532 tankov in 4500 vojakov. Sprva je kazalo, da v bunkerjih ni nikogar, ker je bilo vse tiho. Nato pa so se oglašali nemški topovi kalibra 105 mm. Zavezniški tanki so goreli, ko da bi bili papirnati. Ameriški vojaki so brezglavo tekali semtertja in boljših ciljev si nemški mitraljezci res niso mogli zaleteti. Ko pa so jih začeli Nemci obstreljevati s posebnimi zažigalnimi bombami, so se obrnili in zdrveli nazaj proti svojim položajem.

Tisto noč v zavezniškem glavnem poveljstvu še dolgo niso šli spat. Frontalni napad se jim je povsem ponesrečil, obiti nemške položaje pa tudi ni bilo mogoče. Nemce je bilo treba prisilit na kolena, to pa naj bi storili s kako zvijačo. Toda kakšno?

Polkovnik René Rauchelle iz francoske obveščevalne službe je prvi našel izhod. Siegfriedovo linijo je poznal precej dobro in zato je vedel, da je mogoče z zavzetjem enega uničiti tudi sosednji sektor. Menil je, da bi se do nemških bunkerjev lahko prebila skupina vojakov, ki bi jih s padali spustili v sovražnikovo zaledje in ki bi bili večji nemščine. Načrt je po drznosti mejil z norostjo.

Vendar se ni nihče posmeval. Obveščevalci so vedeli: čim drznejši je načrt, tem več možnosti je za uspeh. Načrt je bil sprejet in takoj zatem so začeli iskati ustrezne može. Našli so jih med ameriški vojniki nemškega rodu.

Obrambna vzgoja

ZA NALOGO, KI JE NISO MOGLI OPRAVITI NE TOPOVI NE LETALA, JE ZADOSTOVALO SEDEM DRZNIH KOMANDOSOV

V bunkerjih Siegfriedove linije

»Obleženi boste v nemške uniforme,« so jim odkrito povedali. »To pomeni, da vas bodo ustrelili, če jim padete v roke.«

Silili niso nikogar, kljub temu pa ni nihče odstopil. Dva dni kasneje so jih ponoči z letalom spustili na neko gozdno jaso v nemškem zaledju. Noč so prebili v seneni kopici. Pazili pa so, da njihove nove uniforme ne bi bile pomečkane, zakaj kot »esesovski oficirji« si kaj takega niso smeli dovoliti.

Ko se je zdanilo, so krenili proti zahodu. Sreča jim je bila zelo naklonjena. Po štiri-desetminutnem pešačenju so se srečali z oklepim mercedesom, ki je imel oznake nemške 5. oklepne armade. V avtomobilu razen voznika ni bilo nikogar drugega. Krugger ga je zaustavil in vozniku potem, ko je vsa skupina zlezla v avtomobil, ukazal, naj jih odpelje do prve opazovalnice.

Dve uri kasneje so njegovi možje, kot smo videli, že likvidirali eno od nemških oporišč.

Krugger je kaj hitro ugotovil, da so ravno napak. V želji, da bi svojo nalogo čimprej opravil, so začeli prehitro ubijati. Ker so bili o inspekciji esesovskih oficirjev nedvomno obveščeni tudi sosednji sektorji, bi bilo sumljivo, če jih ne bi bilo tudi tja. Zato so sklenili »inspekcijo« nadaljevati. Poprej so ubite Nemce stlačili v municijsko skladišče in pomili pod, nato pa so sedli za mizo in pojedli nemškim vojakom namenjen zajtrk.

Telefon je zazvonil in vsakih petnajst minut. To je bilo preverjanje s strani divizijskega poveljstva, če je vse v redu. Krugger je odgovarjal, da je vse v najlepšem redu.

Približno opoldne so odšli na »inspekcijo« severnega bunkerja, dva od njih pa sta ostala v že zavzetem oporišču. V severnem bunkerju so naleteli na mladega poročnika, ki se je pritoževal, da je hrana slaba, da orožje ni čisto, da ne morejo v stranišče, da je miza umazana in da pada nihče ne riba.

»Kaj vendar mislite, saj je to vendar vojaka, ne pa kako prostovoljno društvo!« je vpil »polkovnik« in izrazil željo, da ostane tu

vse dotle, dokler ne bo napravil reda.

V bunkerju so ostali dobri dve uri. Krugger je nenehno pogledoval na uro z željo, da bi se čimprej znočilo. Po njegovih računih bi bilo treba do takrat opraviti še tri inspekcije. Na poti v svoj »štabor« — bunker, ki so ga bili najprej zavzeli — so zavili še v poročnikov bunker. Krugger je njegovim vojakom ukazal, naj se postavijo v vrsto, nato pa sta se spet oglašili »majorjevi« brzostrelki. Potem ko so likvidirali še tri bunkerje, v vsakem pa je Krugger pustil po enega svojega moža z nalogo, da odgovarja na telefonske pozive.

Ko je bilo to storjeno, se je Krugger vrnil v svoj »štabor« in začel s svetilko dajati dogovorjene signale. Čez nekaj minut je zavezniško topništvo odprlo zaporni ogenj, letala pa so v nizkem poletu odvrгла svoj uničujoč tovor. Potem ko so začeli streljati branilci drugih sektorjev, so se oglašili še Kruggerjevi ljudje, ki pa niso merili v napadalce, ampak v minska polja pred svojimi bunkerji. Kmalu zatem se je začelo proti bunkerjem, ki so jih »brani« Kruggerjevi ljudje, plaziti kakih 200 vojakov iz ameriške 1. divizije.

Medtem je Krugger ukazal svojim ljudem, naj sicer streljajo na vso moč, vendar prek glav ameriških vojakov. Ko so se prvi vojaki dovolj približali, je stopil na plano in jih tam pričakal. To je bilo zanj silno nevarno, zakaj bil je v nemški uniformi, pa bi ga kdo utegnil ubiti. K sreči se to ni zgodilo.

Kruggerjeva naloga je bila s tem končana, poveljevanje pa je prevzel major Earl Patterson. Krugger je majorja odpeljal v bunker ter mu tam na karti pokazal razporeditev nemških bunkerjev in način kamufiliranja topov in mitraljezov.

Major je razporedil svoje vojake in nemški bunkerji so kaj hitro umolkneli. S plamenometi so bunkerje z njihovimi posadkami vred dobesedno sežgali. Podobna usoda je doletela tudi topniške bunkerje, zakaj Nemcem se še sanjalo ni, da bi jih kdo mogel napasti — iz njihovega lastnega zaledja.

Po FRONTU

Iščem podatke

V okviru akcije za pisanje zgodovin vseh naših enot potekajo tudi priprave za prikaz osvobodilne vojne na Koroškem.

V drugi polovici aprila 1943 se je na Pokljuki zbralo okoli 35 prostovoljcev, ki naj bi odšli prek Stola in Golice v zahodno Koroško ter tam pomagali pri organiziranju vstaje proti nacizmu. V zahodni Koroški naj bi nastal bataljon Gorenjskega odreda, ki je v formaciji že imel svoje mesto kot 6. bataljon. Toda do tega ni prišlo zaradi raznih težav. Ostala je samo ta skupina, ki so jo nekateri imenovali vod, drugi pa četa. Udeležila se je akcije na Bistrico v Rožu v noči med 17. in 18. majem 1943, nato pa opravila več manjših akcij. Dne 23. julija pa so na Ajdinji preostale borce napadli Nemci iz 7. čete 19. esesovskega policijskega polka in ji prizadejali tri mrtve ter več ranjenih. Ostali so se razpršili in s tem je četa prenehala obstajati.

Do zdaj mi je izmed približno 35, po nekaterih podatkih pa tudi 45 borcev uspelo ugotoviti imena in priimke za naslednje:

Kavčič Franc — Tomo (padel, komandir), Riček Anton-Zvone (umrl po vojni, komisar), Kastelic Janko-Kos (politični delegat, umrl po vojni), Razinger Anton-Stric (ustreljen od NOV), Konobelj Franc-Slovenko (ah Iztok), Mulej Franc-Suljo, Repe Adolf-Tilen (intendant, padel 23. julija), Obermajer Julči-Bobi (padel 23. julija), Uršič Franc-Gorazd (umrl po vojni), Rozman Franc-Gabrijel, Stražisar Pero (padel 23. julija), Zemlja Albin-Nande, Urh Milan-Nande, Poglajen Stane-Uroš (komandir po Kavčičevi smrti), Dolinar Lojze-David, razinger Pepi-Barba (padel v NOV), Veber Ivan-Nace, Krmelj Pavle-Sargo, Pečenik Matija-Jazbec in Poljanšek Jože (padel v NOV).

Korošec, ki je padel skupaj s Kavčičem blizu Področice, je bil verjetno Mošser Vincenc.

Ni popolnoma zanesljivo ugotovljeno, ali je bil v tej četi tudi Kuret Franc-Kos (ustreljen od NOV novembra 1943 zaradi disciplinskega prekrška na Dolenjskem).

Različni viri nadalje omenjajo kot borce »koroške čete« tudi prostovoljca iz Ljubljane, dijaka in brata Nestla in Čira, ozi-

roma Bojana in Slavca, Lada, nadalje nekega Kosmača iz okolice Kranja, nekega Fazana ter Zarka, ki je bil baje iz okolice Zirov in je na Koroškem tudi padel.

V zgodovini te čete, ki je opravila pionirsko vlogo v razvoju protifašističnega boja na zahodnem Koroškem, bi rad omenil čimveč imen in priimkov. Zato prosim vse, ki so bili v njej in ki jih ne omenjam, da mi sporočijo svoje podatke in naslove, da jih obiščem. Prav tako pa tudi, kaj še vse vedo o tej četi, saj so pisani dokumenti zelo pomanjkljivi.

MILE PAVLIN, uredništvo TV 15

Rešitev nagradne križanke »Sava« štev. 7

KSANTIPA, ATLANTIK, RAK, TAR, SA-VA, LOG, OKUS, PREGIB, BR, IDRICA, LAKOTA, LAS, RAKA, ARARAT, ENA, SLAVKO, ZAPORA, TATJANA, KOSTIM, NL, OLEIN, BALADA, TEN, AGA, PESNIK, SKAT, LASTOVO, RON, COSTER, VABA, ROLER, ANIMATOR, EKONOMAT, ICA, VILA, IKE, OLJKOVINA, ADAMIČ, SPAN-KA, NANA, VA, OMENJANJE, LARSEN, NEKTAR, CENTA, OTRE, ING, DAR, DEZ, SANI, SAD, REK, UMETNO USNJE, ARAS, GL, MAN, TLA, ATEIZEM, TOKO, DA.

Po žrebu prejmejo nagrade: 1. nagrada — žensko uro Lady prejme Maja KOCJAN, Cankarjeva 4, 62000 Maribor, 2. — žensko uro Lady prejme Pavla PAVŠER, Kvedrova 8, 68290 P. Sevnica, 3. — moško uro Lord prejme Tilka UMEK, Bistrica 35, 64290 P. Tržič, 4. — moško uro Lord prejme Slavica VRBANIČ Moše pišade 25/N 61000 Ljubljana, 5. — kolekcijo knjig založbe »Borec« prejme Niko BARLE, učil. v pokouju, 61351 P. Brezovica pri Lj. 6. — kolekcijo knjig založbe »Borec« prejme Frida VIDMAR, Nad mlino 27, 68000 Novo mesto.

Izžrebancem bomo nagrade poslali po pošti.

Uredništvo in uprava lista

in ljudska zaščita

ZZB in splošni ljudski odpor

Priprave za odpor napadalca, oziroma okupatorju v možni bodoči vojni naj bi bile po naših načelih množične. To se pravi, naj se z njimi ne bi ukvarjala samo vojska. Prav tako vojska ne bi bila edina organizacija, ki bi izvajala oborožene akcije. Z drugo besedo, napadalec ali okupator bi imel v naši državi opraviti z vsem ljudstvom, ne samo z vojsko. Skovali smo tudi pojem za tak način bojevanja. Imenujemo ga »vseljudski odpor« ali »splošni ljudski odpor«.

Ko smo sprejeli načela, smo sprejeli tudi dolžnosti. Priprave na odpor so postale dolžnost vseh in vsakogar. Nekatere organizacije pa so se posebno poklicane, da se ukvarjajo s pripravi — zaradi svojega ustroja, lastnosti članstva, pomena ali možnosti.

Med slednje spada tudi Zveza združenj borcev NOV. Ta združuje v svojih vrstah veliko število sicer že nekoliko ostarelih ljudi, ki pa imajo ogromne vojaške in politične izkušnje, pridobljene med osvobodilno vojno in revolucijo v zoru vseljudske obrambne vojne. Ti ljudje so svoje izkušnje naravnost poklicani prenašati na mlajše, ki se vojne niso udeležili.

Z namenom, da bi dejavnost ZB na področju obrambnih priprav dobila čimbolj organizirane oblike, je bila lani pri republiškem odboru ustanovljena komisija za splošni ljudski odpor. Njen predsednik je Daniel Lepin, tajnik pa Ivan Fajdiga. Podobne komisije delujejo pri večini občinskih odborov in tudi pri mnogih združenjih. Po nekod imajo skupne komisije Zvezo rezervnih vojaških starešin. Največkrat pa člani ZZB delujejo po različnih organih in telesih od krajevnih skupnosti do ustreznih komisij na republiški in zvezni ravni. Po dokaj nepopolnih podatkih sklepajo, da je v dejavnost okoli priprav za splošni ljudski odpor vključenih tudi do 40 odstotkov članov ZZB NOV, najbrž pa bo natančen pregled pokazal, da jih je še več.

Morda je tako številna udeležba v organih, odborih in komisijah drugih organizacij ali organov tudi vzrok, da se lastna in posebna dejavnost ZZB na področju obrambnih priprav ni tako razvivala, kot bi pričakovali in kot bi se lahko. Po trditvah odgovornih predstavnikov namreč tudi komisije pri republiškem odboru ZZB z občinskimi komisijami in komisijami združenj precej dolgo ni našla ustreznih oblik in vsebine dela. Šele v zadnjem razdobju so začeli prirejati seminarje in razglabljanja, kaj naj bi počeli, kaj je posebna naloga ZZB v obrambnih pripravah in kaj so splošne naloge, kaj naloge drugih organizacij in kaj oblastnih organov. Priredili so tudi že nekaj posvetovanj in seminarjev, kjer so razglabljali o teh rečeh.

Zdi se, da bi bila glavna naloga ZZB dati vsaki proslavi, vsaki akciji poleg politič-

ne vzgojne in moralne tudi praktično obrambo vsebine. Veliko večino vseh proslav namreč organizirajo prav člani ZZB. Možnosti so zelo velike. Spomnimo se samo, če začnemo pri najmlajših, pri kurirskovi pošti. Prek nje lahko že otroku posredujemo možnosti za sodelovanje v odporu. Sledijo razna zborovanja v okviru pionirskih enot, pri Zvezi prijateljev mladine, razne žalne proslave itd. Celotno pri teh lahko ob raznih priložnostnih govorih ne govorimo samo o zaslugah in junaštvu padlih, ampak o njihovih uspehih, pa tudi neuspehih in o tem, kako in zakaj so padli. Enakemu cilju naj bi služila tudi predavanja po šolah in celo pripovedovanje staršev otrokom v ožjem, tudi družinskem krogu.

Kar spominimo se samih sebe, kako smo poslušali pripovedovanje starejših o I. svetovni vojni. Marsikdaj je bil ta »vojaški pouk« v zgodnji mladosti edini vojaški pouk, ki smo ga bili deležni in marsikdaj smo spomirali na pripovedovanje očetov med zadnjo vojno koristno uporabili.

Zato bi morali take oblike prenašanja izkušenj močno razširiti, izpopolniti in predvsem stalno ter povsod poudarjati, da pri tem ne gre za nekakšno veteransko izživljanje, junačenje in podobno.

Seveda pa je prenašanje izkušenj na mlade izredno kočljivo delo. Predvsem bi morali popolnoma črtati vsako težnjo, da bi prikazovali samo uspehe. V našem osvobodilnem boju smo doživeli velike in hude poraze kot posledice naših napak, te pa so bile sad neizkušenosti med nami. Prav na teh napakah smo se učili, tako da smo drugič upoštevali izkušnje, da se ne bi napake ponavljale. Še več, izredno boleči udarci so bili spodbuda za še bolj mrzlično iskanje novih, popolnejših oblik.

Vsa vojaška veda in vse izkušnje iz zgodovine pričajo, da tudi uspeh nosi v sebi številne pomanjkljivosti in da so v primeru uspeha samo dobre strani prevladale slabe. Zato naj bi se lotili tudi temeljitih razčlenitev vsake izkušnje iz našega osvobodilnega boja. Po drugi strani tudi noben uspeh ni tako velik da ne bi mogel biti še večji. Zdaj, po toliko letih, smo z znanjem, pridobljenim na življenjskih izkušnjah, pa tudi v šolah, vojaških in civilnih, že sposobni vsako naše dejanje med osvobodilno vojno gledati drugače, bolj zrelo in kritično. Predvsem pa je treba pri nas vseh odpraviti gledanje, da pomeni kritično obravnavanje pomanjkljivosti osebni napad na tega ali onega ali celo sramotitev resolucije.

Predloge, kaj naj bi delale komisije za splošni ljudski odpor, bi se lahko naštevale. Toda dokončno besedo o njih bodo imeli sami člani ZZB, ki naj o oblikah in vsebini svoje organizacije na tem področju neprestano razmišljajo. MP

Amater prekosil strokovnjake

Med konstruktorji sovjetskega strelnega orožja zavzema vidno mesto Fjodor Vasiljevič Tokarjev.

Rojen je bil 14. junija 1871 v Jegorski stanici, oče je bil donski kozak. Fjodor pa se je zaposlil v velikih ruskih tovarnah orožja v malem mestu Tula blizu Moskve. Te tovarne so zrastle iz manjših delavnic še za časa Petra Velikega. Kasneje so postale arzenal carske armade. V takem okolju je bister kmečki fant, kakršen je bil mladi Tokarjev, postal vajenec za orožarja, nato orožar in nazadnje mojster. Toda ni se zadovoljil s to stopnjo strokovnosti, ki je pomenila za nekdanjega kmečkega fanta precejšnjo blagostanje.

V prestem času se je začel ukvarjati z načrti za nova orožja, ki jih je tudi sam izdeloval kot prototipe, izpopolnjeval in preizkušal. Tako je že leta 1908 naredil avtomatsko puško. Toda carska vojska je zaradi svojih okostenelih in birokratskih pogledov na taktiko ni sprejela v oborožitev.

Šele po revoluciji, ko je Rusija potrebovala močno vojsko zaradi ogroženosti in ko so mnogi stari strokovnjaki odšli v emigracijo, je prišel Tokarjev do veljave, saj je bil skoraj edini. Prezrli so zaradi tega tudi to, da ni inženir, ampak samo mojster.

Največje priznanje je doživel leta 1930, ko so sprejeli njegovo pištolo v oborožitev Rdeče armade. Kasneje je dobila naziv »Tulski Tokarjev« ali TT. Kot taka je pištola znana tudi mnogim našim borcem in še zdaj jo marsikje uporabljajo tudi v sovjetski vojski.

Predno so sprejeli sklep o tem, katero pištolo bodo sprejeli, so priredili temeljito testiranje. Izmed osemnajstih pištol je zmagala prav TT. Odlikovala se je predvsem z veliko probojnostjo

in majhno težo. Tokarjev je izbral razmeroma majhen kaliber 7,62 mm, kroglji pa je dal veliko začetno hitrost.

Že leta 1924 so sprejeli v oborožitev mitraljez »Maksim-Tokarjev« ali MT. Dve leti kasneje je konstruiral letalski mitraljez, nato pa polavtomatsko puško SVT. Vsega skupaj so devet njegovih izumov sprejeli v oborožitev.

Začela so deževati tudi uradna priznanja. Dajali so mu odlikovanja, med njimi najvišje odlikovanje za uspeh pri delu, heroj socialističnega dela. Priznali so mu tudi naslov doktorja tehničnih ved.

Tudi njegov sin Nikolaj je postal orožar, seveda s primerno izobrazbo. Ta še zdaj izpolnjuje očetova odkritja.

Notranjski odred in Tomšičeva brigada

Piše: FRANCI STRLE

Stab 2. bataljona Šercerjeve brigade na Tihoboju 29. maja 1943. Prvi z leve sedi Franc Strle — Nino, tedaj vodja agitpropa v Šercerjevi brigadi, poprej pa politični komisar 2. bataljona Notranjskega odreda.

Po teh podatkih je mogoče sklepati, da je bil ob razformiranju (drugega) Notranjskega odreda 14. decembra 1942 na Mokrecu prvič ustanovljen 4. bataljon Tomšičeve brigade. To pa je bil nekdanji 2. bataljon Notranjskega odreda katerega komandant je bil Lado Mavsar-Ronko, politični komisar pa Franc Strle-Nino, imel pa je 4 čete. Nino se ni mogel spomniti, da je bil bataljon predviden za Tomšičevo brigado, prav tako ne Janez Japelj, ki je v začetku januarja 1943 za Ninom prevzel položaj političnega komisarja v tem bataljonu ter z njim odšel v Dolomite. Pač pa se tega dobro spominja nekdanji komandir ene izmed čet Rafael Martinčič.

Drugi Notranjski odred je bil razpuščen 14. decembra 1942. En del, pretežno 1. bataljon, je prešel v sestav Udarne brigade Ljube Šercerja, 2. bataljon Notranjskega odreda pa je bil preformiran v 4. bataljon Udarne brigade Toneta Tomšiča, vendar je naredbo o tem Glavno poveljstvo po slabem mesecu preklicalo. Takrat so bile pač takšne razmere, da so se morale odločitve hitro menjavati, zato ni razloga, da nad tem vzdihujemo. Pač pa bo marsikoga zanimala nadaljnja usoda tega bataljona.

Komaj imenovani 4. bataljon UBTT je moral znova spremeniti številko in svoj naslov: po prehodu železniške proge med Borovnico in Logatcem je postal 3. bataljon Dolomitskega odreda. Zadrževal se je na južnih pobočjih Ključa in imel nalogo varovati južno pobočje Dolomitov. Tu je imel precej spopadov. Že takoj na začetku svojega obstoja je napadel sovražno postojanko na Korenem. Ronko je bil ranjen in njegovo mesto je 8. marca 1943 prevzel komandir 3. čete tovariš Iskra. Ko je bil 18. marca 1943 v Belški grapi razbit 2. bataljon, je 26. marca 1943 prišlo do reorganizacije Dolomitskega odreda. Janez Japelj trdi, da je ob tej priložnosti nekdanji Ronkov bataljon dobil številko 2, Rado Pehaček pa je to zanikal, češ da je kmalu po tej reorganizaciji bataljon odšel v sestav Tomšičeve brigade, kar naj bi se zgodilo prve dni aprila 1943.

V drugi polovici marca 1943 so se vodstveni organi slovenskega osvobodilnega gibanja (CK KPS, IOOF in Glavno poveljstvo NOV in POŠ) začeli seliti na Kočevski Rog, kjer je tiste čase nastala znamenita »Baza 20.« Ti so bili mnenja, da se Dolomitski odred ne bo mogel obdržati na svojem operacijskem območju, in tako se je umaknil na področje Mokreca, kjer je bil razpuščen. Na prigovarjanje Rada Pehačka je v Dolomitih ostala četa 40 mož, ki je že v maju narasla na 150 ljudi. Konec maja pa je bila tudi ta četa pozvana na Stare žage, kjer se je vključil v Levstikov bataljon.

Tomšičeva brigada je na področje Mokreca prišla 1. aprila 1943, od 9. aprila pa sta se na področju Krima in Mokreca zadrževala njen 1. in 2. bataljon. Pri niju sta bila komandant Jan-Lokovšek in načelnik štaba Pero Popivoda. Dne 22. aprila 1943 pa je ta del brigade na Krimu v predelu Lopata doživel neljub poraz. V spopadu z belogardisti in oddelkom 51. pehotnega polka divizije »Cacciatori« je izgubil težki minomet, pred nedavnim priborjen v Suhu Krajini, kar je odjeknilo po partizanskih vrstah kot velika sramota. Janez Japelj se spominja, da se je Dolomitski odred razformiral v Iški in se pridružil Tomšičevi brigadi na Mokrecu prav po izgubi omenjenega težkega minometa. Enote Dolomitskega odreda so deloma prešle v sestav Tomšičeve brigade, deloma pa odšle globlje na Dolenjsko, oziroma v Belo krajino, kjer je tedaj operirala Šercerjeva brigada. Potemtakem

opomba na strani 41. Zbornika VI. del, knjiga 5., ki pravi, da se je v Dolomite poslani 4. bataljon UBTT brigadi priključil meseca marca 1943, ne ustreza resnici. Skoraj ves marec se je namreč Tomšičeva bo-

Janez Japelj, ki je za Francem Strlem-Ninom postal politični komisar Ronkovnega bataljona (2. bataljon Notranjskega odreda), ki bi bil moral postati 4. bataljon Tomšičeve brigade, a je po kasnejši odredbi Glavnega poveljstva odšel v Dolomite, kjer se je preimenoval v 3. bataljon Dolomitskega odreda.

jevala v Suhu Krajini in tam tudi dosegla nekaj svojih največjih zmag. Ker pa izjava Janeza Japla natančno pove ne samo področje, kjer se je bataljon priključil brigadi, namreč Mokrec, marveč z navezavo na izgubljeni minomet pravzaprav tudi datum, je netočnost citirane opombe popolnoma dokazana.

Tako smo se približali zadnjemu poglavju našega sestavka. Ta bo prikazal ustanovitve tretjega Notranjskega odreda in njegovo vključitev v Tomšičevo brigado. Ker pa sem v tem odredu sodeloval tudi sam in mi je tudi iz lastnih spominov znana njegova usoda, bo to poglavje obdelano nekoliko bolj obsežno. Upam, da mi tega bralci in zgodovinarji ne bodo zamerili.

Tretji Notranjski odred

Dasiravno je bil 14. decembra 1942 Notranjski odred razpuščen, pa Naredba Glavnega poveljstva o reorganizaciji slovenske narodnoosvobodilne vojske, ki je izšla 12 dni po odredovnem razpustu, še zmeraj omenja njegov obstoj. Se več. Vzporedna Naredba Glavnega poveljstva z dne 26. decembra 1942 o sestavu štabov con, brigad in odredov postavlja tudi njegov štab. Domnevati torej smemo, da je do razpustitve (drugega) Notranjskega odreda prišlo po nesporazumu, saj bi ga bilo treba le močno zmanjšati. Toda odred je bil razpuščen, nato pa je bil ustanovljen popolnoma nov odred. Kot dokaz za to trditve bom navedel, da so vanj prišli nekateri borci, ki so bili poprej v Šercerjevi brigadi vse od njene ustanovitve. Moštvo za obe četi Notranjskega odreda, ki sta 23. januarja 1943 stali skupno 60 mož, je bilo na novo odbrano iz že reorganiziranih enot. Prav tako so bili na novo odbrani tudi funkcionarji.

Pohod šlandrovcev v Celje

Dne 24. julija letos bo v Radomljah pri Kamniku proslava 28. obletnice ustanovitve 6. SNOUB »Slavka Šlandra«. Temu jubileju posvečamo

April 1945 je kupe! v pomladi. Predvsem zaradi pomladi, ki smo jo pričakovali že štiri leta. Boji so bili srditejši in sovražnikov odpor močnejši, toda vsi smo že čutili svobodo. Bili smo na položajih okrog revirjev, pri Sv. Miklavžu. Pripravljali smo se na proslavo četrte obletnice ustanovitve OF. Ko sem nadzoroval še zadnje priprave za popoldansko proslavo, me je kurir obvestil, da je v štab brigade prispel politični komisar XIV. divizije Ivan Dolničar — Janušek. Na sestanku štaba nam je med drugim omenil, da bo naša brigada svoje prihodnje delovanje usmerila ali proti Kamniku ali pa proti Celju, da pa bomo o tem še pravočasno obveščeni. Do takrat smo morali vse naše moči skoncentrirati okrog revirjev.

Te naloge smo šlandrovci tudi vestno izvrševali. Napadli smo močno nemško postojanko v Zagorju, ki smo jo zavzeli 5. maja. Boji okrog revirjev so trajali vse do 7. maja.

Naš vojni pien je bil velik. Pa tudi številčno se je brigada okrepila, saj je štela okrog 600 »do zob« oboroženih borcev in bork. Vsi smo bili borbeno razporejeni in komaj čakali novih povelj, da bi čim prej osvobodili našo deželico. V takem razporeženju je dobil štab brigade nalogo, da se mora brigada v največji naglici premestiti in zavzeti položaje v Zgornji Savinjski dolini.

Štab brigade se je nastanil v Radmirju, kjer je bil seznanjen s sledečim:

— da je štab IV. operativne zone v Tolstici;

— da imenovani štab vodi pogajanja z nemškim generalom Löhrm o brezpogojni kapitulaciji nemških enot pod njegovim vodstvom, v kar je general privolil,

— da mora naša brigada vkorakati v Celje.

Utrujeni borci naše brigade, ki jim trenutno ni bila dodeljena nobena naloga, so polegali, kjer je bil le kakšen primeren prostor in zaspali. Večdnevni nepretrgani boji ter premiki in pa pohod v Radmirje, brez spanja in počitka, je borce čisto izčrpal. Toda, ko smo jih obvestili o kapitulaciji nemške vojske in da je naša brigada določena, naj prva vkoraka v Celje, so pozabili na utrujenost. Nastalo je nepopisno veselje. Borci so vsi vzhitni vriskali, se objemali, si čestitali...

Toda nevarnost nenadnega napada je še obstajala. Da bi se zavarovali pred neprijetnimi presenečenji, smo določili močne patrole, ki so se res izkazale, saj so popolnoma obvladale novonastali položaj. Kmalu po prihodu v Radmirje so naše patrole že zajele petindvajset kamionov, polnih nemških vojakov, ki smo jih razorožili. Kamione smo zaplenili in tako postali motorizirana enota.

Štab brigade je 10. maja organiziral kratek posvet s štabi bataljona v zvezi s pohodom v Celje. Pohod je bilo treba dobro organizirati. Pri tem smo upoštevali tudi izkušnje, ki smo si jih pridobili ob napadu na Zagorje. Prvi bataljon je bil določen za predhodnico. Tudi sam štab brigade se je premikal skupaj z vso kolono. Premikali pa smo se zelo počasi, ker so bile ceste prepolne unikajočih se nemških kolon. Zanimali smo tudi 4 motocikle. Te so dobili kurirji. Na ta način je štab brigade dokaj dobro kontroliral celoten pohod. Med Nazarjem in Braslovčami je kolono dohitel politkomisar XIV. divizije, ki je ustno izdal konkretne naloge za delovanje brigade po prihodu v Celje. Na cesti med Žalcem in Celjem je patrola I. bataljona zaplenila dva osebna avtomobila, v katerih so se peljali višji nemški oficirji. S tem je bil štabu brigade omogočen lažji in uspešnejši pregled nad pohodom.

Ce ravno nisem imel časa za razmišljanje in spomine, se le teh nisem mogel otežiti. Dogodki, ki sem jih doživel v Celju, so zame pač nepozabni. Misli so se mi vračale v leto 1935, ko sem še kot mladinec sodeloval v Celju na zletu Zveze delavsko kulturnih društev Svoboda. Takrat sem bil član tega društva v Lokah pri Kisovcu. Tudi naše društvo je sodelovalo s posebnim sporedom. To je bilo zame veliko doživetje. Celotna manifestacija se je odvijala pod vplivom komunistov in revolucionarne delavske solidarnosti.

Kolikor bolj je dogodek svetel in vesel, je bil drugi teman krut. Zaradi aktivnega in organiziranega delovanja v delavskem gibanju pred vojno, so me domači izdajalci ovadili okupatorju. Po prvih akcijah v Zagorju, ki jih je organizirala OF, me je okupator v noči med tretjim in četrtem avgustom 1941. aretirjal in odgnal v celjski »Stari piskerk«. Od tam pa so me s transportom poslali v koncentracijsko taborišče Mauthausen. Vsega tega nisem mogel zatreti v sebi, toda stvarnost je bila močnejša od

spomine Adolfa JEVŠNIKA-Lvova, v katerih popisuje delež šlandrovcev pri končnih operacijah Jugoslovanske armade.

spominov. Sli smo osvobajati Celje. Na tej poti pa so nas čakale še težavne naloge.

Kot sem že omenil, smo se premikali zelo počasi. Večkrat smo tudi obstali. V enem izmed takih zastojev je prišel k me-

Adolf Jevšnik — Lvov, politični komisar Šlandrove brigade, na svojem poveljniškem položaju ob osvoboditvi Celja.

ni komandir zaščitne čete Mile in mi dejal: »Tovariš Lvov, zdi se mi, da bi prej peš prišli v Celje, kot pa z motorizirano kolono.«

Ko smo še isti dan okrog 18. ure prispeli na križišče v Celju, kjer se ločijo ceste za Ljubljano, Maribor in Celje mesto, sva se s komandantom brigade še enkrat pogovorila o nalogah naše brigade v samem mestu. Takrat so pridruvala v križišče blindirana vozila, v katerih so bili ustaši. Toda borci se niso zmedli. Tako energično so naskočili vozila, da so se ustaši brez boja vdali. Vse smo razorožili in jih poslali v ujetništvo.

Po tem dogodku smo borce, ki so ta čas poskakali iz kamionov, razdelili na enote, ki so zavzele položaje na najbolj kritičnih točkah v mestu. Najtežjo nalogo je dobil I. bataljon. Moral je vzpostaviti red na mostu čez Savinjo na cesti Celje—Taško. V tej nalogi se je izkazal politični komisar II. bataljona Anton Grašič — Savo. Nekaj kolon domobrancev, ustašev pa tudi četnikov je že takoj na mostu položilo orožje. Veliko pa je Savo pripomogel k uspešnim mirovnim pogajanjem med našim štabom in nemškimi komandanti kot tolmač, saj je zelo dobro obvladal nemški jezik.

Zasede smo postavili še na drugih cestnih odsekih kot npr. Celje—Škofja vas, Celje — Babno itd.

Po zavzetju železniške postaje, je II. bataljon postavil zasedo na železniškem mostu čez Savinjo. Komandant tega bataljona je zaradi velike odgovornosti in važnosti tega položaja odredil v vodstvo zasede poleg komandirja čete še pomočnika politkomisarja bataljona Franca Horna-Krsta. Po mostu je prikorakala kolona ustašev. V prvih vrstah so bili samo puškomitraljezi, ki so sestavljali udarno skupino za preboj zased na progi. Krsto je z veliko težavo umiril napadalne in surove ustaške oficirje. Uspelo mu je pripeljati komandanta s spremstvom v štab brigade na pogajanja. Ustaši so bili nepopustljivi v svoji zahtevi, da gredo naprej. Ker nismo smeli tvegati spopad z njimi v samem mestu, smo pristali na kompromis, ki se je glasil: vsak 10. ustaš lahko obdrži orožje, pohod pa morajo nadaljevati po stranski poti Celje — Poljčane.

V samem mestu smo zavzeli vse važnejše vojno-gospodarske objekte in nemudoma začeli razoroževati sovražnikove vojake. Ti ste borci, ki trenutno niso bili zaposleni, pa smo pripravljali na svečan prihod v Celje. Vse mesto je bilo na nogah, ko so šlandrovci korakali po celjskih ulicah v slovesnem sprevodu. V Celje smo vkorakali takorekoč v noč. Od revirjev pa do Celja ni bilo počitka za šlandrovce.

Celjani so šlandrovce pozdravili nadvse pristrčno. Marsikdo je imel solzne oči. To je bila štajerska brigada, njihova brigada. Šišali so za njene boje in zmage na Mozirski planini, na Menini planini, na Dolenjskem, Moravskem, Koroškem, v Revirjih, Tuhinjski dolini itd.

Prišli smo v Celje zmagovito in ponosno. Toda čakale so nas še važne in težke naloge, saj sovražnik še ni bil popolnoma izgnan iz naše domovine. Zato ni bilo časa za razgovore z odprtimi srci Celjanov.

Iz prvega bataljona so prihajale vesti o drznem in nesramnem obnašanju ustaških in četniških komandantov, ki so postav-

ljali nesprejemljive pogoje v zvezi z razorožitvijo. Hoteli so brezpogojno v center mesta in prosto pot Celje—Maribor—avstrijska meja. Upirali so se položiti orožja, češ da za njih ni konca vojne in da ne priznajo zmage partizanov. Toda komanda I. bataljona je tudi odločno zavračala njihove zahteve in jih pošiljala na stransko cesto Celje—Smarje—Poljčane—Sl. Bistrica—Maribor.

Ker je bilo nas šlandrovcev premalo, da bi izvedli totalno razorožitev, smo po dogovoru med štabom IV. operativne zone in štabom XIV. divizije pošiljali odvečne kolone v Kamnik, kjer jih je razoroževala XV. udarna divizija.

V Celju smo se šlandrovci razmestili, kjer je bilo kaj prostora. Tako so borci prebivali v Kasarni in Sokolskem domu, štab in zaščitna četa pa v Rotovžu. Pretekli so že trije naporni dnevi in tri noči brez spanja. 11. maja zjutraj je v štab brigade prispel politični komisar IV. divizije. Obvestil nas je, da je nemški general Löhr podpisal brezpogojno kapitulacijo v štabu IV. operativne zone. Sporočil je tudi, da komandant IV. operativne zone potrebuje večje število naših oficirjev, ki bodo šli v nemške štabe korpusov in divizij z dovolilnicami in pooblastili, ki sta jih podpisala načelnik štaba cone in general podpolkovnik Löhr, da bodo uredili vse potrebno za predajo nemških enot našim silam.

Tako sem tega dne ostal sam v štabu brigade. Pred vhodnimi vrati in pred vrati sejne dvorane v Rotovžu, kjer sem sprejemal na mirovna pogajanja razne poveljnike sovražnih enot, sta stala stražarja. V stavbi je bil še kurir, ki je najavljaj prihajajoče. Pogovori s poveljniki so me čisto izčrpali. V tej raztresenosti sem, sam ne vem kdaj, odložil pas z ročnimi bombami, torbico in pištolo, daljnogled in podobno na mizo, ki je bila dokaj oddaljena od mene.

Razmišljal sem o nalogah, ki so čakale našo brigado na poti od Celja proti Mariboru in Celovcu. Takrat se nenadoma odprejo vrata z močnim treskom. V sobo sta vstopila ustaški satnik in njegov spremljevalec. Satnik je imel preko prsi obešeno brzostrelko, njegov spremljevalec pa je v roki nosil puškomitraljez-šarac. Spremljevalec je zaprl vrata in postavil puškomitraljez na tla. Nato je k moji mizi pristopil satnik in se zadril name: »Zakaj ne vstaneš pred ustaškim satnikom!« Nato mu jaz energično odgovorim, da on zame ne predstavlja nikakršne osebnosti, ker je celotna okupatorska in kvizlinška vojska razpadla. Med tem je satnik začel pripravljati svojo brzostrelko na strel, spremljevalec pa je

legel za puškomitraljez. Skrival sem pogled bombe in pištolo in pomislil, kako to, da sem ravno sedaj moral ostati golorok.

Tedaj me satnik vpraša: »Kdo pa si sploh ti in kakšen čin imaš?« Takrat sem ležerno vstal in stopil k mizi po svoj pas z orožjem in ga pripasal nase. Pri tem sem mislil: »Bolje vrabca v roki, kot pa goloba na strehi.« Satniku pa sem odgovoril, da mu na njegovo vprašanje nisem dolžan odgovoriti, da bom pa to storil že zaradi olikanosti partizanskega oficirja. Povedal sem mu, da sem politični komisar brigade in major. Ko je to slišal, mi je »ukazal«, naj mu izdam dovolilnico za neoviran premik njegove satnije proti avstrijski meji. Tega mu nisem hotel dati; dejal sem, da so premagana vojska in da je na predajo pristal tudi komandant njegove bojne, s katerim sem se pogovarjal pred dobre pol ure. Dejaj sem mu, da se zato z njim nimam več o ničemer pogovarjati. Ves rdeč od jeze je zakričal: »Bomo že videli, kdo bo položil orožje!« Nato je svojemu spremljevalcu ukazal, naj se dvigne in odšla skozi vrata. Ko sta odšla, sem si oddahnil. Če bi stotnik začel streljati, bi verjetno povzročil veliko zmedo v mestu, saj smo šlandrovci zaradi maloštevilnosti že tako komaj obvladali položaj.

Istega dne sta prišla v štab brigade komandant IV. operativne cone in tovariš Lidija Sentjurs s spremstvom. Zanimal jih tedanji položaj v Celju. Kako poteka razoroževanje in če smo že ustanovili komando mesta? Komanda mesta je že delovala, za komandanta pa je bil imenovan Jože Grbec, ki se je nekaj časa boril tudi v naši brigadi.

Pozno popoldne so se v štab brigade vrnili komandant brigade, pomočnik in operativni oficir. V štabu je zavladovalo prešerno razpoloženje. Veselje pa se je kmalu umaknilo pogovorom o novih nalogah, ki so nas čakale naslednji dan. Štab sem obvestil o pogovorih, ki sem jih imel s komandanti sovražnikovih enot. Poudaril pa sem, da moramo kljub vsemu povečati varnost pogovorov, da ne bi prišlo ponovno do takšnega presenečenja, kot sem ga sam doživel. Sporočil sem tudi naloge, ki jih je zadal komandant IV. operativne cone.

Ves čas, kar smo bili v Celju, sem upal, da bom lahko obiskal »Stari piskerk«. Toda to mi ni uspelo, saj sem imel preveč dela. Iz istih razlogov se nisem mogel odzvati vabilom na različne prireditve, ki nam jih je pripravilo Celje. Razoroževanje vojakov se je nadaljevalo še celo dopoldne 12. maja. Popoldne istega dne pa smo zapustili mesto in krenili na Koroško proti Celovcu.

ADOLF JEVŠNIK-LVOV

Del štaba 6. SNOUB »Slavka Šlandra« v Ivniku. Od leve: brigadni veterinar, nato pomočnik političnega komisarja brigade Alojz Vindiš — Dunda, politični komisar brigade Adolf Jevšnik — Lvov, administrator operativnega štaba (6. in 11. brigade) Ajo ter stari šlandrovec Maj.

Nagrade ZZB NOV Jugoslavije

(Nadaljevanje s 7. strani)

zboru opravlja poleg redne in odgovorne službene dolžnosti, kar dokazuje njegovo ljubezen do glasbe, izjemno delavnost, vztrajnost in poštrevnost. Hkrati je ves čas po osvoboditvi zaposlen tudi pri »Svobodah« in Zvezi skladateljev Slovenije.

Njegova aktivnost zadnjih enajstih let je najtesneje povezana z delovanjem PIPZ, katerega dirigent je tudi sedaj. Uspehi, težave in rast zbora so povezani z njegovim imenom in njegovo dejavnostjo. Zbor, ki je po sestavi pevcev in po svojem repertoarju specifičen, bi verjetno ne uspel brez dirigenta s kvaliteta, kot jih ima Radovan Gobec. Le-ta ni samo pevovodja, temveč hkrati tudi

sam partizan, ki doživlja s pevci enake emocije, ki jih lahko tudi osebno razume ter jim pomaga. Za zbor je sestavil več izvirnih skladb in zboru posredoval vse svoje znanje in izkušnje. Za zbor ni varčeval s časom in trudom, zato mu je resnično nenadomestljiv kot dirigent in kot tovariš.

Za vso svojo dejavnost kot skladatelj in kot dirigent, za prizadevano delo v zvezi »Svoboda« in Zvezi skladateljev Slovenije, za poštrevnost, odgovorno in vestno delo na službenem mestu, predvsem pa za enajstletno delo v PIPZ ter za izredno obsežen opus glasbenih stvaritev na témo narodnoosvobodilne boja in ljudske revolucije je prof. Radovan Gobec prejel nagrado Sklada zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

Melhior in Špelca pa njuna zlata

Andrej Eržen-Melhior in njegova žena Pepca-Špelca sta doma med gorami. V Sovodenski grapi, daleč od vsega, od mest in tistega vsakdanjega hrupa, ki nehoti kroji tudi sodobno življenje... Doma sta v Stari Oselici. In letos — v juniju — sta slavila 50-letnico skupnega življenja.

Sicer pa, naj grem po vrsti. Za Staro Oselico, zaselka v Škofjeloških hribih, še niste slišali? Preskromna je ta vas, da bi se o njej pisalo. Premalo hiš je, da bi lahko rodile veljaka, ki bi ponesele ime v svet, in prevelika je skromnost v ljudeh, da bi mogli vso lepoto, ki je tu doma, obešati na veliki zvon. Celo Tavčarjevo pero se je ustavilo tam na Jelovem Brdu in ni moglo preskočiti grape, ki loči ta dva hriba, da bi zapisalo še kakšno besedo o Oselici in njenih ljudeh, o Sovodenski grapi in o sencah, ki se pasejo po dvoriščih redkih domačij in kjer najdete tudi skromno hišo, Melhiorjevo...

Ustavil sem se nekega pomladnega dne pri Melhiorju in njegovi ženi Pepci ali Špelci, kot so ji po partizansko rekli...

skušal tisto zapleteno reč spraviti v red. Nekako mi je uspelo; tedaj pa sem si rekel: Glej ga, tole pa ni tako zoprno. Bom pa zares poskusil. In sem poskusil. Po vrsti je pa to šlo takole:

Ko je minilo vse tisto, kar sem kot otrok štel za zabavo, je prišlo tisto, kar odrasli imajo za »zares«. In prehitro je to prišlo. Tedaj sem punkelj in kleklje prvič prijel zares... To je bilo tedaj, ko mi je pod nosom jel poganjati mah in sem zato že lahko hodil k dekletom. Deklet pa je bilo dosti, več kot priložnosti, da bi mogel z njimi povasovati. Take reči so bile včasih bolj stroge kot pa danes. Čudne stvari smo si morali izmišljati, da smo se pritožili do dekletovega okna, kaj šele do njegove kamere.

No in ena izmed najbolj umenitnih priložnosti za tako reč se mi je ponudila kar sama — znal sem klekljati. Včasih so dekleta takole v zimskih večerih hodila v vas po hišah s punkeljni in so klekljali, zraven pa seveda pela in se pogovarjala o vaških zadevah. Ob takih priložnostih so bili se-

obležal v kotu. Ležal je vse dotlej, dokler nisem odšel v pokoj. Tedaj sva spet postala prijatelja in že marsikak dinar mi je prisluzil. Zdaj ta punkelj obdelujem takole za zabavo, kajti danes mi ne manjka nič. Z Jozefo imava za silo vsega, kar potrebujeva. Obdelujem ga tudi zato, ker me tako delo veseli, in delal bom na njem, dokler mi bodo oči dale... Zdaj mi gre delo že bolj počasi od rok. Ni treba, da bi hitel. Včasih je bila druga. Tu je bila doma revščina. Vse je bilo odvisno od tega, koliko špic bom naredil. Nanje nisem čakal samo jaz, ampak tudi moji domači. Delal sem, da sem imel roke do komolcev otečene. Pa je bilo treba, ni šlo drugače...

Melhior nerad govori o drugem kot o klekljanju. Še posebej mu gre težko beseda z jezika, če bi ga povprašali po tem, kako je preživel vojno. Ta tudi njemu ni prizanesla. Niti njegovim domačim, ženi Jozefi pa še celo ne... Požgali so jima hišo, hlev, vse. Zgradila sta si novo. Pridne roke in pa prijatelji, ki jih ne pozabi omeniti, zlasti tiste iz Žirov ne, ti so jima pomagali, da so spet postavili novo domačijo...

Melhiorja in njegove žene se še danes spominja vsakdo, kdor je med vojno tod okoli partizanih. Bil je povsod, kjer si hotel, le tam ne, kjer so ga belci ali Nemci iskali, saj je bila na njegovo glavo razpisana visoka nagrada...

Andrej Eržen — Melhior kot klekljar

Zapeček je bil pretrd zame. Otroci tudi niso skoraj zatisnili očesa... Tako so bili preplašeni. Sredi noči se je prebudila mala hčerka. »Mama«, je zavpila, »gori, gori...« Sanjalo se ji je tisto noč. Zjutraj je pa res gorelo. Tistokrat so pa bolj temeljito podkurili. Zgorelo je vse do tal. Belci so stali na cesti vse dotlej, dokler ni zgorel zadnji tram, in so odšli, nam pa so pustili pogorišče...

Zdaj je vse to za njim le še trpek spomin. Trpek in neizbrisen. Vsakdanje skrbi so te reči potisnile v ozadje...

In zdaj, ko smo zaprli knjigo teh spominov in si za dobro voljo nalili vina, je prav, če rečemo katero tudi v njuno čast, v čast petdesetletnici, v čast zlati poroki Melhiorjevi in Jozefini. Glejta, vsi, ki vaju poznajo od včasih, ko je bila vojna in od danes, ko je mir, vsi vaju s spoštovanjem pozdravljajo in vama kličejo — izpijta kozarec sreče, ki vama ga je dalo v roke življenje — do dna in naj tako ostane še mnogo let.

Na obisku je bil in se pogovarjal z Melhiorjem in Špelco — MARIJAN KRISELJ.

OBISK V MARIBORU BO USPEŠEN, če boste obiskali lepo urejeno in bogato založeno novo blagovnico

zarja
maribor

KUIK
GLAVNI TRG

Ustavil sem se pri nji zato, da bi ju povprašal, kako živita, kako rineta skozi življenje...

Sprejela sta me v kuhinji, čisti in sodobno opremljeni kuhinji. Tu zdaj živita, pravi Melhior, in dobro nama je. Dovolj imava za življenje in sva zadovoljna... Da bi bila le zdrava in bi tako lahko še zdaj pa kdaj sedel k svojemu punklju...

Melhior tudi kleklja, ker ga to resnično veseli, čeprav velja to tam gori za žensko delo. Kakšen dinar takole za priboljšek pa le zasluži... Pa da bi videli njegove špice! Redkokje bi lahko videl lepše. Tega ženskega dela se je Melhior oprijel, ko je bil še otrok, še šole tako rekoč ni videl, ko je že znal klekljati. In prav klekljanje je tudi tesno povezano z njegovim pisanim življenjem, najprej samo o njegovem, potem pa še o tistem, ki ga je začel s svojo Špelco...

Beseda je Melhiorju tistega dne, ko sva se pogovarjala o njem, o Špelci, o njunem petdesetletnem skupnem življenju, kar sama stekla.

Smrkavec sem bil, ko sem prvič v roke prijel punkelj. Tak s kleklji, saj ga poznate, kajne? Materi sem bil tedaj pravzaprav vse zmedel in da ne bi bila huda, sem

veda zraven tudi fantje. To pa je tedaj mnogo pomenilo, če pa so kmetje tako daleč narazen in se je zato zvedelo bolj malo novic. Seveda pa so se, kot že rečeno, teh priložnosti udeleževali tudi fantje in med njimi jaz, ki pa sem imel zaradi svojega znanja v klekljanju nekakšen privilegij med dekleti. Smel sem ostati dalj časa z njimi. Tako sem se pridno udeleževal teh vaških sestankov, zraven pa sem seveda poškilil tudi po kakšnem dekletu, dokler mi ni okoli obstalo na Jozefi, sedanji moji ženi...

Potem pa je bilo konec klekljanja...

Prišla je prva vojna. Šel sem k vojakom, in ko sem se spet vrnil v to samoto, lačno in brez vsega, sem drugič zares prijel za kleklje. Nisem imel tako rekoč nič, ne čevljev ne obleke, niti hrane ni bilo. Bil je samo krompir pa še tega smo morali stradati. Mlad sem bil in kaj sem hotel, spet sem moral »zleči« punkelj in zapeli so kleklji. Zaslužil sem kmalu toliko, da sem se oblekel in je bil še kakšen dinar za hrano in pijačo. Tudi oženil sem se s tem denarjem... Potem sem to reč spet odložil. Tokrat ga dolgo.

Odšel sem po svetu za kruhom. Petnajst let me ni bilo doma... punkelj s kleklji je

In to ni prav nič čudno. On je bil najtrdnjša zveza med partizani in zaledjem. Partizanski vojski je razdal tako rekoč vse svoje premoženje, zraven tega pa še zbral 650 glav goveje živine, 32 prašičev in 11 kokoši, da o drugi hrani sploh ne govorimo... Zaradi tega se je kaj lahko našel izdajalec. Melhiorja so začeli preganjati, dokler ga dokončno niso pregnali v gozdove, domačijo pa so kot mnoge druge požgali...

Pepca, njegova žena, se še danes spominja tega dogodka tako, kot bi bilo to včeraj...

— Prišli so 27. marca. Beli. Šivala sem otrokom perilo, ko so prišli. Bilo jih je 14 in vsi so imeli palice za orožje. Vdrl so v hišo in me nadlegovali, naj povem, kje je mož. Tega seveda nisem povedala. Pretepli so me in me zvlekli na dvorišče, tam so me obešali in me zasliševali. Nič nisem izdala pa so me izpustili... Nekdo je rekel, naj poberem najnujnejše. Zbrala sem stvari skupaj, prinesla punkelj na dvorišče pa so mi ga izropali. Pustili so mi le dve ničvredni cunji... V hišo so nametali bombe, tako da so popokale šipe v oknih in so odšli... Sama pa sem odšla k sosedu. Bili so me tako pretepli, da nisem mogla spati.

ZAHVALA

Iz vsega srca se zahvaljujemo nekdanjim soborcem Franca GORJANCA-BOBEKA, komandanta 2. bataljona 3. štajerske brigade VDV, ki so nas dne 2. julija tega leta povabili na odkritje spominskega obeležja in nas tako pristrčno sprejeli v Brezah pri Laškem, kjer je 21. februarja 1945 padel za našo svobodo.

Nismo vedeli, da je bil tako priljubljen, in po toliko letih sploh nismo pričakovali, da se bi ga še kdo spomnil. Še manj smo pričakovali, da mu bo kdo odkril spominsko obeležje, in vendar se je zgodilo prav to! Neizmerno smo hvaležni vsem, ki so karkoli pripomogli k temu dogodku.

• Oče Franc in mati Francka GORJANC, brata Rudi in Rado GORJANC, sin Bobi z mame Fani.
Ljubljana, Ulica prvororcev 19

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Nagnali so jih v kamione in jih proti večeru odpeljali po ravni beli cesti iz mesta. Kamioni so drvel skozi redke majhne vasi in se začeli vzpenjati po ozki gozdni cesti. Ustaveili so se visoko na hribu, pri napol odprtem starem gradu.

Začel se je krvav nočni ples podivjanih zverí, ki jih tudi v zadnji noči ni minila želja po krvi.

V svežem pomladnem jutru so domačini iz bližnjih vasi, našli na jasi ob gradu izmaličena, postreljena trupla, ki so ležala nepokopana, okrvavljena in razmrčvarjena.

Od starega zdravnikarja do mladega, lepega temno lasnega dekleta, ki je ležalo s priprtimi očmi, mrtvo in nemo, so se vrstile žrtve krvavega zločina.

Ko da bi hotela smrt privoščiti še poslednjo žetev, so ležali tam ljudje vseh starosti in poklicev...

Anka je klečala v travi in božala mrtvo, okorno roko, svojega moža. Po obrazu, bi ga ne mogla spoznati. Od obraza je ostala samo še krvava brezizrazna gmota.

Okorna delavčeva roka, pa je bila tako zgovorna, ko je ležala v pest stisnjena v travi, da jo je Anka takoj spoznala. Pokleknila je in jo dvignila k svojim ustnicam. Ta dobra, skrbna roka ne bo nikoli več božala njenih otrok...

Srce ji je napolnila strahotna, brezupna žalost. Solze so ji tekale po prezgodaj postaranem obrazu, solze, ki jih ni bilo opaziti v Ankinih očeh že leta in leta. Morda so bile le neke skrite, da so lahko

zdaj, vsaj malo ublažile žalost, ki jo je smrt, v katero ni nikoli verjela, zapustila v njeni duši...

ILUSTRIRAL EVGEN SAJEVEC

KONEC

VOJAKI SO POMAGALI!

Dne osemnajstega junija je bila na Poljanah v Ljubljani slovesna otvoritev novo urejenega mladinskega kluba. »Kot vsi mladi, smo si tudi mi želeli primernega prostora, kjer bi lahko zadovoljevali svoje želje in potrebe!« so povedali na tiskovni konferenci, ki je bila na dan otvoritve imenovanega kluba. Zato so lani skupno s predstavniki krajevne skupnosti Poljane sprožili akcijo za preureditev prostorov nekdanjega skladišča na Poljanah in k sodelovanju pritegnili tudi pripadnike JLA. Šestdeset vojakov iz vojašnice Maršala Tita je delalo pet mesecev v prostem času in tako lahko mirne vesti zapišemo, da so večino dela v zvezi s prenovitvijo prostorov opravili prav oni! Prizadevanja mladine krajevne skupnosti Poljane so torej izpolnila še eno veliko obveznost in nekdanje skladišče na Poljanah v Ljubljani bo poslej služilo povsem drugemu namenu.

V prihodnji številki se začne na tem mestu nov podlistek

Spomin pa tak!

Najstarejši mulovodec v bataljonu je bil Stari. To ime so mu dali tovariši, ker je bil tudi najstarejši član bataljona. Čeprav se je že preveč čez petdeseto, je bil še krepak, kakor le more biti kmečka grča. Le spomin mu je vse bolj pešal in povzročal razne nevšečnosti. Zaradi njegovega piškavega spomina pa so včasih imeli sitnosti tudi tisti tovariši, ki so imeli največ stika z njim, predvsem intendant Ahac. Stari je kajpak bil hud na svojo pozabljivost. Če je kdaj pa kdaj napravil kako stvar narobe, ker ga je spomin pustil na cedilu, ga je bilo zanimivo gledati in poslušati, kako je sam sebe zmerjal zaradi svoje pozabljivosti in si dajal razne vzdevke.

Nekega dne ga je Ahac poslal v Laze. Tam naj se obrne na predsednika vaškega odbora, je rekel intendant, in naj pove, da je prišel po 50 kil krompirja in 10 kil mašti. Drugo bo že on uredil z njim.

»Si boš zapomnil, kar sem ti naročil?«
»Brez skrbi!« je zagotovil Stari.

»Glej, da ne pozabiš; raje si zapiši.«
»Brez skrbi!« je zagotovil Stari.

»Glej, da ne pozabiš; raje si zapiši.«
»Ne bom pozabil, ne,« je rekel Stari, osedlal svojo mulo in jo mahnil v Laze.

Ko je prišel k predsedniku vaškega odbora, je rekel:

»Intendant Ahac me pošilja po... čak, kaj mi je že naročil... No, zdaj pa sploh ne vem več po kaj sem prišel! Čisto sem pozabil, šema šemasta. Veš, tovariš, sem namreč tako salamensko pozabljiv, da bi kar sam sebe namahal. Naj me vrag vzame, če se spomnim, kaj mi je naročil...«

Nekaj časa je tuhtal, nazadnje pa vzkliknil:

»Aha, zdaj se mi je posvetilo!«
In v logor je privlekel dve vreči koruznega zdroba!

Ko ga je Ahac zaradi tega primerno nahnul, si je Stari snel titovko, sklonil glavo in dejal:

»Daj, napravi mi uslugo: mahni me! Po-

šteno me kresni po butici! Le usekaj me, cepca starega! Naročiš mi to pa to, jaz pa, bukselj pozabljivi, ti prinesem čisto nekaj drugega.« Posadil si je čepico na glavo in povzel: »Prav si imel, da si me oštel, kozla zabitega, zamerim pa ti, da me nisi še bolj.« In je spet odšel po krompir in zabelo.

Med potjo je srečal nekega kurirja.

»O Stari!« je vzkliknil fant. »Me še kaj poznaš?«

»Čak, kje sva se že videla? V Loškem Potoku, če me spomin ne vara, a?«

»Točno Vidim da imaš dober spomin.

»Po pravici povedano je moj spomin vse, kar še dobrega imam. Da pa ti še bolj po pravici povem: čisto malo je manjkalo, da nisem rekel, da sva se videla v Starem trgu.«

Nekaj dni kasneje je Ahac poslal Starega v neko drugo vas, da bi pri krajevnem intendantu dvignil nekaj živil. Izročil mu je dobavnico in rekel:

»Pa glej, da mi je spet ne pokadiš!«

Pred kratkim ga je namreč poslal po živež k neki gospodarski komisiji. Spotoma je srečal neko patruljo. Fantje so imeli tobak, papirčkov pa ne. Stari je vzel iz žepa enega izmed kosov papirja in ga dal fantom. Vsak si je zavil cigareto in tudi Stari je dobil ščepec tobaka. Ko je prišel h gospodarski komisiji, je zaman stikal po žepih za dobavnico, nazadnje pa je posumil, da jo je nemara tovariško pokadil z ono patruljo.

No, danes je ni pokadil in tudi izgubil je ni. Ko je stal pred enim izmed članov gospodarske komisije, je začel pravcati lov na dobavnico: ne v tem ne v onem žepu je ni bilo. Pretipal je robove titovke: nič. Spet je začel stikati po žepih: zaman.

»Ali jo sploh imaš?« je nazadnje vprašal oné.

»Kako da ne! Imam jo, le da ne vem, kje tiči, spaka nemarna.«

»Nič ne kaže, da jo imaš,« je čez čas rekel član komisije.

»Imam jo, kajpak da jo imam,« je rekel Stari in vztrajno brskal po žepih. Toda o dobavnici ni bilo ne duha ne sluha. Nazadnje je ves obupan dejal: »Ni je, nikjer je ni, te prekleto dobavnice. Prav dobro pa se spominjam, da sem jo vtaknil v tale žep, na, pa grem in jo izgubim, butelj butastil!«

Ko se je praznih rok vrnil v logor, je ugotovil, da dobavnice ni izgubil, marveč

je še vedno ležala na štoru, na katerega jo je položil, ko je tam zraven sedel mulo.

Da bi si laže zapomnil, kaj mu je naročil intendant, ko ga je poslal po živež ali kake druge potreščine, si je Stari začel delati vozle na žepnem robcu. Toda ta nemo tehnični pripomoček se ni preveč obnesel. Ko je nekega dne prišel k nekemu terenskemu intendantu, je Stari potegnil robec, na katerem sta bila dva vozla. Zgleda se v vozla, a se nikakor ne more domisliti, na kaj naj bi ga spomnil ta, na kaj oni vozle.

»No, kaj pravzaprav hočeš, tovariš?« je ravnost nestrpnost vprašal vaški intendant.

»Nikakor mi ne pride naprej, tepcu pozabljivemu, kaj mi je naročil naš intendant,« je poklapano priznal Stari in se počel hujati po čelu. »Grem in ti naredim vozla, da ja ne bom pozabil, na, zdaj pa mi ti dve spaki sploh ne povesta, čemu sem ju naredil. Viš, to pa je posledica tega, ker nisem ubogal Ahaca. Zapiši si, mi pravi, zapiši si, Stari, da ne boš pozabil. Nikar ne delaj tistih presnetih vozlov, ko boš kljub temu pozabil! Jaz pa namesto, da bi si zapisal, ti naredim ta dva vozla... Uh, človek bi se požrl od jeze!«

Nekega dne je spet prišel k nekemu terenskemu intendantu. Iz žepa je potegnil robec, na katerem je bilo več različnih vozlov. Ni mogoče, da bi se pri taki množici vozlov mogel spomniti, čemu je naredil tega ali onega! Pa vendar!

V logor je prinesel prav vse, kar mu je bil naročil Ahac. Tedaj ga je začudeno vprašal bolničar Urh, ki je bil tam zraven: »Ja, Stari, kako pa to, da si zadnje čase tako dobro zapomniš, čemu si naredil ta ali oni vozle?«

»Čisto preprosto: v vsakem vozlu imam listek, na katerega sem napisal čemu sem ga naredil...«

Nekega dne je Ahac poslal Starega in konjevodca Blaža h krajevnemu intendantu po živila. Ko sta že bila na poti, je vprašal Blaž.

»Stari, si vzel dobavnico?«

»Vzel.«

»Čudno, da je nisi pozabil.«

»Pa sem le pozabil.«

»Kaj pa?«

»Pozabil sem jo pozabiti.«

ALOJZ RAVBAR

LESNO INDUSTRIJSKO PODJETJE

s svojimi obrati v

SLOV. KONJICAH,
SLOV. BISTRICI, OPLOTNICI,
POLJČANAH IN VITANJU

proizvaja:

žagan les vseh vrst,
zaboje, palete, ladijski pod,
stavbeno pohištvo,
otroške posteljice in raztegljive karnise,
tepicirane in netapicirane stole
ter razne druge finalne proizvode

ZA NAROČILA SE PRIPOROČA!

GABER

Stari trg

KUHINJA
VEGA 55

DNEVNA SOBA FLORIDA EKSTRA

Zato vam priporočamo naše ekskluzivne udobne dnevne sobe

Florida extra
Aleksandra stereo
Patricia
Daniela
Claudia

Cerknica; Jugoslavija; telefon 79-080; telex 31-167

Cenjene bralce obveščamo, da je izšla knjiga Jožeta Vidica

BEG Z MORIŠČA

Delo, k je nastalo v dolgotrajnem in zagrizenem zbiranju in preverjanju pripovedi in podatkov o znanih, a tudi nezanih vojnih dogodkih na Gorenjskem. Avtorjevo pričevanje ni samo zanimivo branje, temveč je tudi nepogrešljiv vir za marsikatero kroniko na Gorenjskem, izredno zanimivo pa je tudi za številne sodelavce in sorodnike opisanih aktivistov in ilegalcev v NOB.

NAROČILNICA

Nepreklicno naročam knjigo J. Vidica

BEG Z MORIŠČA

vezava celoplatno,
cena din 92.00

Priimek in ime:

naslov:

pošta:

Naročnino bom poravnal:

- a) takoj,
b) v treh obrokih.

Zavod BOREC
knjižotški oddel.

61000 LJUBLJANA

Beethovnova 10

SREBRNI
JUBILEJ

TRGOVSKO PODJETJE

nama

Ljubljana • Škofja Loka • Kočevje

25
LET • 1971

Enajstega julija v Leskovico!

V zadnji številki našega lista je na 6. strani objavljeno vabilo na proslavo oz. srečanje borcev Prešernove brigade v Leskovici. Tiskarski škrat pa je spremenil 11. julij v 1. julij. PROSLAVA JE V NEDELJO, 11. JULIJA! (Sicer upamo, da so bralci že sami ugotovili, kako je prav.)

Sedemdeset let Koračinove matere

Devetindvajseti junij je, in v domovanju Koračinovih v Mokronogu na Dolenjskem smo priča intimnemu družinskemu slavlju, kajti tega dne mineva natanko sedemdeset let od prvega dne življenja partizanske matere Helene Koračin. Prišli so njeni otroci in vnuki, da bi ji stisnili roko in želeli vse najboljše ob materinem življenjskem prazniku. Oživel so spomini, odprla se je preteklost, vsa radostna, a velikokrat tudi hudo joleča. Trdo, pretrdo življenje je bilo v mladosti namenjeno majki Koračinovi. Pet otrok

je povila, a od teh so dva kaj kmalu odnesli tja na njivo, ki le smrt jo orje... Pa tudi mož se je naglo poslovil še pred vojno, in tako je mati ostala sama s tremi otroki — zanje je potlej živela, zanje je trpela in pomenili so ji vse na svetu. Da, grenko je bilo njeno predvojno življenje. A prišla je vojna... Ali ni nekdo vstal izza omizja in nazdravil materi? Seveda, to je njen sinko Jože, partizanski prvoborec nosilec Spomenice 1941, in še imetnik kakih deset odlikovanj za zasluge v NOB ter za delovno vneto po vojni. In bilo je, kot bi oživel tisti dan, ko so prišli h Koračinovi materi v Mokronogu fašisti, jo zasramovali ter ji kazali vso krvavo srajco, in ji dopovedovali, da so pobili njenega sina in ga slekli... Mnogo, premnogo hudih dni je mati preživela med vojno. Pregarjali so jo Italijani,regarjali so jo belogardisti in domobranci, vendar jo vse to ni moglo odvrgniti od njenega prizadevnega delovanja v organizaciji AFZ.

In dvignil se je drugi sinko in besedoval nekako takole: »Vse lepo in dobro, draga mati, na tvoji nadaljnji življenjski poti, in najtoplejša zahvala za vse tisto, kar si dala svojim trem otrokom, a tega je bilo toliko dobrega in plemenitega, da ti kljub najboljši volji tvoji hvaležni otroci ne morejo povrniti...« A ta mamin sinko ni bil nihče drug kot Tone, nekdanji komisar čete v jurišnem bataljonu 15. divizije, ki je velikokrat s svojimi soborci naskočil sovražnikove vrste. In Tone bo do konca svojih dni upravičeno ponosen na to elitno partizansko bojno enoto, kateri je svoje čase pripadal. Ob materini strani pa je še hčerka Marija. V tistih najtežjih in doslej najslavnejših časih narodove zgodovine, je pogumno opravljala poslanstvo mladinske aktivistke.

Naši jubilancki so med vojno večkrat grozili s smrtjo, stala je pred puškami. Bodo pritisnili na sprožilce? Noči so ji minevale brez sna, trepetala je za usodo svojih treh najdražjih. Naposled pa se je le vse srečno izteklo.

Najiskrenejše čestitke in najboljše želje materi Heleni Koračinovi ob njenem sedemdesetem rojstnem dnevu!

JOŽE JANEŽ

Tam v nerazviti pokrajini ob Sotli

Tiho, skoraj preveč spoštljivo mirno je v Olinškem gradu, nekdanjem pavlinskem samostanu. Nagrizeni zidovi so zamaknjeni v preteklost, med njimi je malo življenja. Danes je Olinški grad znamenit zlasti še po starih lekarniških freskah, edinstvenih v motivnem ciklusu zdravilnih virov. Odkod pa smrekovo rumenkasta, rebrasta hišica pred samostanskim portalom?

Ljudje hitro povedo: napravil jo je Pavlinov Jože. Da, ob obujanju pisanih spominov jo je izdelal, nekdanji partizanski vodnik, upokojeni gozdar. Ob koncu živahne delovne poti se je ustavil tukaj z ženi, zvesto spremljevalko. Preveč samote je ostalo zanju med vlažnimi grajskimi in samostanskimi zidovi: štirje otroci so zleteli v svet kakor ptički iz gnezda; fanta je zaneslo celo v Švico. Kaj bi drugega sredi spokojnega miru, kakor delal, brkljal, kolikor je še pri močeh: pa je nastala ljubika, rumenkasta hišica.

Pavlinov Jože se je rodil pod skrivnostnimi Gorjanci, gozdarstvo pa ga je pripeljalo pred vojno na Andraščičovo posestvo v Krčevini pri Framu. Tam se je začela tudi njegova nemirna pot bojev, strahu in zmag. Andrašiča so Nemci pregnali, mladega gozdarja so odpeljali v kazenske barake pri Leobnu, delati je moral v železarni. Njegova mati Marija je na Gorenjskem že 1941. leta ujela stik s prvoborci in Jože je kmalu zvedel, kako oživljajo njegovi gozdovi. Čeprav je bil prisilni delavec, se Nemci niso obotavljali: potrdili so ga med vermahtovske planince. Jože pa je sklenil, da nikoli ne obleče osovražene uniforme.

Nekako težko odvijal Pavlinov Jože, zdaj predsednik združenja borcev Podčetrtek, film svojih spominov. Ni več natančen, dogodki se preskakujejo. Kdo bi si zapomnil vse hudo in lepo, kdo bi odbiral samo najvrednejše: doživlja se prebujajo spontano, srce se vznemirja, kakor da bi se vračali tisti zavozelani časi. Ljudje se po imenih morda niti poznali niso, pa so si pomagali kakor bratje: drugič so se potanko poznali, sosedsko, pa so si prizadejali najstrašnejše bolečine.

»Nak, v nemško vojsko me ne bodo spravili!« pripoveduje počasi Pavlin. »Takrat sem sklenil odriniti naravnost v gozdove. Pa ni bilo enostavno: kje dobiti dovolilnico vsaj za potovanje do Maribora? Spoznal sem se z neko rusko učiteljico, ujetnico, morala je čistiti pisarne. Sestrada je bila, z Rusi so ravnali še bolj pasje. Za kos kruha je ukradla v pisarni žigosan prazen obrazec, vnesti je bilo treba samo še moje ime. Posrečilo se mi je: s tisto dovolilnico sem pripotoval pod Pohorje. Pozneje sem skočil še po nekaj naših ljudi v Leoben. Eh, zmešani časi... Bil sem v Bračičevi brigadi...« Globoko je zajel zrak, kakor bi ga nekaj spejlo. »Eh, veš, major Ante iz Maribora, profesor menda, me je spravil vkup z nekimi Avstrijci. Iz Rusije so prišli, nekakšen štab. Z njimi bi moral kot tolmač, pa so nas že v začetku popolnoma razbili, hudiči...« Neprijeten spomin, mimogrede povedano, boleč, da je za hip zamrla beseda. »Ko pa smo napadali Kočevje...« Oči so mu nenadoma zažarele. »Jurišali smo, pa bi bili skoraj bežali. Pa je prišla ona, veš, učiteljica Marija, menda komisarka 3. bataljona: zgrabila je strojnico, zavpila na juriš... Kot bi prilila ogenj, zagnali smo se, juriš pa tak, pregazili smo jih...« Stisnil je pest, nasmeh poln zadoščenja se mu je prikazal na zardevajočih licih.

»Kaj bi še pripovedoval, vsega ni mogče... Belogardisti so bili hujši od Nemcev. Ne morem pozabiti dogodka na Drganjih selih. Vsi smo že vedeli, da Hitlerjeva Nemčija gre k vragu, njihova vojska je zgubila moralo. Tako sem vodil patrolo, premalo previdno menda, pa smo si na vsem lepem pogledali iz oči v oči. Obšli smo zakriti ovinek, pa smo bili skupaj. Kakorkoli bi napravili, na obeh straneh bi bili mrtvi, nihče ni imel kritja. Spomladi 1945. Nisem bil strahopetec, saj nosim medaljo za hrabrost, pa vendar... Tako sem osupnil, da sem obstal, ne da bi streljal. Vidite, z Nemcem je bilo enako. Zrla sva si iz oči v oči, prežeče, s hitrostrelkama v rokah, domala v objemu smrti. H koncu je šlo, vsakdo bi bil rad preživel. V nemških uniformah tudi niso bili sami fašisti... Nemec je gledal, pa rahlo odmaknil roko od hitrostrelke, še nasmešnil se je skušal... Še danes ne vem, veliko sem premišljeval... Molče so krenili na desno, mi na levo... Ne obžalujem, morda danes živiva oba, zarizenec pa verjetno ni bil. Čisto drugače pa je bilo nekaj dni pozneje, ko smo naleteli na belogardiste. S Pugljem — pozneje je bil miličnik na Begunjah — sva se zglasila pri njegovem očetu v Drganjih selih. Postregel nama je z dobro kapljico in dišečim koruznim kruhom. Sline so se mi pocedile, ko sem segel po njem. Že sem hotel zagrizniti, ko je zaropotal po bregu. Vem samo, da sem zaždrdal s hitrostrelko, kosil sem. Srečo sva imela. Vojna ne pozna

milosti, tisto srečanje z Nemci je bila ne- navadna izjema.«

Konec vojne se je Pavlin kot vodnik s tremi zvezdami znašel v Trstu. »Šli smo na Trst. Tu imam še fotografijo, skupaj z zastavnikom Miho. Nič več ne vem, kako se je pisal. Tako rad bi ga še enkrat videl, pa sploh ne vem, ali je preživel ves drendaj, ali še hodi kod? Ko bi ga mogel najti, bi še marsikatero razdrla. Sploh ne vem, kdo naju je slikal: biti je že moralo 5. maja 1945, če sem zadaj tako zapisal.« Vsa bleda je slika, nešteto pogledana, premečkana med prsti ob obujanju spominov, ob različnih borčevskih srečanjih in sredi olinške samotne tišine.

In danes? Jože Pavlin vodi združenje borcev, ki šteje 106 članov. Lani jih je popeljal po dolenjskih partizanskih poteh, sledeh svojih spominov; letos se odpravljajo na obisk h koroškimi borcev v Dobrovje in še kam naokrog. »Životarimo pač, tu smo odmaknjeni, v nerazviti pokrajini ob Sotli, na robu Kozjanskega, brez industrije«, pripoveduje Pavlin živahno, kakor bi se prebudil. »Nekdanji borci nimamo ravno lahko, težko si pomagamo, največji krediti je dosegel 8.000 dinarjev. Tudi midva nimava pravega stanovanja, to je samostan, vlažen, razjeden od starosti. Obljubili so mi novo stanovanje v bloku, pa ne vem, kdaj ga bodo gradili v Podčetrtku. Veste, srce me boli, ko vidim, ustavili so dela na cesti proti Kumrovcu. Od obsojenske ceste smo si veliko obetali, življenjsko je nujna, zdaj so sredi dela prenehali... Veš, borci pač nismo vajeni sredi juriša odstopati!« Trpko se je nasmešnil, nekako mračno, ker ne more jurišati z novo cesto 14. divizije, da bi hitreje odprli Obsotlje.

»Veš, od turizma si obetamo še največ. Tu imamo tiste atomske toplice, prav za borce so še posebej zanimive, saj nam lahko olajšajo marsikatero nadiogo, dediščino naših partizanskih naporov. Mislim, da bi turizem lahko segel tja na prijazno partizansko Rudnico. Po novih gozdnih cestah je zdaj k sredi z avtom dostopna. Upam, da se bo znašel kakšen kmet tam gori in znal razviti kmečki turizem. E, nisem rojak, domačin, pa sem navezan na ta kraj. Mama je prišla k meni, dotrpela je po vseh težavah, pa počiva tamkaj pod gozdom. Menda vseeno ne bom ostal v tej samoti, toda vračal se bom rad... Še nekaj bi povedal: tu bi morali postaviti dom borcev, to bi bilo koristno, čudovito za zdravje... Mi sami že razmišljamo, kako bi ukrenili. Še enkrat bi malo jurišali, 106 nas je, pa bi postavili svoj dom, za kakih 10 postelj, pa bi vsaj nekaterim članom ZB pod najugodnejšimi pogoji omogočili letovanje in osvežitev pri atomskih toplicah... Upam, lepo bo tu, saj pokrajina je taka, iskati bi jo morali!«

Preteklost in sedanjost se prepletata v borčevih mislih: zakoreninjeno se vrača v čase čudne mladosti, boja, krvi, vendar najdragocenejše mladosti ustvarjanja. Pravi, da je svoje že opravil, skuša počivati, toda nemirni partizanski vodnik Jože Pavlin tega ne zmore, venomer nekaj brklja, zaskrbljen je za današnji in jutrišnji dan, hoče čimveč za prihodnost na dediščini revolucije, ki ji je pripadal: ne zase, temveč za vse, tudi za nerazvito Obsotlje.

R. L. SOTELSKI

DOBRO JE, ČE VESTE

TOVARNE SE BODO MORALE UMAKNITI IZ MEST — že v bližnji prihodnosti, najbrž tudi v deželah, ki niso izrazito industrijske. Industrija dandanes hkrati z avtomobilskimi motorji tako kviri zrak v mestih, da življenje ljudi kmalu ne bo več znosno. To vsakakor veija za Tokio, ki je poleg New Yorka največje mesto na svetu. Industrija se je na Japonskem po vojni razvila do neslutene obsega. Zdaj je tokijska mestna uprava izdala odlok, da se bo moralo iz mesta izseliti okrog 2000 tovarn, prečvsem tako imenovana »smrdljiva industrija«.

DDT V TABLETAH STA GOLTA-LA KAR TRI MESECE. Trgovec Loybl s svojo ženo ima v Nord Hollywoodu trgovino s sredstvi za varstvo rastlin, med katerimi so tudi pripravki, ki so znani po vsem svetu s kratko DDT (diditi) in ki jih mnogi znanstveniki že nekaj let razglašajo kot nevaren strup tudi za ljudi in živalstvo sploh, ne pa le za škodljive žuželke. Kemične spojine teh pripravkov namreč krožijo v naravi — prehajajo iz rastlin v hrano in človeški organizem, ne da bi se razkrajale. Tako jih je čedalje več v organizmih žive narave in skoraj že v vseh vrstah živali v škodljivih količinah. Nekateri raziskovalci menijo, da bi DDT utegnil biti tudi povzročitelj raka. Zakonca Loybl pa sta hotela dokazati — v reklamo za svoje blago — da je DDT popolnoma neškodljiv. Zato sta uživala tri mesece vsak dan po eno tableto, ki je vsebovala 10 miligramov DDT. Zdaj se hvatita, da jima je DDT celo koristil — dobila sta večji tek, žena nima več prhljaja in oba se počutita dobro. Zdravniki pa pripominjajo, da to še ni noben dokaz o neškodljivosti DDT.

O CEPIVU PROTI ZOBNI GNILOBI (kariesu) se je zadnje čase zelo razpisalo časopisje po svetu. Angleški zobni zdravnik dr. William Bowen je namreč izjavil, da bi zobno gnilobo bilo mogoče preprečiti, če bi že otroke začeli cepiti z varovalnim (preventivnim) cepivom. Dr. Bowen je preskušal svoje cepivo tri leta pri opicah z zadovoljivim uspehom. Zdravniki pa se bojijo, da bi cepljenje povzročilo kakšne postranske nezaželene posledice. Če bo cepivo takšno, da bo brez škodljivih posledic varovalo organizem pred bakterijami, ki povzročajo zobno gnilobo, bodo prihodnji rodovi imeli mnogo bolj zdrave zobe kakor pa mi.

TELEFONSKO OMREŽJE V SLOVENIJI SE HITREJE RAZPREDA v zadnjem obdobju, kar je tudi nujno, saj pri nas po številu telefonskih aparatov na prebivalca zelo zaostajamo za razvitimi deželami. V Sloveniji je zdaj 174 avtomatskih telefonskih central; telefonskih naročnikov je nad 52 500 ali povprečno 294 na avtomatsko telefonsko in 202 na ročno centralo. Lani je število telefonskih naročnikov naraslo za 5597 ali 12 %.

Jože Pavlin (na desni) in zastavnik Miha v Trstu, maja 1945

Fotoreporterska služba med NOB

Ivan Pirnat:

„O tem bi lahko napisali knjigo ...“

Srečala sva se na vrhu lesenih stopnic, v častitljivo stari stavbi, ki spominja, zajezena v kamnito strmino, še najrolj na graščino. Med tiste starinske oboke sem se vrnil tako nepričakovano, da me je z začudenjem sprejel celo on, ki mu je bil namenjen obisk. Poizkušal sem razbrati misli, ki so se motale pod košatimi sivimi lasmi za visokim čelom, toda pogled mi je nehote zdrsel za tresočo se roko, ki je segla po kljuki na vratih.

»Vsak teden nestrpno čakam »TV-15«. Najprej odprem predzadnjo stran in se hkrati sprašujem: le kdo bo danes na vrsti? Človek je vesel, da se po

Oktober 1943 so partizani porušili vadi-
dukt pri Otovcu, 13. julija 1944 pa je
nastala fotografija, ki jo objavljamo.

Foto: Ivan Pirnat

šestindvajsetih letih še vedno piše o stvareh, na katere se sicer tako rado pozablja. Mislim, da mnogi še vedno živimo pod takratnimi vtisi in da nam takšno pisanje krepki zavest in ponos!»

Besede nekdanjega člana fotosekcije pri predsedstvu SNOS v Črnomlju in vestnega belokranjskega kronista so bile mirne, preudarno položene v dlan kakor roka tega sedemdesetletnega moža, ki je iskala svoj prostor na svežnju papirjev pred sabo.

»Prišli ste nepričakovano. Res, pričakoval sem vas — potem pa sem mislil ... Tu, glejte, pred sabo imam rokopis, od katerega se nisem nikoli ločil in mi celo danes pomeni več kot marsikaj. Človek postane star, zapusti ga spomin — papir in črke na njem pa ostanejo in ostanejo fotografije in z njimi se ohrani spomin. Spomini — ne, moji niso lirčno obarvani, pa nič pesniškega nimajo v sebi. Besede, ki so beležile dogajanja so kratke in zgoščene, kot je bil zgoščen čas, ki jih je rodil. Tudi moje življenje ...«

Ivan Pirnat se je rodil v Ljubljani leta 1901, v družini, kjer je bilo veliko lačnih ust. Oče je imel kot jetniški paznik zelo majhne dohodke. Družina je živela po raznih podstrešnih sobicah v večnem pomanjkanju. Kot otrok je bil zelo bolan, zaradi jetike celo zapisan smrti. Toda velika in neomajna volja, ter ljubezen do narave in sprehodov, ga je rešila. Izučil se je za knjigoveza, in takrat so se vremena tudi Pirnatovim zjasnila.

»S fotografijo sem se prvič srečal še kot vajenec v knjigovoznici, in to takrat, ko ta panoga sploh še ni bila razvita. Morda, kdo ve, me je prav zaradi tega pritegnila. Če sem le mogel, sem

si sposodil fotoaparata in fotografiral. Leta 1925, ko smo se preselili v Metliko, sem si kupil fotoaparata na plošče in takrat sem postal kot fotograf amater nekoliko bolj aktiven. Vendar, zanimala me je zgodovina in tako sem tudi pri fotografiranju izbral predvsem motive, ki so se mi zdeli močno pomembni. Od nekdaj sem si želel prikazati zgodovino na fotografijah. In potem je prišla okupacija!

Stali smo pred gradom v Črnomlju in dež je padal, ko so majhni Kalabreži in Siciljanci marširali v mesto. Bela krajina se je obdala s sovraštvom in prezirom do okupatorskih nadutežev. Tako zelo sem sovražil italijanske vojake, da jih niti fotografirati nisem hotel. Mislim, da sem naredil v tistih dneh edini posnetek takrat, ko so vlekli fašisti težak top čez most pri kovaču Strugarju. Sicer pa moj fotoaparata na plošče ni bil primeren za fotografiranje zunanjih posnetkov.«

Potem je Ivan Pirnat odprl kroniko. Listi so bili že orumeneli, toda besede vidne in celo zelo jasne.

»Kako, kje naj začneva? Kaj naj vam preberem, kateri dogodek izbrati, ko pa jih je toliko in je eden zanimivejši od drugega. Človek bi o tem lahko napisal knjigo. Kroniko teh krajev sem začel pisati junija leta 1942. Zelo žal mi je, da tega nisem začel že prej. Pisal sem jo tri leta, seveda tudi v gozdovih — potem ko sem odšel 15. septembra 1943 ob splošni mobilizaciji med partizane.«

Dne 11. septembra 1943 sta glavni štab in izvršni odbor Osvobodilne fronte razglasila na vsem osvobojenem ozemlju splošno mobilizacijo vseh za orožje sposobnih moških. Uspeh mobilizacije je bil precejšen, kar je bil med drugimi tudi sad dobre organiziranosti Bele krajine v razdobju pred italijansko kapitulacijo. Dokaz zavednosti belokranjskega ljudstva je tudi to, da je imela bela garda v Beli krajini samo štiri postojanke, v katerih je bilo le 234 belogardistov. Med njimi jih večina ni bila doma iz Bele krajine.

September je bil v Beli krajini miren. To so štabi in komande izkoristili za politično delo med novinci in za vojaško urjenje. Mobiliziranih je bilo osemindvajset letnikov v starosti od 18 do 45 let, med njimi je bil tudi enainštiridesletni Ivan Pirnat, ki je bil pred tem uradnik v službi na davkariji. »Najprej sem odšel v Vzhodno dolenski odred, kjer pa sem prav kmalu zbolel. Pil sem nezdravo vodo in sem ves teden preležal na postelji. Ne, fotoaparata nisem nesel s seboj med partizane. Okoren, kot je bil, bi z njim tudi kaj dosti ne napravil.« pripoveduje Ivan Pirnat.

Dne 28. septembra 1943 je bila ustanovljena iz Vzhodno-dolenskega odreda 15. brigada. Zbor ob ustanovitvi brigade je bil kratkotrajen, saj so se partizani že pripravljali na akcijo v Ozlju. Na poti proti Ozlju so se enote ustavile v zaselku Bočka v Metliki, kjer je bil v Vranešičevi hiši štab nove brigade. Eno te 15. brigade, razkrojene po vsej Beli krajini od Vinice do Semiča in Metlike, je bilo namreč zelo težko zbrati. Mobiliziranci so se težko ločili od doma, zvez pa razen kurirskih skorajda ni bilo.

Samo dva dni po ustanovitvi brigade se je začel napad na Ozaljš. Večina borcev je bila še nevajena dolgih pohodov, malokdo je poznal pota in sovražniške navade. Boji okoli Ozlja so bili za mlado brigado prva resnejša preizkušnja in zato ni nič čudnega, če ni dosegla med napadom posebnih uspehov. Štab in borci pa so si vendar nabrali v teh bojih vrsto izkušenj za poznejše boje. V tistih bojih je brigada precej stradala. Borci so se hranili predvsem s tistimi, kar so prinesli s seboj v torbah in nahrbtnikih in kar so jim dali na pot domači. Na srečo je bilo dovolj grozdja, saj je bil Ozaljš sredi vinogradov. Tudi letina je bila obilna in domačini niso bili preveč hudi, če je lačen partizan utrgal grozd ali jabolko.

»Kadar smo bili na dolgih, utrudljivih pohodih — in takih ni bilo malo — sem bil velik revež, ker me je revna v nogah peklenko mučila. Kadar pa smo se ustavili, sem bil naj srečnejši človek, ko sem se naslonil na kakšno drevo, privlekel na dan papirje in začel pisati.

Ker nisem imel fotoaparata sem večkrat tudi kaj narisal. Nikoli ne bom pozabil lika komandirja, človeka, ki je naredil name izredno močan vtis. Bil je človek z bogato človeško vsebino, star, prekaljen borec, vojak iz I. svetovne vojne in poln spominov. Navduševal sem ga, da bi mi pripovedoval o svojih doživetjih, ki bi jih jaz zabeležil na papir, pa žal do uresničitve tega, zaradi pomanjkanja časa nisva nikoli prišla. ... Čas! Včasih smo ga preganjali mi, pogosto nas je preganjal on. Le redko smo bili tri dni na enem kraju.

Zaradi potreb po tajnosti, ki je bila takrat nujna, nimam v kroniki nič imen in le redke datume, zaradi česar imam danes pri urejanju teh zapiskov precejšnje težave.

Vidite, ves čas vam pripovedujem le o kroniki in o stvareh, ki nimajo nobene zveze s fotoreportersko službo med NOB. Res, v 15. brigadi sem naredil le nekaj priložnostnih fotografij in o dveh vem, da sta objavljena v knjigi Mileta Pavlina »Petnajsta brigada«. In vendar sem bil celo vojni dopisnik ter urednik glasila 15. brigade »Polet«.

Prvi nosilci kulturno-prosvetne dejavnosti v brigadi so bili maloštevilni izobraženci, ki so se znašli ob italijanski kapitulaciji v Beli krajini. To so bili dijaki višjih razredov srednjih šol, učitelji ter uradniki. Brigada je imela svoj odsek za kulturo in propagando, po bataljonih pa so bili referenti. Prva številka »Poleta« je izšla takoj po oktobrski nemški ofenzivi leta 1943. Vsega skupaj je izšlo pet števil. Zadnjo je napisal 11. avgusta 1944 Ivan Pirnat sam, preden je odšel iz brigade.

Dne 6. julija 1944 sem napisal prošnjo za vstop v fotosekcijo pri predsedstvu SNOS v Črnomlju, ker sem izredno težko prenašal naporno brigadno življenje. Sicer pa sem dobro vedel, da bi lahko v fotosekciji dal mnogo več od sebe kot sicer. Leta in leta sem presedel kot uradnik, sključen nad pisalno mizo, tako da sem bil oropan vsakršne fizične moči in me pogosto niti noge niso držale. Zahteve v gozdovih pa so bile za takega človeka res prehude.

Tako sem avgusta zapustil 15. brigado in sem postal član fotosekcije. Kronika ..., seveda, ta je kot vedno potovala z menoj. Zdaj je imela celo priložnost, da se obogati z enkratnimi fotografskimi zapisi, čemur se seveda nisem odrekal. Izrazil sem vsak za to primeren čas, da sem ohranil za bodoči album ta ali oni spomin. V fotosekciji sem opravljal vsa knjigoveška in arhivska dela, razvijal filme in če sem utegnil, tudi fotografiral. Posebno ob razstavah sem imel veliko dela. Koliko fotografij sem posnel takrat v Črnomlju in bližnji okolici? Morda tristo, morda tudi več!

Potem mi je predstavil še en del svojega življenja:

»Recite, kar hočete,« so bile njegove besede, ko je položil album na mizo,

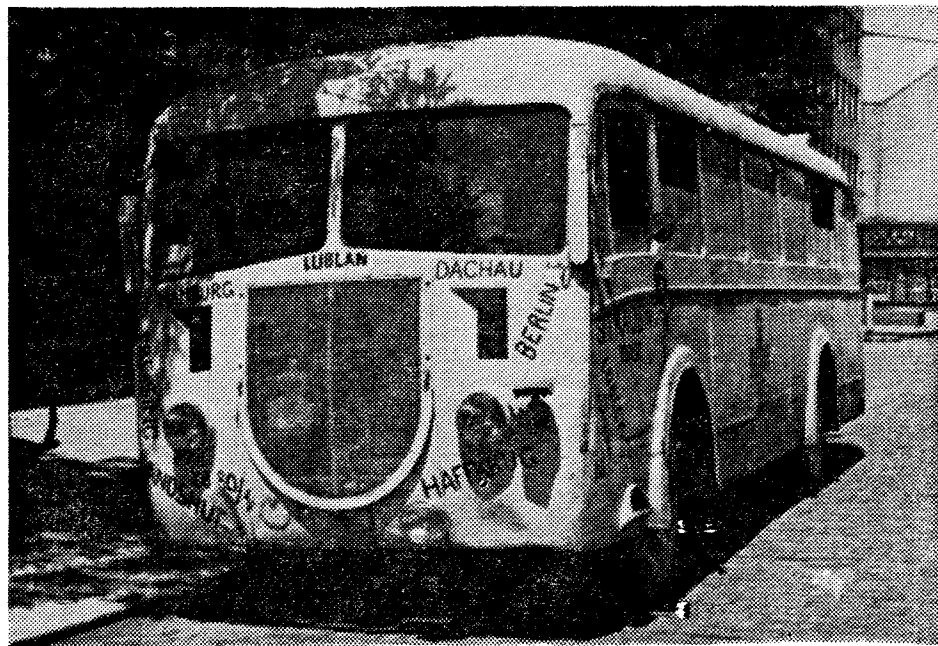
»Toda povem vam, da sem na filme, ki sem jih takrat posnel, ponosen in jih hranim kot največji zaklad. Tisoč fotografij je tu pred nama, nekaj deset strani zasilno urejenega albuma. Torej delo, ki ga nameravam opraviti, še zdaleč ni končano. Prav letos sem si zadal nalogo, dokončno urediti teh tisoč fotografij in naslednje leto preostale, ki jih bo verjetno prav toliko. Morda me boste vprašali, zakaj sem tako ponosen na svoje negative. Še danes so tako lepi, kot bi bili narejeni včeraj, saj niso prav nič lisasti in nič pokvarjeni. Na žalost sem jih zgubil skoraj polovico ob nekem požaru. Nekomu sem jih bil posodil in prav zaradi tega jih sedaj ne dam iz rok. Vem, to se vam čudno zdi. Tudi profesor Veselko mi je rekel, naj bi ves fotomaterial, ki se nanaša na vojni čas uredil in opremil s podatki, ter ga izročil muzeju NOB. To bom tudi storil. Samo — izdelati moram še mnogo fotografij, jih dokumentirati in morda bom potem dal arhiv tja, kamor menda tudi sodi.«

Tovariš Pirnat me je popeljal prek fotografij, ki jih seveda ni posnel le on, pač pa cela vrsta nekdanjih partizanskih fotoreporterjev, v zgodovino. Spomin mu je v hipu oživel. Zdaj se je spomnil Otovskega mostu, kjer se je nagradila iztirjena kompozicija vlaka, pa starih partizanov, ki jih je fotografiral, ko so prišli 9. septembra v Črnomelj, in vrste bunkerjev in ...

To je bilo takrat življenje, danes je zgodovina. Spomnil se je tovarišev, s katerimi je skrbel, da bi bili dokazi čim verodostojnejši. Nerazdružljivi so bili. Predvsem se rad spominja Franja Veselka in tovariša Kosa, kateremu že celo večnost obljublja, da ga bo prišel obiskat. Toda ti ljudje so se že navadili, da nimajo časa. Tudi sedaj ne, ko so v pokoju. Morda se prav v teh letih zavedajo, da bi lahko v življenju še toliko naredili in da imajo na tej, žal vedno prekratki poti, še toliko opraviti ...

Poslovila sva se. Jaz pa še vedno premišljujem o ljudeh, ki so nekoč lovili trenutke življenja in jih beležili na filmski trak — o njih, ki so živeli pred zgodovino za zgodovino in iz katere so se znali neopazno umakniti z željo, da bi ves čas čutili njen utrip. Mislim na tiste, ki smo jih vredne in zaslužne za to poglavje zgodovine le rahlo osvetlili ali morda celo obšli, ker je vrsta naših zapiskov o fotoreporterski službi med NOB skoraj pri kraju. Premišljujem, koliko jih je še, ki so podobni skromnemu tovarišu za debelimi stenami v hribu zajezena graščina Majer v srcu Bele krajine.

SILVO TERŠEK

Avtobus, s katerim so se interniranci pripeljali v Ljubljano 10. junija 1945.

Foto: Ivan Pirnat

ZGODBA CELICE ŠTEVILKA 9

Že dolgih osem mesecev sem ždel v celjskem Starem piskru. V celici je bilo prostora pravzaprav za dva, a zapori so bili prenapolnjeni in tako smo spali po tleh, stisnjeni kot sardine. Bilo nas je šest, v celici številka devet! S hvaležnimi pogledi smo spremljali žarke, ki so se skozi majhno zamreženo okno v redkih pramenih kradoma vrinili v mračni prostor in nam ga razsvetljevali, ali pa kapljice dežja, ki so se odbijale od celicnega okna in nam ohlajale od trpljenja razgreta čela.

Da, tako je bilo v tistih mračnih dneh leta 1942!

tudi varne, saj je bila naša kmetija precej od rok in Nemci se v taki zimi niso ravno radi odpravljali tako visoko in v neznanje.

Zamislil se je, pogled mu je splaval nekam v daljavo in zdelo se nam je, kot da bi hotel sinove priklicati na pomoč.

»Spomladi so se partizanom pridružili še preostali štirje sinovi. Za kmetijo je bil to težak udarec, saj je bila z njihovim odhodom obsojena na propadanje. A se nisem hudoval! Bil sem ponosen, da imam tako junaške sinove, ki so postali strah in trepet za okupatorja. Potem pa so se našli izdajalci in v

Er wird erschossen.« (»To je preklet star pes! Ustreljen bo!«) so kričali.

Ko se je prebudil, je bil nekoliko bolj živahen in tudi beseda mu je hitreje tekla:

»Včeraj so se doma zopet oglasili sinovi — partizani. Ko so se po krajšem počitku odpravili dalje, so v bližini odjeknili strel. Nekdo jim je moral povedati, sem takoj pomislil. Partizani so se hitro znašli. Med splošnim streljanjem so se nekako izmuznili, saj so dobro poznali okolico. Takrat je padla moja žena. Policisti so navali v hišo, me zvezali in odgnali. Pred odhodom so vse premičnine naložili na tovarnjak, odgnali živino in požgali domačijo. Če bi se bil lahko, bi se bil vrgel v ogenj, da bi skupaj z ženo našel pokoj v rdečih zubljih.

Že med potjo v Celje so me topli in brcali!

Najprej so me odpeljali h komandantu celjskega gestapa. Iz pripovedovanja sinov sem zvedel, da je izredno surov in nasilen človek, ki ima na vesti nešteto požigov in življenj nedolžnih. Med še dokaj mirnim zasliševanjem se mi je ob misli na ženo in dom od gneva zamegljilo pred očmi. Pograbil sem najbližji predmet in začel udrihati po prekletniku. Svinja! sem kričal in tolkel, da me je zbolela roka. Osupljen nad tolikšno predrznostjo je šele čez nekaj minut poklical na pomoč. Iz sosednjih sob so planili njegovi pomočniki in me v trenutku zbili na tla. Butali so me ob stene, so suvali in hodili po meni. Nato so me odvedli v Stari pisker, kjer me je šele čakalo pravo mučenje.

Zopet je umolknil in na njegovih licih smo opazili solze.

»Moje trpljenje gre h koncu. Ostalo mi je le zadoščenje, da bosta moja smrt in trpljenje tisočev drugih rodoljubov rodila bogate sadove. Vi ste mladi in preživeli boste ta strašni čas. Povejte mojim sinovom, da sem jih imel rad in da sem dal življenje za njihovo lepšo prihodnost!«

Njegova slutnja se je uresničila: še isti večer so ga odvedli na mučilno mizo, kjer je umrl.

VLADO KUKOVIČ

JANEZ DOLŠAK

Nagrajeni prispevek

SPOMIN NA 9. JULIJ 1943

Neki večer že precej pozno so se vrata celice nenadoma odprla. Med surovimi nemškimi kletvicami je priletela ali bolje povedano padla med nas človeška gmota. Kot vedno, torej tudi ta noč ne bo mirna, smo žalostno ugotovili. Vedeli smo, da so trpinu prinesli iz mučilnice. V večernih urah se je namreč pričelo »delo« gestapovcev: mučenje in zasliševanje zapornikov. Ko so se težki koraki okupatorskih hlapcev oddaljili, smo trpinu pripravili ležišče in ga previdno položili nanj. V temi nismo mogli ugotoviti, kakšen je in koliko je star. Njegovo stokanje je dalo slutiti, da so tokrat pripeljali starejšega možakarja. Vedeli smo tudi, da so ga morali hudo mučiti, saj se je vsako zasliševanje navadno končalo s hudimi posledicami za jetnika. Polagoma se je njegovo stokanje spremenilo v hropeč spanec. Tudi mi smo poлегli in od duševnih naporov utrujeni hitro zaspali.

Ob zori naslednjega dne smo videli grozoten prizor:

Na ležišču je ležal starček, ki smo mu prisodili kakih osemdeset let. Lica s temnimi in krvavimi podplutbami so govorila, da je mnogo pretrpel. Ran po drugih delih telesa nismo videli, slutili pa smo, da ima ves život razmesarjen. Ležal je nepremično. Njegovo izmučeno telo je trepetalo in vsak gib mu je povzročal še hujše bolečine. Trudno in že skoraj z ugaslimi očmi nas je gledal in nam dal razumeti, da je blizu koncu njegovega življenja. Grgral je nerazumljive besede. Dal smo mu kozarec vode, ki jo je z muko izpil. Z gibom nam je nakazal, da bi nam rad nekaj povedal. Posedli smo okrog njega in skrbno prisluhnili zgodbi njegovega življenja.

»Doma sem tam visoko pod Rifniško goro. Kmet sem in naš rod sega že stoletja nazaj. Na gruntu sem že šestinsedemdeset let. Vzgojil sem sedem sinov, od katerih so trije že takoj na začetku vojne odšli v gozdove.«

Prenehal je, ker mu je govorjenje povzročalo muke, in šele čez nekaj časa nadaljeval:

»Pozno v jeseni lanskega leta so me prišli obiskat sinovi. Niso bili sami, z njimi je bila vsa četa. Mladi in krepki fantje so bili, oboroženi s puškami in na glavah so nosili triglavke. Starejši sin Nace je dejal, da bodo poslej imeli v naši hiši zasilno zatočišče. No, in tako so potem prihajali in odhajali. Pozimi, ko je bilo peklensko mrzlo, so pri nas kar stalno jedli. Počutili so se

»Naša družina je med vojno živea na Hribu v bližini Dolenjskih Toplic. Hiša je ležala na samotnem kraju v gozdu in le še sosedova je bila poleg...«, mi je nekega dne začela pripovedovati mamica.

»Dobro se še spominjam jeseni prvega leta vojne. Bili smo na nji. Nenadoma smo ugledali tri oborožene moške. Otroci smo se jih pošteno prestrašili, saj dotlej še nismo videli vojakov. Oče nas je potolažil in nam rekel, naj bomo tihi. »To je naša vojska in nikomur ne smete povedati, da ste jih videli!« je dejal, in v njegovem glasu je bil nekakšen poseben zven.

Partizani so začeli spomladi l. 1942 pogostejše zahajati k nam in sosedovim. Počutili so se kakor doma in bili so nam najdražji gostje. Pa tudi varno je bilo pri nas, saj je bila najbližja okupatorska postojanka na Uršnih selih, ki so bile od Hriba oddaljene kako uro hoda. Partizani so imeli pri nas — v hiši ali na skednju — tudi politično šolo.

Potem je prišel 9. julij 1943 in z njim najhujše:

Italijani so nenadoma obkolili Hrib. Našega očeta in sosedovega gospodarja so odpeljali pod vas Rampoho nad Starimi žagami. Pozneje smo zvedeli, da ga je izdal neki bivši jugoslovanski orožnik. Mučili so ju in potem ustrelili. Ko so mrtvega očeta pripeljali domov, smo ga komaj prepoznali, ker je bil ves izmalichen.

Hudo je bilo takrat pri nas, mnogo solza smo pretočili.

Domačiji na Hribu pa sta kljub strašni izgubi še pogumneje in še z večjo ljubeznijo pomagali partizanom!«

Danes mamici ni več tako hudo, saj ima nas in srečno živimo — le včasih obudi spomin na mrtve starše in takrat se ji v očeh zalesketajo solze.

IRENA HUDOKLIN

VOZENICA MED VOJNO

Leta 1943 so vrgli Nemci prvo bombo na Vuzenico. Padla je na Viherjevo hišo. Zaradi močne eksplozije so razpokali zidovi šole in bližnjih hiš. Druga bomba je padla leta 1944 na travnik pri železnici. Istega leta so partizani pod Šentvidom napadli dva vlaka ter pobrali Nemcem orožje in obloke — domači izdajalci pa požgali Habrmannovo, Mauričevo, Pušnikovo in Germavčevo kmetijo. Pet družin iz Vuzenice so izselili v Srbijo in nekaj moških odpeljali tudi v nemška koncentracijska taborišča. Tisti, ki so ostali, so se pridružili partizanom. Veliko domačinov je padlo v gozdovih, nekaj pa v izgnanstvu in taboriščih.

Vuzenica je dala za svobodo dvaindvajset življenj!

MARTA GERMAVC

KRAMLJANJE

Spoštovana urednica!

Redno prebiram vrstice, ki jih v borčevskem glasilu »TV 15« posvečate mladim. Zelo mi ugajajo! Tudi sama rada pišem zgodbe iz partizanskega življenja in upam, da bom postala redna članica vašega kottička. Prijateljice so mi povedale vaš naslov, napisala sem pismence in priložila »Spomin na 9. julij 1943«. Sestavek sem napisala po pripovedovanju mamice. Ne vem, če je vreden objave, preberete ga pa vseeno lahko.

Prisrčen pozdrav!

Irena Hudoklin
Dol. Toplice 138
p. Dol. Toplice

Draga Irena!

Seveda je vreden, samo meseca julija sem čakala. Povedali so mi tudi, da bi lahko o življenju dveh partizanskih družin na Hribu v bližini Dolenjskih Toplic napisali zajetno knjigo... Nezapisani spomini pa tonejo v pozabo.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga urednica!

Najprej vas lepo pozdravljam. Vedno in skrbno prebiram »TV 15«. Najbolj mi ugajata mladinska stran in »Najdenka«. Ker še nisem zasledila nobenega prispevka iz našega kraja, sem se odločila, da vam napišem pismence. Veste, okolica Zalca je dala za svobodo 800 petintrideset žrtev in samo naš kraj sedemindvajset! V spomin na padle borce in talce so v našem kraju postavili spomenik, na katerem so vklesana njihova imena. Ena izmed najbolj zavednih družin v času narodnoosvobodilnega boja je bila Razdevškova. Dva sina sta bila pri partizanih in očeta so odpeljali v nemško koncentracijsko taborišče Dachau, kjer je po hudem mučenju umrl. Sedem najstletnega Franca so ujeli Nemci in ga odpeljali v celjski Stari pisker. Povedali so mi, da je bil dober in pogumen fant. Pozneje so ga odpeljali v Frankolovo, kjer so ga obesili. Bil je najmlajši izmed sto žrtev, ki so tistega strašnega dne izgubile življenje. Domači so po tem žalostnem dogodku še prizadevneje sodelovali v narodnoosvobodilnem gibanju. Da, veliko hudega se je v času vojne zgodilo v naših krajih, in tega ne smemo nikoli pozabiti!

Zelo bom vesela, če bo moje prvo pismence objavljeno na mladinski strani »TV 15«. Obljubljam, da se bom še oglasila. Lepo pozdravljam vse sodelavke in sodelavce, posebno pa vas, draga tovarišica Milena.

Oprostite napakam in pisavi!

Nada Drežnik
Podkraj 11
p. Zalec

Draga Nada!

Napiši daljši prispevek o Francu, najmlajši žrtvi frankolovskega zločina. Kdo pa se bo sicer spomnil nanj, če se ne bomo mi?

Lepo pozdravljena!

MILENA

BESEDE IN DEJANJA

RECEPT

Predsednik zveznega izvršnega sveta Mitja Ribičič je nedavno tega sprejel parlamentarno delegacijo iz Luksemburga.

Gosti in gostitelji so se pogovarjali o tem in onem, med drugim pa je pogovor nanesele na naše napore, da bi vendarle stabilizirali gospodarstvo in trg.

»Trudimo se,« je rekel ob tej priložnosti jugoslovanski premier, »da bi čimprej odpravili inflacijske tendence.«

To je očitno zelo zanimalo goste iz Luksemburga, kajti vodja delegacije se je brž oglašil:

»Če boste v tem res uspeli,« je dejal, »vas bomo prosili za recept, kajti inflacija tudi nam povzroča sive lase...«

Dnevnik — 29. VI. 1971

INFLACIJA BESED

Milenko Bojanić, predsednik izvršnega sveta Srbije, je dejal (kot piše Borba): »Prav nerazumljivo je, kako se kar naprej zasipavamo z najrazličnejšim gradivom, ki je marsikdaj sploh nepotrebno. To je prava inflacija papirja, število besed brez potrebe narašča in celo sklepi, ki bi morali biti kratki in zgoščeni, so preveč obsežni in dolgovezni. Kdor ne more ali ne zna na kratko povedati, piše pač na dolgo. Kaj vemo: morda bomo tudi v takšni poplavi besed nazadnje našli tisto, kar nam je želel povedati? Toda ljudje, ki tako dolgozvezo pišejo, so pravzaprav pravi čarovniki: čudiš se, kako da v vseh tistih frazah, ki jih bereš, kratkomalo ničesar ne najdeš.«

Delo — 1. VII. 1971

KAJ VSE KRADEJO

V glavnem mestu Makedonije so pred kratkim prišli na sled aferi, ki je prekosila številne posebne primere gospodarskega kriminala pri nas. Ukraden je bil namreč znani mestni most, ki so ga zgradili čez Vardar leta 1918. Železni most so razstavili in razrezali ter ga prodali in preprodali v različne kraje, tako da je v sodne spore okoli te preprodaje zapletenih več jugoslovanskih mest. Most je bil težak 700 ton.

Dnevnik — 28. junija 1971

NI MOGOČE IZBRISATI

Štiri odpovedi in dva poslednja javna opomina pred izključitvijo iz delovne organizacije — to je zaključek mladostne zatelosti šesterice strokovnjakov iz zaječarskega »Elektrotimoka«, ki morda sploh ne bi zaslužili večje pozornosti, če ne bi odražali naših pogledov na delo.

Bralcem naj pojasnimo, da so te mlade strokovnjake, ki so mnogo obetali, poslali na izpopolnjevanje v znano zahodnonemško tovarno Siemens. Toda na splošno presenečenje so se še istega dne vsi vrnili.

Njihovim delodajalcem namreč ni bilo všeč prizadevanje mladih Jugoslovancev, da bi v Siemensu izbirali zaposlitev, namesto da bi sprejeli tisto, ki so jim jo ponudili. Ni bilo nobenega priznanja, še istega dne so jim dali brezplačne vozovnice za vrnitev.

Vjesnik, 28. VI. 1971.

REKORDERJI O SLABIH OCENAH

Če bi nekdo razčlenil uspehe maturantov po mestih, bi bila Djakovica letos verjetno na zadnjem mestu. Od 385 maturantov v tem mestu je zadnji razred gimnazije končalo brez slabih ocen samo 144 učencev, medtem ko drugi razred ponavljajo ali pa bodo morali opravljati popravne izpite.

Politika ekspres, 28. VI. 1971

ŠVEDSKA SE NE VDA

(1)

Strokovnjaki pravijo, da je Švedska po pripravljenosti na vojno na tretjem mestu na svetu: takoj za ZDA in ZSSR. Njen obrambni aparat je takšen, da v 24 urah lahko mobilizira 850.000 mož, oboroženih z najsoodobnejšim orožjem in izurjenih tudi za gverilno vojskovanje. Švedsko obalno topništvo — ključ celotne strategije — velja za najboljše na svetu.

»Kakršnokoli sporočilo o vdaji bo lažno. Sovražnik bo lahko zasedel naša mesta, blokiral naše obale, se polastil glavnih cest, vendar pa ne bo mogel nikdar v celoti podjarmiti naše dežele. Nikdar se ne bomo vдали. V gozdovih, v gorah, v tujini bo zmerom deloval radio svobodne Švedske, simbol in glas kralja in vlade. Ponavljamo: nikdar se ne bomo vдали.«

To je odlomek iz knjižice »Če pride vojna«, ki jo je obrambno ministrstvo poslalo vsem Švedom. V knjigi pa niso samo razglasi, marveč predvsem nasveti o tem, kako naj se državljani vedejo na bojišču, kako naj ravnajo z morebitnim sovražnikom in kako naj organizirajo pasivno obrambo. Knjižica je nekakšen brevir za psihološko pripravo Švedske v primeru nevarnosti. Ni naključje, da je Švedska takoj za ZDA in ZSSR v pripravljenosti na morebiten spopad. Razloga za takšno vedenje sta dva: strah, da bi bili na silo potegnjeni v spopad, in tradicionalna natančnost tega ljudstva, ki se načrtno loteva tudi nevarnosti in katastrof, samo da bi jih ukrotilo.

Švedska ustava odločno prepoveduje domačim oboroženim silam kakršnokoli napadalno dejanje, zato pa ne prepoveduje obrambnih ukrepov, potrebnih za zagotavljanje varnosti v vojaškem napadu. Švedska že 150 let vodi politiko stroge nevtralnosti. Zato je njeno stališče do vzhodnega in zahodnega bloka popolnoma enako. Takšna politika seveda prinaša tudi tveganje: predvsem prinaša možnost napada z ene ali druge strani. »Ravno zato,« pravijo Švedi, »je potreben popoln in brezhiben obrambni aparat, ki ga je mogoče sprožiti v katerikoli trenutku in ki omogoča uspešen spopad z morebitnim napadalcem.« To potrjuje tudi kraljevski sklep, ki ga je podprla vlada. V njem piše, da se Švedska »mora braniti, mora braniti in se hoče braniti.«

Če bi izbruhnila konvencionalna vojna, potem strateški položaj Švedske ni ravno najboljši. Na eni strani jo obdajajo Danska, Norveška in dežele NATO, na drugi pa Finska (ki ima z ZSSR pogodbo o pomoči v primeru napada), Sovjetska zveza, Poljska in Vzhodna Nemčija: lahko bi rekli, da gre za lončen vrč med železnimi kotli. Zraven tega je Švedska tudi na liniji morebitne fronte vojne med ZDA in ZSSR.

Položaj se spreminja, če obravnavamo Švedsko v okviru morebitnega modernega spopada, se pravi spopada z medcelinskimi raketami. V takšnem primeru bi Švedska docela izstopila in bi bila enakega pomena kot tiste države, ki so na sredi poti med ZDA in ZSSR. Toda ne glede na obe možni sta je stališče švedskih vojaških krogov enako: v primeru direktnega spopada se ne ameriška ne sovjetska vojska ne bi obotavljali in zasedli bi Švedsko. »Za nas ni pomembno ugotavljati,« pravijo, »kdo bi nas prvi napadel, čeprav ima ZSSR z geografskega stališča več možnosti, marveč nam gre za to, da poskrbimo za ukrepe, ki naj bi zavrnili morebitno zasedbo.« Vendar je — po besedah generalov iz Varšavskega sporazuma — Norveška pomembnejša skandinavsko dežela za ZSSR, medtem ko naj bi Švedska postala plen ZDA. »Prav zaradi tega,« odgovarja švedsko vrhovno poveljstvo, »bi Rusi morali še prej zasesti naše ozemlje, da bi ga tako rekoč prevzeli Američanom.«

Švedski vojaški strokovnjaki zatrjujejo, da je resnična zasedba edino sredstvo, ki naj bi ga uporabil sovražnik, če bi se hotel polastiti Švedske. Na teh stališčih teme-

lji obrambni program Švedske, ki so ga obnovili po drugi svetovni vojni in ki ga venomer izpopolnjujejo.

Švedsko ozemlje je le na jugu ravno in redko poraščeno, sicer pa ga večinoma pokrivajo gozdovi in jezera. Na takšnem ozemlju se le težko premikajo velike mehanizirane enote, zato pa je izredno primerno za majhne obrambne skupine, izurjene za vojskovanje po gverilskih oziroma partizanskih pravilih.

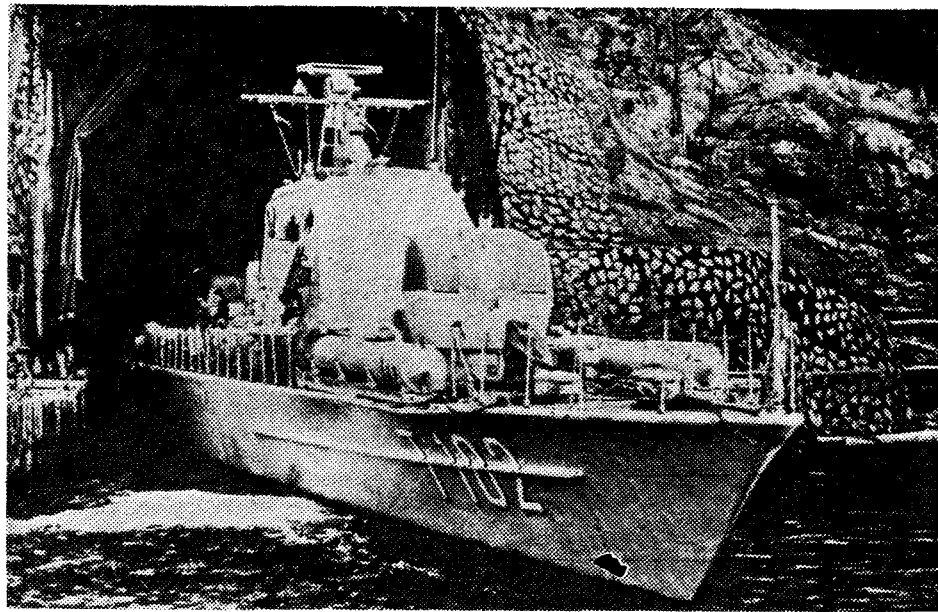
Drug zelo pomemben in za obrambo Švedske bistven dejavnik je, da med osmimi milijoni državljanov ni narodnostnih manjšin, ki bi v primeru napada mogle izzvati protiljudska gibanja, naklonjena ali vzhodni ali zahodni zasedbeni vojski.

Švedsko ozemlje meji večinoma na morje (tri četrtine). Obala je zelo razčlenjena in omogoča izredno učinkovito obrambo. Že pred leti so ob obali postavili velika oporišča. Večinoma gre za velikanske votline, in zalive, v katerih se lahko izredno hitro zberejo velike mornariške enote (in bojne ladje), razen tega pa so ta oporišča tako opremljena, da omogočajo popravila in oskrbo ladij. Napadalec, ki bi prišel z morja, bi imel najprej opraviti s temi odlično skritimi oporišči, ki prenesejo tudi atomski

napad. V skladiščih je dovolj streliva in hrane za dve leti vojskovanja. Povsod so tudi raketne rampe. Se pravi, da se Švedi lahko spopadejo s tujo mornarico, ne da bi morali uporabljati radarje. Oporišča so povezana z večjem utrditvenim (nekaj tisoč jih je) vseh vrst in velikosti, zanje pa skrbijo posebej izurjeni obalni branilci ali »kustjagare«. Za tem obrambnim pasom ima Švedska celo vrsto protiameriških zaklonišč, v katerih je dovolj prostora za vsa vojaška poveljstva, člane vlade in kraljevsko družino. Vendar pa nobene vojaške skrivnosti ne varujejo tako kot razmestitve protiatomskih zaklonišč. V zakloniščih so vse potrebne naprave za zvezo z zunanjim svetom (s katerimkoli krajem na svetu), pa tudi vse mehanične in elektronske naprave, tako da bi v primeru vojne lahko postala možganska središča vseh vojaških akcij.

Tudi letalstvo razpolaga z oporišči, ki jih branijo rakete. V tem oporišču lahko popravijo katerokoli letalo, ga oskrbijo z gorivom in bombami, raketami itd. ter obenem tudi zavarujejo pred atomskim napadom. Letališke steze so zavarovane z nekakšno »prevleko«, ki jo je mogoče premikati z radijsko zvezo: takoj po vzletu ali pristanku letal so steze zavarovane pred bombnimi napadi. Pristajalne steze so najbolj podobne letalonosilkam, na njih so zanke in mreže, ki lovijo letala in jih varujejo pri pristanku, zgrajene pa so tako, da omogočajo izredno hitre pristanke in vzlete.

Nadaljevanje prihodnjik

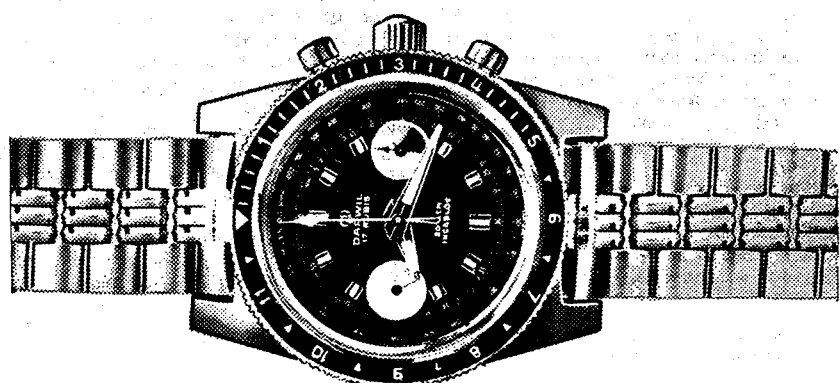

Torpedovka švedske mornarice zapuša oporišče ob obali

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši tri urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPŠTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.